

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2022

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

APRILIE 2022

SUMAR

aprilie 2022

4 C-aşa-i românul...
D. DRĂGHICESCU

5 Butoiul cu pulbere
al Europei
Criza bosniacă, 1908
I.G. ANDREI

10 Diplomați
între coperte de dosare
Ale Securității
C. NIȚULESCU

15 Gâlceavă
în lumea bună
Disputa
Alexandrina Fălcoianu –
Sabina Cantacuzino
A. SPÂNU

20 Banca
de pe Tamisa
cu zimbru în antet
M. RĂDOI,
A.M. TĂNASE

25 Carburant
cu miros de... război
D.M. MIHU

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

29 Protocolul
hainelor potrivite
M.-C. ENE

33 Să fie democrație,
primesc, dar cu dictator
„Viziratul”
în politica românească
M.E. IONESCU

38 O dragoste
neîmplinită
Roxandra Sturdza –
Ioannis Capodistrias
I. BISTREANU

43 Se naște un oraș:
Sibiu
R.C. POP

46 Să privești înapoi
ca să înțelegi ce urmează
Războiul Crimeei
P. OTU

EXCLUSIVITATE

50 Fenomenul Byron
Sprijin european
pentru revoluția greacă
A. PATELAKIS

magazin istoric

Anul LVI – serie nouă – nr. 4 (661)
aprilie 2022

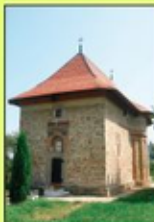
www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

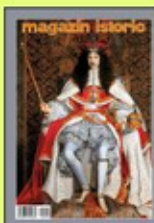
1 Portret de doamnă cu rochie albastră, realizat de Mișu Popp (1827 – 1892), Pinacoteca Muzeului Municipiului București. Rochia este decorată cu crinolină, ornamente de dantelă, volane suprapuse albe, are decolteu larg și adânc, acoperit cu funde și panglici din mătase. Doamna poartă accesorii de epocă, brățări, o cruce la gât, decolteul rochiei are aplicații de motive florale ornamentale tip boboc de trandafir. În mână ține o batistă albă din dantelă

2 „Sf. Treime” din Siret – prima capitală a Moldovei –, clădită în veacul al XIV-lea, a fost biserica ortodoxă a Curții domnești. Este una dintre cele mai vechi biserici de piatră din voievodat și prima construită în plan triconc, de tradiție bizantină. Nu se cunosc exact ctitorul și anul construcției. Este amintită de Ion Neculce, care o atribuie lui Dragoș Vodă. Nicolae Iorga, pe baza elementelor arhitecturale, îl numește drept ctitor pe Petru al II-lea Mușat

3 Lupta pentru independență a grecilor și-a găsit ilustrarea în numeroase opere de artă, realizate de artiști atât greci, cât și străini. În imaginea de sus, un detaliu din tabloul „Exodul din Mesolonghi” al pictorului Theodoros Vryzakis (1814/1819 – 1878), orfan de război după ce tatăl lui a fost spânzurat de otomani. În imaginea de jos „Moartea lui Lambros Tzavelas” în 1792, cel care a condus rezistența contra lui Ali, Pașa de Ianina, tablou al pictorului napolitan Donato Francesco De Vivo (1834 – după 1890)

4 În acest tablou realizat de pictorul englez John Michael Wright (1617 – 1694), regele Carol al II-lea apare cu bijuteriile Coroanei care l-au tentat pe aventurierul Thomas Blood. De ce l-a iertat regele pe cel care a încercat să îl tâlhărească, ba l-a primit și la Curtea sa rămâne un mister până azi

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**

academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesiei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghita Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie nr. 13, mezanin,
camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod
050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77,
0755 290 606

LIPSA SPIRITULUI DE CONTINUITATE

DUMITRU DRĂGHICESCU

In ziua de azi încă, noi plănuim foarte multe lucruri, din grabă, planurile noastre sunt totdeauna ceptoase, nelămurite. Cu cât însă plănuim mai multe lucruri, cu atât începem mai puține. Cu toate acestea românii încep foarte multe lucruri.

Dar, ce nu s-a început la noi? Și totuși, cu cât începem mai multe lucruri cu atât mai puține putem urmări în realizarea lor. De aci proverbul batjocoritor: „Românului este greu să înceapă ceva, că de lăsat se lasă el ușor“. Chiar atunci când le putem urmări, cu cât vom urma mai multe, cu atât mai puține vom putea săvârși. Și în sfârșit, chiar când săvârșim ceva, niciodată nu desăvârșim nimic.

De obicei, toate se plănuiesc la noi. Am plănuit, spre pildă: cadastrul și irigații, votul universal și casa rurală pentru populația de la sate; am plănuit un canal de la București la Dunăre, o sumă de linii ferate noi; pe harta căilor ferate din vagoanele noastre se târăsc de zeci de ani linii însemnate cu puncte care nu se mai întregesc. Nu vei putea deschide un jurnal, o revistă, o broșură, în care să nu se vorbească, să nu se propue și să nu se plănuiască reforme și îmbunătățiri economice, culturale, comerciale, militare ș.a. Nimic din toate acestea nu s-a început.

Și totuși la noi s-au început multe, foarte multe lucruri. S-a început la noi, în domeniul politic, o dată o mișcare radicală, altă dată una socialistă. Ba mișcarea socialistă s-a început chiar de două ori, căci noi avem mania de a începe de mai multe ori lucrurile pe care n-avem de gând să le isprăvim. În domeniul municipal s-au început jocurile de apă din Cișmigiu, bulevarde. În domeniul lucrărilor de economie mare s-au început navigația pe Dâmbovița, puțuri artesiane pe Bărăgan, sate model. [...]

Iar din câte am săvârșit, câte oare am desăvârșit? Drumurile de fier sunt neîndestulătoare; serviciul maritim dă deficit; podul de peste Dunăre, care va trebui să suporte întreaga producție a țării care va merge la portul Constanța, nu este făcut decât pentru o pereche de șine. Ceea ce săvârșește românul nu este niciodată desăvârșit. Absoluta lipsă de spirit de continuitate și urmare în acțiunea sa practică, lipsa de răbdare și de

voință energetică, eforturi întrerupte, sporadice, iată notele sufletului românesc, așa cum acest suflet a fost făurit de peripețiile istoriei. [...]

Ncobicinuiți cu încordările lungi, cu eforturile continue, aproape nimic nu se face la noi fundamental. Totul se face ca și cum ar fi pentru ochii unor drumeți, care n-au de gând să vie de două ori pe același drum. Totul nu este să fie ceva, ci să pară că este. Lumea se mulțumește cu aparența. Sub aparență prea puțini îndrăznesc să scoboare. De aci goana după expediente. Omul cel mai tare în expediente va fi omul cel mai tare la noi, va ajunge cel mai departe, se va sui cel mai sus, atunci când soarta nu l-a făcut să se nască sus. Cei născuți sus n-au însă nevoie de expediente. Auzeam un prieten isteț, care definea într-o zi, într-un mod foarte semnificativ, noțiunea salariului: salariul pentru român, zicea dânsul, este mijlocul de a-ți perpetua creditul. Cu toată trivialitatea ei, această definiție glumească pare că a prins un colțuleț autentic din spiritul de expedient ce ne predomină.

Cum totul se face din expediente, totul se face la noi, mai ales, din grabă, repede. [...] D-1 Motru a prins și a formulat foarte bine această notă de căpetenie a caracterului românesc, care-l diferențiază atât de mult. „Între zilele de muncă ale românului, zice d-1 Motru, se întind lungi perioade de odihnă sărbătorească, momente risipite din belșug. [...] Un an de-a lungul românul stă degeaba și în ultimele zile dă pe brânci.“

(Din psihologia poporului român. Introducere, Editura Leon Alcalay, 1907)

55 Saga de familie
L. ALEXANDRESCU

60 Echitație...
de război la geți și daci
C. BORANGIC

65 O istorie pe lună
*Insula care a refuzat
să sară în aer*

55 DE ANI

66 Concurs
la aniversare

67 Microarhivă foto

68 Cântecul
care trece
dincolo de Paralela 38
E. URIAN

**INVITAȚIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI**

72 Prima femeie
ministru din România
N. CRISTEA

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

74 Știma apelor
G. ROȘU

76 Din vremea
lui Lațcu Vodă
C.-F. DOBRE

INEDIT

78 Amintiri
din anul Marii Uniri
TH. PÂSLARU,
T.D. LAZĂR

82 Patriarhul
Justinian Marina
și Rugul Aprins
M. VASILEANU

86 Poezie
în casa Bacovia
G. GÎRMACEA

**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

88 Tâlharul
răsplătit regește
T. STĂNESCU-
STANCIU

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Poveștile
emigrației

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

85; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

provincii autonome, „vilayete“, în cadrul Imperiului Otoman: Bosnia și Herțegovina, care includea sangeacul de Novi Pazar, Bulgaria de Vest, care cuprindea zonele cu șopi/torlaci și macedoneni bulgarofoni, și Bulgaria de Est, care conținea și întreaga Dobroge. Dar acest compromis între aspirațiile Austro-Ungariei legate de Bosnia și Herțegovina și cele ale Rusiei față de Bulgaria Mare a eșuat din cauza opoziției manifestate de Sublima Poartă, ceea ce a oferit Rusiei unul dintre pretextele de intrare în război împotriva otomanilor în 1877.

Anterior declanșării conflictului militar ruso-otoman în aprilie 1877, se realiza un nou compromis între Austro-Ungaria și Imperiul Rus prin Convenția de la Budapesta din 15 ianuarie 1877. Cu acel prilej, în schimbul neutralității militare față de iminentul război ruso – otoman, Austro-Ungaria obținea dreptul de a ocupa Bosnia și Herțegovina, iar Imperiul Rus sudul Basarabiei.

Aurmat victoria obținută de trupele ruse și române în războiul antiotoman din 1877 – 1878. Dar deși Austro-Ungaria își îndeplinise promisiunea făcută Imperiului Rus de a-și menține neutralitatea militară, Imperiul Rus nu și-a respectat promisiunea de a recunoaște Dublei Monarhii

dreptul de ocupație asupra Bosniei și Herțegovinei. Tratatul de la San Stefano, din 3 martie 1878, prevedea la articolul 14 că „propunerile europene comunicate plenipotențiarilor otomani la prima ședință a Conferinței de la Constantinopol vor fi imediat introduse în Bosnia și Herțegovina, cu orice modificări care vor putea fi agreate în comun între Sublima Poartă, Guvernul Rusiei și cel al Austro-Ungariei“. Adică se prevedea acordarea unei autonomii pentru Bosnia și Herțegovina, și nu vreo formă de plasare a acestor provincii sub controlul Dublei Monarhii.

Răsturnarea echilibrului de putere și influență în Balcani de Imperiul Rus prin crearea Bulgariei Mari, *de jure* autonome, dar aflate *de facto* sub control rusesc, a determinat reacția celorlalte Mari Puteri, care, în numele necesității menținerii echilibrului și stabilității în Balcani și în întreaga Europă, au determinat organizarea Congresului de la Berlin (13 iunie – 13 iulie 1878).

În contextul pregătirilor pentru Congresul de la Berlin, Austro-Ungaria a obținut sprijinul Marii Britanii pentru ocuparea Bosniei și Herțegovinei. Marea Britanie era direct interesată de orice acțiune menită a contracara extinderea influenței Imperiului Rus în Balcani. Brita-

Gyula Andrássy,
ministrul de Externe
al Austro-Ungariei

nicii vizau blocarea accesului Imperiului Rus la Strâmtoarea Bosfor și Dardanele, astfel încât flota militară rusă să nu pătrundă prin Marea Egee în Marea Mediterană și spre Canalul de Suez. Aspirațiile Austro-Ungariei legate de Bosnia și Herțegovina serveau pe deplin obiectivului Marii Britanii de îndiguire a expansiunii Imperiului Rus.

Acest joc geopolitic și geostrategic este de mare actualitate și în prezent, când Germania, secondată de Austria, încearcă să mențină unitatea statală a Bosniei și Herțegovinei și să o includă treptat în UE. Demersurile Berlinului și Vienei au ca obiectiv strategic blocarea secesionismului Republicii Srpska și îndiguirea expansiunii pe care Federația Rusă o derulează prin intermediul liderilor politici de la Belgrad și Banja Luka, ce vizează o Serbie Mare pe coordonatele „Lumii Sârbe“ copiate după conceptul „Lumii Ruse“ (*Magazin istoric*, nr. 10 – 11/2021).

Convergența de interese între Marea Britanie și Austro-Ungaria s-a concretizat în „Acordul între Anglia și Austria pentru

Confruntarea
de la Pirota,
din noiembrie 1885,
dintre sârbi
și bulgari

CRIZA BOSNIACĂ DIN 1908

Dr. ION GABRIEL ANDREI

Bosnia și Herțegovina s-au aflat în mod constant, la fel ca în prezent, între Occident și Orient, între Europa Centrală – Mitteleuropa – de expresie catolică filogermană și Balcanii de expresie ortodoxă filorusă și musulmană filoturcă.

În Bosnia și Herțegovina se întretaie sferele de interese și de influență atât ale marilor puteri, cât și ale statelor din vecinătatea directă sau apropiată.

Însă în mod tradițional, cel mai evident s-au concurat în Bosnia și Herțegovina interesele Austro-Ungariei, succedată în prezent de Germania, respectiv cele ale Rusiei și Serbiei.

Pentru Austro-Ungaria, Bosnia și Herțegovina constituiau atât culoarul de legătură cel mai scurt pentru transportul și comunicațiile între litoralul adriatic și bazinele Dunării Mijlocii, cât și un hinterland de protecție pentru Dalmația, Dubrovnik și Boka Kotorska împotriva mișcării iredentiste pan-italiene, respectiv pentru Croația împotriva expansionismului Serbici Mari.

Pentru Viena și Budapesta, ca și pentru Berlin, posesiunea austro-ungară asupra Bosniei și Herțegovinei reprezenta un factor important al menținerii stabilității, echilibrului și păcii

în Europa, fapt exprimat cu claritate la Congresul de Pace de la Berlin din iunie – iulie 1878 atât de ministrul de Externe al Dublei Monarhii Gyula Andrássy, cât și de cancelarul Germaniei wilhelmiene Otto von Bismarck.

Austro-Ungaria și Rusia fie au conlucrat, fie au concurat pentru Bosnia și Herțegovina, dar în orice caz au dialogat în mod constant pe acest subiect, fapt valabil și în prezent pentru Germania și Federația Rusă.

Prin Înțelegerea de la Reichstadt, din iulie 1876, între Austro-Ungaria, reprezentată de împăratul Franz Joseph și ministrul de Externe Gyula Andrássy,

și Imperiul Rus, reprezentat de împăratul Alexandru al II-lea și ministrul de Externe Aleksandr Mihailovici Gorceakov, Dublei Monarhii i se recunoștea dreptul de a ocupa Bosnia și Herțegovina, iar Imperiului Rus dreptul de a ocupa sudul Basarabiei și portul Batumi. Prețul compromisului consta în neutralitatea militară a Austro-Ungariei, în cazul unui război ruso-otoman.

Ulterior, la Conferința de la Istanbul din 23 decembrie 1876 – 20 ianuarie 1877 a reprezentanților Marilor Puteri europene – Austro-Ungaria, Rusia, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia – s-a propus constituirea a trei

Prima pagină a ziarului parizian Le Petit Journal din 18 octombrie 1908 prezenta sugestiv modul în care Bulgaria și-a proclamat independența, în vreme ce Austro-Ungaria anexa Bosnia și Herțegovina, sub privirile neputincioase ale Imperiului Otoman

Regele Serbiei, Alexandru I, și soția sunt asasinați de complotiști din organizația Mâna Neagră

zonelor locuite tot de șopii/torlacii bulgarofoni din zona capitalei tânărului stat bulgar, Sofia, ca și cum i s-ar fi convenit o compensație pentru unirea în 1885 a Principatului Bulgariei cu provincia Rumelia Orientală.

După înlăturarea dinastiei pro-austriece Obrenovici prin puciul sângeros din 1903 și instaurarea dinastiei filo-ruse Karadjordjević, Serbia a ieșit de sub influența Austro-Ungariei și s-a angajat într-o politică pan-sârbistă împotriva Dublei Monarhii. Austro-Ungaria a răspuns printr-o încetare a importurilor de porcine din Serbia în 1906, ceea ce a condus la așa-numitul Război Vamal sau Război al Porcinelor, încheiat în primăvara anului 1908, în urma reorientării exporturilor sârbe spre terțe piețe.

Pentru Austro-Ungaria, oportunitatea de anexare a Bosniei și Herțegovinei a fost facilitată de o imprudență a diplomației ruse. La 2 iulie 1908, ministrul rus de Externe Aleksandr Izvolski i-a transmis omologului său austro-ungar Alois Achrenthal o scrisoare în care propunea discuții bilaterale pe tema interesului Imperiului Rus de a obține accesul liber prin Strâmtoare și a interesului Dublei Monarhii de anexare a Bosniei și Herțegovinei. Era practic o tatonare de către Imperiul Rus pe linia refacerii compromisului cu Austro-Ungaria din Înțelegerea de la Reichstadt, din iulie 1876, și Convenția de la Budapesta, din 15 ianuarie 1877.

Imperiul Rus avea nevoie de un succes diplomatic care să-i refacă prestigiul internațional serios

știrbit de înfrângerea suferită în fața Japoniei în războiul din 1904 – 1905. Dezastrul suferit în fața japonezilor în bătălia navală de la Tsushima, din 27 – 28 mai 1905 de Flota Baltică a Imperiului Rus, condusă inițial de viceamiralul Zinovi Rojestvenski și ulterior de contraamiralul Nikolai Nebogatov, care navigase, ocolind Africa, cca 30.000 km până la locul luptei (*Magazin istoric*, nr. 10/2015), indicase pentru Imperiul Rus importanța accesului liber prin Strâmtoarele Bosfor și Dardanele, pe o rută mult mai scurtă și mai rapidă, dinspre Marea Neagră, unde astfel să poată fi construită o flotă puternică.

Austro-Ungaria a manifestat la început prudență și la 10 septembrie Alois Achrenthal i-a răspuns lui Aleksandr Izvolski printr-o scrisoare în care propunea ca Dubla Monarhie, în schimbul anexării Bosniei și Herțegovinei, să-și retragă trupele din sângacul de Novi Pazar și, ca o chestiune separată, să nu se alăture Marilor Puteri occidentale și să nu sprijine Imperiul Otoman în cazul în care Imperiul Rus ar fi acționat pentru obținerea accesului liber prin Strâmtoare pentru flota sa militară.

În cadrul întrevederii dintre Aleksandr Izvolski și Alois Achrenthal de la Castelul Buchlau, din 16 septembrie 1908, au fost abordate subiectele anexării Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria, respectiv al pătrunderii flotei militare ruse în Strâmtoarele Bosfor și Dardanele, însă conținutul exact și rezultatul discuțiilor nu au fost ulterior prezentate de o manieră concordantă de cei doi protagoniști.

Potrivit lui Alois Achrenthal, Aleksandr Izvolski ar fi acceptat ca Imperiul Rus să ma-

Locuitorii din Sarajevo citesc proclamația care anunță anexarea Bosniei și Herțegovinei

o acțiune comună la Congres“, semnat la Viena, la 6 iunie 1878, care la punctul 5 prevedea: „Guvernul Majestății Sale Britanice se angajează să susțină toate propunerile privind Bosnia pe care Guvernul Austro-Ungaric le va judeca potrivit să le facă la Congres.“

În 1878, ca și în prezent, Germania acționa pentru menținerea echilibrului în zonă. În consecință, cancelarul Otto von Bismarck a sprijinit aspirațiile Austro-Ungarice față de Bosnia și Herțegovina, pentru a crea în Europa „o stare de lucruri stabilă“ și a preveni „noi dezordini“.

La Congresul de la Berlin, Austro-Ungaria nu a urmărit și ocuparea și administrarea sangeacului de Novi Pazar, deși regiunea făcea la rândul ei parte din vilayetul Bosnia. În consecință, ministrul de Externe al Dublei Monarhii, Gyula Andrássy, a revendicat în numele Austro-Ungaric doar menținerea de garnizoane și controlarea căilor de comunicații militare și comerciale din sangeacul de Novi Pazar.

Beneficiind de sprijinul celorlalte Mari Puteri occidentale, în frunte cu Germania și Marea Britanie, Austro-Ungaria a avut câștig de cauză în dauna Imperiului Rus la Congresul de la Berlin. Astfel, articolul 25 al Tratatului de Pace adoptat prevedea: „Provinciile Bosniace și Herțegovine vor fi ocupate și administrate de Austro-Ungaria și o înțelegere se va realiza între Austro-Ungaria și Poartă asupra dreptului celei dintâi de a menține garnizoane și de a deține drumuri militare și comerciale în sangeacul de Novi Pazar“. Înțelegerea respectivă dintre Austro-Ungaria și Imperiul Otoman a fost convenită la 21 aprilie 1879.

Cancelarul german von Bismarck manevrează precum păpușile pe împăratul austro-ungar, pe Kaiserul german și pe țarul rus, în timpul Congresului de la Berlin; caricatură de epocă

Austro-Ungaria a anexat formal Bosnia și Herțegovina abia peste 30 de ani, la 5 octombrie 1908, după negocieri complicate și echivoce cu Imperiul Rus și în pofida opoziției Serbiei.

În momentul anexării Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria, Serbia nu se mai afla sub influența politică și economică a Dublei Monarhii, influență care se instaurase în 1881 prin Convenția secretă de alianță din 28 iunie, Convenția comercială din 6 mai și Convenția feroviară din 6 aprilie. Respectiv documente fuseseră reciproc avantajoase. Austro-Ungaria obținuse încetarea propagandei de stat pan-sârbe pe teritoriul Dublei Monarhii, la schimb cu recunoașterea pentru Serbia a dreptului de expansiune în teritoriile din sud, din Imperiul Otoman: Kosovo și Macedonia. Austro-Ungaria obținea un ade-vărat monopol ca piață de destinație pentru exporturile sârbe ce

constau în principal din porcine, precum și construcția căilor ferate pe teritoriul sârbe pe rutele spre Strâmtori și spre portul Salonic. Rutele de transport respective au și în prezent o mare importanță strategică și economică, formând Coridorul 10 pan-european, pe care autoritățile actuale de la Belgrad îl percep ca fiind concurențial față de Coridorul 4, care traversează România. Belgradul reușise, grație sprijinului Austro-Ungaric, să evite cedarea către Bulgaria a teritoriilor locuite de șopii/torlacii bulgarofoni, deși fusese înfrânt la Slivnița și la Pirot de trupele bulgare, în războiul din noiembrie 1885. Respectiv teritorii bulgarofone fuseseră obținute de Serbia la Congresul de la Berlin din 1878 fără vreo justificare etnică, ci în compensație pentru pierderea de către Belgrad a unor părți din nord-estul sangeacului de Novi Pazar și din nordul Kosovo, ce îi fuseseră atribuite de Imperiul Rus prin Tratatul de la San Stefano. Războiul din 1885 fusese declanșat de Belgrad cu scopuri expansioniste nesusținute de vreo realitate etnică pe teren, întrucât Serbia viza anexarea

Ministrul de Externe rus, Aleksandr Mihailovici Gorceakov

DIPLOMAȚI ROMÂNI ÎN ATENȚIA SECURITĂȚII

CIPRIAN NIȚULESCU

Încheiem prezentarea cazurilor unor diplomați români din perioada amintită.

Corneliu Mănescu (dosar S.I.E. 54.737) s-a născut la 6 februarie 1916, la Ploiești. Era fiul lui Constantin și Elena. Făcuse studii la Facultatea de Drept din București (1936 – 1940). Era membru al Frontului Democrat Studentesc (apoi și al P.C.R.) din 1936. A fost exmatriculat din facultate pe acest considerent, iar după efectuarea stagiului militar (februarie 1941) a fost angajat de A. Golopenția pe baza unor recomandări ca diurnist la Institutul Central de Statistică. Dintre funcțiile ocupate după 1945 menționăm: comandant al Casei Centrale a Armatei (1950 – 1952), adjunct (1952 – 1953) și șef al Direcției Superioare Politice a Armatei, adjunct al ministrului Forțelor Armate (1953 – 1955), vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării (1955 – 1960), director al Direcției Politice din M.A.E. (1960), ambasador în Ungaria (1960 – 1961), ministru de Externe (martie 1961 – octombrie 1972), președinte al celei de-a XXII-a Sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. (1967 – 1968; primul reprezentant al unui stat

comunist care a ocupat această funcție), președintele Grupului român al Uniunii Interparlamentare (1973 – 1977) și președintele Comisiei de politică externă a M.A.N., ambasador în Franța (martie 1977 – aprilie 1982) și reprezentant permanent pe lângă UNESCO, Paris.

Într-o Notă din 22 ianuarie 1980 se menționau o serie de aspecte de interes operativ: a interzis cadrelor sub acoperire să viziteze M.A.E. francez, partidele politice, instituții și organizații, precum și ambasadatele altor state, delegând în

acest sens pe ministrul-consilier M. Mitran și pe G. Brânzaru, atașat cultural și de presă. Deși relațiile sale cu ofițerul C.I. erau bune, a întreprins unele măsuri și a făcut afirmații de natură a deconspira activitatea și cadrele D.S.S. aflate la post, iar în martie 1979, după primirea schemei de organizare a oficiului diplomatic, a făcut cunoscut unor diplomați (M. Ghibernea, S. Oancea, V. Florean) numărul de posturi repartizate ofițerilor sub acoperire (având tendința de a-i izola pe aceștia). A dispus ca la unele ședințe de lucru să

Corneliu Mănescu în China, conducând un turneu al Ansamblului Casei Centrale a Armatei

nifeste o atitudine prietenească și binevoitoare în cazul anexării Bosniei și Herțegovinei de Dubla Monarhie. La schimb, o atitudine similară ar fi manifestat și Austro-Ungaria dacă Imperiul Rus ar fi acționat pentru deschiderea Strămtorilor pentru câte un vas de război rusesc, deci nu pentru o întreagă flotă militară rusă. În plus, Alois Achrenthal și Aleksandr Izvolski ar fi convenit asupra proclamării independenței Bulgariei față de Poarta suzerană. Austro-Ungaria ar fi acceptat expansiunea teritorială a Serbiei, aliata Imperiului Otoman, adică în Macedonia, Kosovo și sangeacul de Novi Pazar, dacă Belgradul ar fi acceptat anexarea Bosniei și Herțegovinei de Dubla Monarhie. Ar fi fost practic o reluare a compromisului dintre Austro-Ungaria și Serbia stipulat prin Convenția secretă de alianță din 28 iunie 1881. În plus, Dubla Monarhie ar fi acceptat modifi-

... și omologul austro-ungar,
Alois Achrenthal,
au negociat direct
anexarea Bosniei și Herțegovinei

Ministrul rus de Externe,
Aleksandr Izvolski, ...

care a articolului 24 al Tratatului de Pace semnat la Congresul de la Berlin din 1878, fapt care servea intereselor Imperiului Rus. În consecință, Muntenegru ar fi putut obține dreptul de a deține nave de război și pavilion maritim de război, iar portul Bar și apele teritoriale muntenegre adiacente din Marea Adriatică, deci și portul Ulcinj, ar fi devenit deschise pentru flotele militare ale tuturor națiunilor, adică și pentru flota de război a Imperiului Rus. Muntenegru ar fi putut construi fortificații între Lacul Skodra/Skadar și Marea Adriatică. Administrarea poliției maritime și sanitare în portul Bar și pe întregul litoral al Muntenegrului, deci și în portul Ulcinj, nu ar mai fi fost exercitată de nave ușoare ale gărzii de coastă austro-ungare. Muntenegru ar fi putut renunța la aplicarea codului maritim austro-ungar din Dalmația. Austro-Ungaria nu ar mai fi deținut libertatea absolută de comunicație pe căile de transport din teritoriile obținute de Muntenegru la Congresul de la Berlin. În concluzie, Dubla Monarhie și-ar fi pierdut toate pârghiile de control și influență

asupra Muntenegrului obținute la Congresul de la Berlin, astfel că Muntenegru ar fi intrat rapid sub controlul deplin al Imperiului Rus. Cu alte cuvinte, Imperiul Rus ar fi obținut acces la Marea Adriatică prin intermediul Muntenegrului, la fel cum încearcă și Federația Rusă în prezent, în dauna NATO și a UE, prin manevrarea politicianilor munteneșeni pro-sârbi și pro-ruși.

Potrivit lui Aleksandr Izvolski, anexarea Bosniei și Herțegovinei de Dubla Monarhie ar fi trebuit reglementată de aceleași Mari Puteri care au participat la Congresul de la Berlin. Imperiul Rus nu s-ar fi oprit pe calea armelor anexării Bosniei și Herțegovinei de Dubla Monarhie, în contextul în care Austro-Ungaria își retrăgea armata din sangeacul de Novi Pazar. În plus, Imperiul Rus insista pentru deschiderea Strămtorilor Bosfor și Dardanele flotei sale militare, pentru obținerea independenței de Bulgaria și pentru anularea restricțiilor antiruse cuprinse în articolul 29 din Tratatul de Pace semnat la Congresul de la Berlin din 1878, referitor la Muntenegru. Adică Imperiul Rus viza, în compensație pentru consolidarea prezenței Austro-Ungariei în Balcanii de Vest, accesul militar direct la Mările Egee, Mediterană și Adriatică. Exact ce vizează în momentul de față, după mai mult de un secol, Federația Rusă.

În final, anexarea Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria s-a produs, împotriva voinței Serbiei, la fel ca și recunoașterea independenței Kosovo de Ungaria și Croația după mai mult de un secol: concomitent cu acțiuni ale Bulgariei.

(Va urma)

Într-o notă informativă din mai 1985, era considerat unul dintre lucrătorii de bază ai M.A.E. În anii 1954 – 1957 se aflase sub protecția Idei Felix, influența șefă de Cadre din M.A.E. acelor ani. În anii 1984 – 1988 apare ca sursa „Nero“, fiind recom-pensat cu 1.000 lei în noiembrie și decembrie 1986. În aprilie 1988, când a fost transferat, la dispoziția C.C. al P.C.R., ca redactor la Întreprinderea de Aprovizionare, Desfacere și Transport Produse Chimice, i se instala T.O. (ICT/ interceptare convorbiri telefonice) la birou. Se urmărea ce comentarii făcea privind fostul loc de muncă, ulterior fiind lucrat prin D.U.I., după rămânerea fiului în străinătate, în vara lui 1988. Era suspect de spionaj în favoarea S.U.A., „prin comportare, preocupări și activitatea pe care o desfășoară“. J.-M. Le Breton, ambasadorul Franței în România în perioada 1987 – 1990, relatează despre R. Neagu: „Deși anglist ca formație, vorbea limba noastră corect. Era un interlocutor agreabil, cu informații solide. [...] Simțeam că face totul pentru a menține firul subțire care continua să lege România de Occident. Așa că plecarea lui subită ne-a surprins foarte mult. [...] Colegul meu englez, căruia i-am comunicat știrea, a considerat ca și mine că era semnul unei noi înăspriți a regimului. De la o zi la alta stabilirea vreunui contact cu el s-a dovedit imposibilă. Era ca și cum n-ar fi existat niciodată“.

La 31 decembrie 1989 i s-a acordat gradul diplomatic de ambasador și a fost numit reprezentant permanent al României la O.N.U., New York. A ocupat apoi funcția

de ministru adjunct de Externe (9 ianuarie – 28 iunie 1990), secretar de stat la M.A.E. și membru al Guvernului (1990 – 1991), reprezentant permanent la O.N.U. Geneva (1991 – 1996) și vicepreședinte al Comisiei de politică externă a Camerei Deputaților (1996 – 2000).

Mircea Răceanu (dosar SIE 50.500; P 11.564, 9 vol.; I 555.722, 16 vol.) s-a născut la 17 octombrie 1935, în închisoarea Văcărești, primele clase școlare urmându-le în U.R.S.S. Era fiul ilegaliștilor comuniști Andrei Bernath (decedat în Transnistria în 1944) și Ilcana (fostă Ilonka Papp), recăsătorită în 1946 cu Grigore Răceanu. A absolvit Institutul de Relații Internaționale din Moscova cu diplomă de merit, fiind apoi încadrat în M.A.E. ca referent ajutor relații (1960), din 1963 fiind membru P.C.R. A efectuat un stagiu la Legația R.P.R. din S.U.A. în timpul studiilor (1959 – 1960). A fost numit la post la Ambasada din Washington în perioada 1969 – iulie 1978. Revenit în Centrală, a devenit șeful referenturii S.U.A., iar în

anii 1982 – 1989 este menționat director adjunct a.i. al Direcției V Relații. Într-un document se preciza că în ianuarie 1986, în urma trădării lui Al. Gheorghiu (ministru-consilier la Ambasada din Washington, rămas în S.U.A. în decembrie 1985), a fost inclus pe un tabel cu persoane care aveau diferite probleme pentru a fi scoase din M.A.E. Fusese în relații apropiate de familie și cu alți „trădători“: Sergiu Verona și N. Horodincă (rămas în S.U.A. în februarie 1980), acesta fiind ofițerul său de legătură în țară. De precizat că M. Răceanu a fost colaborator al D.I.E. în perioada 1963 – 1987 (pe linia UM 0201). Există indicii din dosarele diplomaților I. Buzatu, N. Micu și N. Sava că în 1980 – 1986 era sursă a Direcției a III-a (nume conspirative „Răileanu“, apoi „Răducu“). S-a stabilit că a avut în legătură în exterior o sursă de influență și două relații care s-au dovedit ulterior a fi cadre CIA. În noiembrie 1987 avea relații cu diplomați americani care „depășesc un-cori cadrul normal al relațiilor oficiale sobre“ – se aprecia în

Mircea Răceanu în timpul anchetei

nu participe decât diplomații M.A.E., iar în septembrie 1978 i-a spus unui ofițer: „Am să fac ordine și în prăvălia voastră, deoarece v-ați ținut numai de prostii“. În decembrie 1978 i-a spus altuia să nu se ia măsuri să fie ascultat că „va fi vai de el“. A tergiversat inițierea unor acțiuni de protest pe lângă M.A.E. francez în legătură cu încercarea contraspionajului francez de a determina, în ianuarie 1982, un funcționar român (M. Stănescu, ofițer D.I.E. între 1970 – 1978) să refuze înapoieră în țară, tergiversând și măsurile pentru protecția activității oficiului și a personalului. Pe de altă parte, se semnală că ambasadorul consumă fondul de protocol oferind mese numai relațiilor sale și unor delegați din țară, iar unele cheltuieli suplimentare efectuate cu astfel de ocazii le deconta prin unele societăți mixte franco-române. Ministrul-consilier Mircea Mitran declara ofițerului UM 0195 (după 1981): „C. Mănescu acționează de o asemenea manieră care-l așează în rândul așa-zisilor disidenți români și aduce prin aceasta contraserviciul țării și intereselor sale politice pe plan extern“ (referindu-se la unele comentarii cu oficialii străini).

C. Mănescu a fost semnat al „Scrisorii celor șase“ în martie 1989. Ulterior, a fost președintele Comisiei de politică externă a C.P.U.N. și a Senatului Românici (1990 – 1992).

Romulus Neagu (dosar I 236581, 2 vol.; dosar I 236586, 2 vol.) s-a născut la 23 iunie 1930, în București. Era fiul lui Niculac și Anica, absolvent al Institutului de Relații Internaționale din Kiev (1954). A fost încadrat ca atașat diploma-

Conferință de presă, 9 ianuarie 1990; de la stânga: Constantin Vasiliu, Virgil Constantinescu, Sergiu Celac (ministru de Externe), Romulus Neagu (sursa: foto Agerpres)

tic în M.A.E. Doctor în relații internaționale, a fost la post la Beijing (1957 – 1961), la Misiunea Permanentă a României la O.N.U., New York (1963 – 1966), funcționar internațional în Secretariatul O.N.U., New York (1967 – 1971), ministru-consilier la Direcția Politică de Sinteză (1971 – 1973), adjunct al șefului delegației române la C.S.C.E. (1973 – 1975), director al Direcției Juridice și Organizații internaționale (1976 – 1978) și director al Direcției II Relații/Europa Occidentală (1978 – martie 1988). În perioada 29 iulie 1971 – 26 martie 1973 a fost urmărit prin dosar de verificare de Direcția a III-a Contraspionaj, fiind semnalat de D.G.I.E. (UM 0755/D) cu „aprecieri tendențioase la adresa economiei românești, note de pesimism și descurajare cu privire la inițiativa diplomatică ale României“. I s-au interceptat convorbirile telefonice și s-a instalat tehnică operativă la domiciliu. Se preciza și că un unchi al soției, Al. Pranischi (n. 1900, Tighina), fusese anchetat în 1924 ca spi-

on sovietic. În martie 1976, pe când era ministru-consilier la Direcția Juridică și Organizații Internaționale (fiind propus ca director al acelei direcții în locul lui George Elian), a fost semnalat cu comentarii negative: „Ce tot se învârt aștia de la Serviciul Documente Secrete cu secretul de stat. Sunt niște cretini. Noi facem politică aici, nu ne interesează secretele.“ A fost verificat, considerându-se că în străinătate a avut aprecieri tendențioase în legătură cu economia României, iar după revenirea de la post a ținut legătura prin corespondență cu diplomați suedezi și americani. În anii 1981 – 1985 se afla în verificări în cadrul dosarului de obiectiv (Ministerul de Externe, codificat „MAER“; dosarul nu este predat la Arhiva C.N.S.A.S.), având instalate mijloace T.O. la locul de muncă, iar în aprilie 1987 se organiza o percheziție secretă la locul de muncă pentru a se stabili modul de manipulare și păstrare a documentelor cu caracter secret și de serviciu.

Așa cum se menționa și

... și primul din stânga, la o recepție

– 1981), director al Direcției II Relații/Asia, Africa și America Latină (1972 – 1974) și director al Direcției I Relații/Țări membre ale Tratatului de la Varșovia și C.A.E.R. (1982 – 1990). În 1969 – 1970 este secretarul Comitetului P.C.R. din M.A.E. Într-o Notă a UM 0195 din iulie 1979 se semnală că încălca în mod frecvent prevederile Legii 23/1971 cu privire la păstrarea secretului de stat. În deplasări avea asupra sa agenda personală de lucru neînregistrată, lua lucrări secrete la reședința sa, aflată la distanță de sediul Ambasadei, manipulare neglijentă a unor ciorne sau documente secrete. De precizat că el a fost între mai 1974 – martie 1979 ofițer acoperit (UM 0626) cu gradul de maior și numele conspirativ „Ilarion Petre”, fiind apoi colaborator până în 1981. Pe de altă parte, fapt observat și de contraspionajul pakistanez, întreținea relații apropiate cu sovietici suspecți a fi cadre KGB: Rodionov

(fost ambasador) și Ilarionov (ministru-consilier la Ambasada U.R.S.S.). În decembrie 1980, fără a cere aprobarea M.A.E., a dat curs invitației ambasadorului sovietic (cu care, de altfel se vizitau reciproc la domiciliu) de a participa la o consfătuire de coordonare a țărilor socialiste, unde a prezentat și un raport detaliat referitor la „Stadiul actual și de perspectivă al relațiilor țării noastre cu Pakistanul”. În martie 1981 se propunea să se analizeze oportunitatea urgentării retragerii sale de la post. Reîntors în țară, i se deschidea dosar de urmărire informativă (aprilie 1981 – septembrie 1988), UM 0625 colaborând cu UM 0110. Se preciza că avea un cumnat, Leon Taler, cu rude apropiate în S.U.A. și Israel, iar o nepoată se stabilise în 1983 în Canada. În 1985 era lucrat și prin filaj, deoarece a dat dispoziție să se facă o copie xerox unui document secret privind Programul de construcții navale militare al R.S.R. pe următorii

10 ani, care urma să fie trimis la Moscova.

În anii 1990 – 1994 a fost ambasador în Suedia. În 1996 era ales vicepreședinte al Asociației Ambasadorilor și Diplomaiilor de Carieră din România.

Dimitrie Stănescu (dosar SIE 54.724) s-a născut la 9 octombrie 1932, în Timișoara. Era fiul lui Ioan și Elena. A urmat Liceul Comercial din București (1943 – 1951) și Școala de aviație sportivă (1949 – 1950). A absolvit Institutul de Relații Internaționale din București (1951 – 1956), fiind încadrat apoi în M.A.E. Cunoștea limbile franceză și engleză și avea cunoștințe de rusă și farsi. A fost la post la oficiile din Iran (1957 – 1960), Guineea (1961 – 1964), Elveția (1967 – 1971), Belgia și Luxemburg (1974 – 1979), director adjunct al Direcției Țări dezvoltate (1972 – 1973), director al Direcției Africa (1980 – 1989). A fost semnalat că în 1978 – 1979 a avut relații neoficiale cu unii străini, inclusiv emigranți români suspecți de legături cu serviciile secrete străine. Contrar normelor, a folosit soția în aceeași perioadă pentru dactilograficarea unor documente secrete și închiderea expedierilor către țară prin curieri. Cu ocazia zilei naționale a Marelui Ducat de Luxemburg, D. Stănescu a fost invitat la ceremonia organizată în onoarea sa de sinagoga din oraș, iar a doua zi l-a invitat oficial la Ambasadă pe rabin. Se preciza că persoana care a jucat un rol important în numirea sa în acel post a fost Al. Lăzărcanu, ambasador în Belgia în 1968 – 1978, cu care fusese în relații foarte apropiate.

(Continuare în p. 59)

documentele Securității – și era singurul dintre oficialii români cu care atașatul militar al S.U.A. (George Strâmbu) se întreținea în limba română și avea convorbiri îndelungate. În momentul în care de cei doi se apropia o altă persoană începeau să vorbească în limba engleză. La data aceea era semnalat cu comentarii negative la adresa politicii României față de S.U.A., pe care o considera „greșit orientată și insuficient de activă”, având în vedere că Administrația americană „dă dovezi că vrea să ne acorde ajutorul său”. De exemplu, nu se aprobase primirea la cel mai înalt nivel a lui J. Whitehead, adjunctul secretarului de Stat, anulându-se astfel vizita, și nu se asigurase o reprezentare de nivel înalt la acțiunea de prezentare a avionului Boeing 767. Pe de altă parte, comenta știrile de la posturile „Europa Liberă” și „Vocea Americii”, considerându-le o bună sursă de informare (precum evenimente din Brașov, 1987). Se analizau telegramele transmise de acesta în perioada aprilie – mai 1985 și în martie 1988. În 1985 sublinia influența pe care unii lideri evrei o aveau în S.U.A. și audiența de care se bucurau în cele mai înalte cercuri ca argumente în favoarea primirii lor corespunzătoare în România: Alfred Moses (ambasador al S.U.A. în România, în 1994 – 1997), Jack Spitzer, Edgar Bronfman, Morris Abram. În 1988 considera că independența față de Moscova pierde din valoare în S.U.A. în condițiile politicii de „glasnost” și „perestroika”. De asemenea, considera că în domeniul drepturilor omului, U.R.S.S. avansa

Lucian Petrescu (fotografie de filaj)...

mai repede decât majoritatea țărilor est-europene.

În 1985 i s-a deschis D.U.I., din 1988 fiind monitorizat și video la serviciu pentru documentarea activității de spionaj. La 31 ianuarie 1989 a fost prins în flagrant (în timp ce se îndrepta spre reședința ambasadurii S.U.A.), având asupra sa xerocopia „Informării privind ședința grupei multilaterale de informare reciprocă curență a reprezentanților statelor participante la Tratatul de la Varșovia” din 17 – 18 ianuarie 1989, nouă file în două pachetele cu informații scrise pe verso la fiecare pagină (urma să le predea lui Ross Newland, secretar I la Ambasada S.U.A.). A fost învinuit de transmitere de date cu caracter secret unei puteri străine (art.157, alin.1 CP) și condamnat la moarte la 21 iulie 1989 de Tribunalul Militar București. Ulterior, în baza unui decret prezidențial din 19 septembrie 1989 a primit o pedeapsă de 20 de ani închisoare. Ancheta stabilea că a fost

recrutat de CIA în 1975 (dosarul penal totalizează 688 file).

S-a stabilit în S.U.A., în iunie 1990. Sentința a fost casată la 23 octombrie 2000. La 8 februarie 2002 președintele Ion Iliescu l-a decorat pe M. Răceanu cu Ordinul „Pentru Merit”, în grad de comandor.

Lucian Petrescu (dosar SIE 53.844; dosar I 235.560) s-a născut la 20 martie 1932, în Pașcani, județul Iași. A nu se confunda cu diplomatul Lucian C. Petrescu (n. 21 septembrie 1933), absolvent al Facultății de Istorie din București, încadrat în M.A.E. în 1966. Era fiul lui Dumitru (fost Kleindienst) și Ecaterina (fostă Grossman). A absolvit Institutul de Relații Internaționale din Kiev (1956). Era doctor în istorie (1976, cu o teză despre Vietnam susținută la Academia „Șt. Gheorghiu”). Intrat în M.A.E. în 1956, a fost la post la Bagdad (1959 – 1962) și Beijing (1965 – 1968). A fost șeful Corpului de control al ministrului (1962 – 1965), ambasador în Pakistan (1974

localuri. La 1 septembrie 1916 Alexandrina Fălcoianu a fost numită șefa Spitalelor 114 și 114 bis, instalate la Azilul și Spitalul „Elena Doamna”. La începutul lunii decembrie 1916, când Oltenia, Muntenia și Dobrogea erau deja ocupate de inamic, Alexandru Marghiloman (președintele Crucii Roșii) a rugat-o să preia și direcțiunea Spitalului 108 (amenajat la Azilul de Bătrâni). Acesta era condus de Sabina Cantacuzino (sora premierului Ion I.C. Brătianu) și a fost transformat în spital de contagioși. Alexandrina a mulțumit doamnelor din lumea bună care au lucrat benevol, însă le-a rugat să nu mai vină la spital ca să nu se îmbolnăvească. Potrivit unei surse, noua directoare „a ocrotit 24 de prizonieri români evadați, care s-au ascuns prin locurile izolate din spital”. De asemenea, în perioada ocupației a distribuit alimente și medicamente în județul Muscel, de care era legată afectiv.

Armistițiul dintre România și Puterile Centrale (noiembrie 1917) a fost prelungit la începutul anului 1918 și, între altele, a permis și deschiderea liniei de comunicație între București și Iași. Între primele persoane care s-au deplasat în capitala temporară a României, la începutul lunii aprilie 1918, s-a numărat și Alexandrina Fălcoianu. A avut întrevederi cu regina Maria, generalul Alexandru Averescu și Constantin Argetoianu, cărora le-a relatat situația din teritoriul ocupat, dar și câteva planuri politice de viitor, mai mult sau mai puțin realiste.

Regina Maria a primit-o la dejun (21 martie/3 aprilie

*Acidul comentator
al vieții politice românești,
Constantin Argetoianu*

1918) și a notat că „a stârnit un râs nebun. Nu cred că există om mai amuzant decât ea. I-a făcut să râdă pe toți mesenii, nu a rezistat nimeni, nici măcar severul meu colonel, nici servitorii. Chiar și cea mai tragică poveste devine, în gura ei, comică, de-a dreptul irezistibilă – întreaga ei personalitate face ca tot ce spune să fie atât de amuzant. Descrierile ei despre stăpânirea germană au devenit o adevărată farsă, iar descrierea pe care ne-a făcut-o despre furtul Sfântului Dimitrie [este vorba despre moaștele sfântului pe care bulgarii au încercat să le treacă peste Dunăre] a fost inimitabilă”.

După două zile se revăd, tot la dejun, iar regina a notat că Lili Fălcoianu a fost „mai puțin amuzantă, cu mai puține povești, mai serioasă; am vorbit despre lucruri grave. E bărbat, nu femeie. Firește, îi șochează pe mulți, fiindcă nu e nimic convențional în ea, e o ciudată – dar are o onestitate aspră, aproape brutală, care-mi place,

pe care o pot suporta, dar care pe unii îi reduce la o stare de împotrivire dezgustată”.

Numele Alexandrinei revine în notițele reginei la 28 martie/10 aprilie 1918, după o întrevedere cu Carol (Citta) Davila care, probabil, i-a expus ce zvonuri au apărut în Iași despre amica din București. „Mulți o bănuiesc pe Lili Fălcoianu – a scris Maria –, lumea crede că a fost trimisă ca un fel de agent din partea cealaltă – nu mai știu ce să cred, dar e drept că în ultima vreme am aflat ce înseamnă un lucru care mai înainte nu avea nimic de-a face cu caracterul meu – am învățat să nu mă încred”.

Mai trec câteva zile și cele două se revăd înainte de reînțoarcerea directoarei de spital în teritoriul ocupat (3/16 aprilie 1918). De data aceasta regina este mult mai suspicioasă și neîncrezătoare față de musafirii ei. Vorbele auzite de la terți („am auzit tot felul de lucruri suspecte despre Lili; se pare că a spus vorbe ciudate și a dat motive de bănuială”) și-au pus amprenta și i-au inoculat o impresie negativă. Ba era agent german, ba era într-o asociație de reconstrucție a țării (influențată de germani sau independentă), sau îl vedea pe generalul Averescu ca un viitor conducător. Scrierea reginei este plină de ipoteze și teorii ale conspirației: „Conversația noastră a fost absolut stranie; cum fusesem prevenită, am fost foarte prudentă, firește, și atentă la contradicții. Am găsit multe, mai ales în ceea ce mă privește pe mine. E clar că sunt considerată ori o primejdie, ori un mare as în mână. [...] Toate acestea au fost presărate

ALEXANDRINA FĂLCOIANU VERSUS SABINA CANTACUZINO

ALIN SPÂNU

Un scandal izbucnit în 1937 le-a avut ca protagoniste pe Alexandrina Fălcoianu (Magazin istoric, nr. 9 – 11/1999) și Sabina Cantacuzino. Ambele din familii cu tradiții istorice, cu ascendenți celebri și implicați în politică. Culmea este că cele două se cunoșteau din copilărie, petrecând multe vacanțe împreună la moșiile familiilor din județul Muscel, și lucraseră alături în Războiul de Întregire (1916 – 1919).

Alexandrina (Lily, Lili) Fălcoianu s-a născut în 1867 (unele surse afirmă 1869), fiind fiica lui Ion și a Elenei, născută Warthiadi.

Ion Fălcoianu (1835 – 1869), frate cu generalul Ștefan Fălcoianu, a fost matematician, profesor universitar la Universitatea din București și director general al P.T.T. Elena Warthiadi (1843 – 1900) s-a recăsătorit după decesul soțului, în 1880, cu Constantin Racoviță (1830 – 1891), care luptase în Revoluția din 1848 – 1849 alături de Avram Iancu, fusese arestat de armata țaristă (1854 – 1857), iar după eliberare a revenit în țară, a fost ales deputat și numit prefect.

TEORII ALE CONSPIRAȚIEI

Alexandrina avea o fire artistică, a făcut studii în Franța, apoi s-a dedicat de tânără operelor de asistență socială. În 1913 a urmat cursurile de asistente medicale organizate de Crucea Roșie. A însoțit armata română la sud de Dunăre,

în campania desfășurată în al doilea război balcanic (1913). Pentru dăruirea și implicarea sa a fost recompensată cu Medalia „Crucea Meritul Sanitar”.

La 15 august 1916 România a intrat în război contra Puterilor Centrale, alăturându-se Antantei. Imediat au început să fie amenajate spitale pentru răniți în diferite imobile și

*Sabina Cantacuzino alături de soț;
în foto din stânga: Alexandrina Fălcoianu*

fi încredințază, la 21 martie 1921, conducerea Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta”, pe care o va deține în următorii 15 ani. În 1927 înființează Casa Femeii, o altă instituție pentru protecția și ajutorarea celor abuzate sau aflate în situații nefericite. Începând din a doua parte a anilor '20 domnișoara Fălcoianu începe să aibă simpatii politice față de mișcările naționaliste.

Cealaltă protagonistă, Sabina Cantacuzino, era primul copil al cuplului Ion C. și Caliopei (Pia) Brătianu, fiind născută la 4 iunie 1863 în Valea Mare, județul Argeș. Firea sa expansivă și independentă a fost vizibilă încă din adolescență. A absolvit Colegiul „Sfântul Sava” din Capitală. Familia a decis s-o mărite la 22 de ani cu medicul Constantin Cantacuzino-Râfoveanu. S-a remarcat prin implicarea în înființarea Muzeului de Artă „Toma Stelian”, ca președintă a Asociației pentru Profilaxia Tuberculozei, ca poetă și prozatoare, fiind aleasă membră a Societății Scriitorilor Români, filiala Bacău.

După intrarea României în război (15 august 1916) a înființat și condus Spitalul 108. La finalul anului 1916 a decis să rămână, împreună cu mama, surorile și alte rude, în Capitala care urma să fie ocupată de inamic. A fost lăsată să lucreze în spital, însă a fost schimbată din funcția de conducere, iar în 1917 a fost trimisă, împreună cu restul familiei, la Mănăstirea Pasărea (martie – noiembrie 1917). Actul în sine a reprezentat o presiune a germanilor față de primul-ministrul român, însă potrivit lui

Alexandru Tzigara-Samurcaș, prefectul Poliției Capitalei, doamnele și domnișoarele au fost trimise la mănăstire „cu tot dichisul și mobilierul dorit, au fost transportate cu automobilul poliției, atrăgându-mi-se amenințarea retragerii mașinii în caz că aş mai pune-o în serviciul familiei Brătianu”. La finalul anului 1918, o dată cu revenirea familiei regale, a Guvernului, Parlamentului și instituțiilor la București, Sabina reîntră în grupul doamnelor de la Palatul Regal. La 20 decembrie 1918/2 ianuarie 1919 regina Maria s-a întâlnit cu ea și a notat că, deși a trecut prin multe, „nu i-a împușinat pofta de vorbă, mi-a împușcat urechile. În viața mea n-am auzit un om care să vorbească atât de mult și atât de repede”. Din 1921 Sabina a început să-și redacteze memoriile, finalizate în 1933 prin apariția unui prim volum intitulat *Din viața fami-*

liei I.C. Brătianu 1821 – 1891 (Editura Universul, București, 1933).

RUPTURA

Preludiul scandalului dintre cele două l-a reprezentat publicarea jurnalului ținut de Pia Alimănișteanu (sora Sabinei) în timpul războiului, în 1929. Practic, nemulțumirea surorilor Brătianu se referea la înlocuirea Sabinei din fruntea Spitalului 108, dar și la unele atitudini vexatorii ale noii directoare. Astfel, la 3 ianuarie 1917, Pia a notat: „Lily Fălcoianu, care acum are direcțiunea, ne spune să nu mai revenim, căci aducem ura asupra lor prin numele ce purtăm. Dânsa nu face decât să-i laude, să le spună că românii sunt toți hoți, bine că pun germanii regulă în țară. [...] Eu însumi, cu toată iubirea ce am avut-o până azi pentru ea, mă face să o evit, constatând cât de puțin

Pia Alimănișteanu (a doua din stânga, lângă soț) și Sabina Cantacuzino, în centru, la Cernăuți; mai apar în fotografie: Ion Pillat, I. Nistor, Dinu Brătianu, Valer Popp

Pia Alimănișteanu, sora Sabinei (în centrul imaginii)

printre o mulțime de glume de-ale lui Lili – propoziții întrerupte și reluate din când în când, trecând repede peste unele lucruri, dar urmărind în mod evident un gând secret“.

DUSĂ LA MĂNĂSTIRE CU AUTOMOBILUL POLIȚIEI

La rândul său, Constantin Argetoianu a portretizat-o cu talentul său original: „Și fiindcă reamintesc aci primele contacte pe care Liga Poporului, Averescu și cu mine le-am luat cu ținuturile ocupate după încetarea ostilităților, ar fi o nedreptate să nu spun două vorbe și despre vizita tragicomică pe care Lili Fălcoianu, o trăsniță, ne-a făcut-o la Iași, cum s-a deschis drumul peste Mărășești. A fost una din cele dintâi femei care au venit de la București la Iași și printr-însa am aflat multe. Muier de 50 de ani, urâtă, sfrijită deja la 18 ani, măslinie la față, lipsită de orice grație în mișcările celor patru labe pe care le agita în cadența

unui ritm pur fiziologic, îmbrăcată ca vai de ea, într-un sac de lustrină din care ieșeau capul, brațele și picioarele, murdare și guralivă, Lili Fălcoianu nu era lipsită și de inteligență. [...] Lili Fălcoianu ocupa în această valoroasă echipă un loc de frunte. Popularitatea generalului Averescu ajunsese până la urechile «eteriștilor» din strada Occident și d-ra Lili venise la Iași ca să se înțeleagă cu generalul și să-i propuie... protecția lui Efi Grant & Co pentru ziua în care Liga Poporului va hotărî să coboare la București! Cum Lili Fălcoianu nu era o cocoană frumoasă, Averescu nu i-a dat nicio atenție și mi-a trimis-o mie.

Prieten din copilărie cu amazoana bucureșteană, am primit-o cu brațele deschise (dar fără să le închid!) și am avut cu dânsa lungi discuții. Biata fată credea că reprezintă o forță politică cel puțin egală cu a generalului, vorbea de viitorul țării și de datoria generației noastre cu lacrimi în ochi și-mi propunea serios pe Ianki Bălăceanu și pe Didina

Cantacuzino ca îndrumători ai regenerării noastre morale! Am lăsat-o să vorbească și am amânat «afacerile serioase» pentru după înapoierea noastră la București. Oricât de alandala puteau fi considerate propunerile lui Lili Fălcoianu, ele erau interesante, fiindcă dovedeau că și la București exista la începutul anului 1918 acea râvnă de prefacere ce domnea la Iași și că pretutindeni oamenii nu mai voiau să sufere regimul care dusesse țara la dezastrele din care abia ieșise. Dacă regele Ferdinand n-ar fi chemat din nou pe Brătianu la putere, la sfârșitul anului 1918, descurajând astfel toate inițiativele curate și reîndrumând politica în vechiul făgaș, e probabil că o Românie Nouă s-ar fi ridicat odată cu România întregită și că n-am fi avut să înregistrăm multe din neajunsurile prin care am trecut de atunci“.

La jumătatea anului 1918, după semnarea Păcii de la Buftea – București (7 mai 1918) și încetarea stării de război, circulația a fost declarată liberă de orice opreliști. Alexandrina Fălcoianu se retrage la moșia ei din Ciocănești, lângă Golești (județul Muscel), și planifică ajutorarea celor nevoiași. Începutul anului 1919 îi aduce decorarea cu Ordinul „Regina Maria“ cl. I pentru activitatea depusă în favoarea răniților, prizonierilor și celor nevoiași în război și, mai ales, sub ocupație. Până în 1921 donează la Izvorani (lângă Florica, județul Muscel) 80 de pogoane de vie pentru orfanii și văduvele de război, precum și un teren pentru construcția unei școli. Regina Maria, care între timp s-a convins de bunele ei intenții,

SOCIETĂȚI BANCARE MIXTE

50 DE ANI DE EVOLUȚIE

MIHAI RĂDOI,
ALEXANDRU M. TĂNASE

Termenul de „societăți bancare mixte” a reprezentat o noutate acum 50 de ani. În realitate, băncile mixte cu capital românesc, constituite atât în țară cât și în străinătate, au fost înființate încă din a doua parte a secolului al XIX-lea, imediat după Unirea Principatelor Țării Românești și Moldovei în ianuarie 1859. O privire mai atentă a practicii românești în acest domeniu se impune. Sperăm că acest demers modest de prezentare a evoluțiilor din ultimele cinci decenii să adauge o pagină nouă la istoria sistemului bancar românesc, greu încercat de-a lungul vremurilor. Am semnalat și cu alte ocazii (Magazin istoric, nr. 2/2021) că o enciclopedie a sectorului bancar pentru generațiile viitoare este absolut necesară. O asemenea lucrare nu ar face decât să completeze vestita Enciclopedie a României, vol. IV, apărută în 1943, sub coordonarea lui Dimitrie Gusti.

Banca Anglo-Română a funcționat câțiva ani la 42, Moorgate, City of London; în prezent, această clădire este sediul Habib Bank A.G. Zürich

Cea mai veche bancă românească, Bank of Roumania Ltd., a fost înființată la Londra în baza unei aprobări date de domnitorul Alexandru Ioan Cuza la 17 octombrie și apoi repetată la 20 octombrie 1865. Capitalul inițial al băncii a fost de 25 milioane de franci. Primul ei bilanț, publicat în 1869, a fost de 807.000 lire sterline total active, o cifră ce pare astăzi deosebit de modestă, dar care în acele vremuri era echivalentul unui bilanț de sute de milioane de lire sterline. Aceasta a fost urmată de multe alte societăți bancare cu capital străin și/sau românesc, între care și Banca Franco-Română,

înființată în 1914. După datele din *Enciclopedia României*, în 1918 erau 222 bănci (inclusiv Banca Națională a României, B.N.R.).

Sistemul bancar românesc avea însă să sufere schimbări majore în timpul Primului Război Mondial, fără însă a-i fi schimbate formele de organizare sau proprietate. Schimbarea cea mai dramatică avea să vină după naționalizarea principalelor mijloace de producție de la 11 iunie 1948. Chiar și B.N.R. și-a schimbat titulatura (de câteva ori) și forma de organizare, deși era banca centrală a țării, cu drept de emisiune și coordonare a politicii monetare a țării. Dintre sutele de bănci co-

merciale nu au mai rămas decât Banca Agricolă (fostă B.A.I.A.), Banca de Investiții, iar din 1968 a fost înființată și Banca Română de Comerț Exterior (B.R.C.E.). Niciuna dintre acestea nu mai există astăzi!

Cu toate că forma de proprietate și sistemul economic și politic din România (devenită între timp Republica Socialistă România) erau fundamental diferite de cele existente în țările dezvoltate, în anii '70 ai secolului trecut s-a încercat obținerea unei poziții distincte/independente în cadrul blocului socialist (și a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc – C.A.E.R.) din care România a

simț românesc are". La finalul aceleiași luni, scriitoarea a notat starea de spirit a pictorului Ștefan Popescu, care își pierduse unicul fiu în război. În context, a evocat și câteva amintiri din 1915, când a petrecut trei luni la moșia familiei de la Florica: „Și atunci cât râset și câte glume! Mai ales când erau printre noi Lili Fălcoianu și Ionel. Niciodată după războiul acesta – chiar dacă toate sfârșesc cum cred și fără nicio nenorocire în familie –, niciodată nu vom mai putea regăsi liniștea dinainte. Mi se pare că, de câte ori voi râde, îmi va ieși în față spectrul acestor ani de durere". Totuși, Pia nu omite să insereze și o nuanță critică la adresa surorii sale. La 19 februarie 1917 a scris că în seara precedentă surorile Brătianu avuseseră o discuție cu Tzigara-Samurcaș și „aveam impresia că ne aflăm într-un viespar și printre viespi poate cele mai răutăcioase erau unii dintre ai noștri (ca de pildă coana Sabina, adaug aici cu)".

Opt ani mai târziu Sabina Cantacuzino își publică al doilea volum de memorii, intitulat *Din viața familiei I.C. Brătianu. Războiul 1914 – 1919* (Editura Universul, București, 1937). Aici, între altele, sunt acuzate de diverse fapte mai mult sau mai puțin reprobabile o serie de persoane, unele fiind colege cu care a lucrat la Spitalul 108. Între cele mai tușate în culori închise este Alexandrina Fălcoianu. Una dintre acuzații era aceea că ar fi găsit în spital zece soldați români evadați și i-ar fi predat autorităților germane de ocupație, dar informația nu e confirmată de nicio altă sursă. Volumul a văzut lumina tiparului la începutul lunii iunie 1937.

Peste o lună, la 6 iulie 1937, Alexandrina Fălcoianu a depus la Parchetul Ilfov o plângere contra Sabinei Cantacuzino, în baza articolului 508 combinat cu articolul 509, aliniatele 1, 2 și 3 Cod penal. Ulterior, Fălcoianu a scris cum a aflat de acuzațiile infame: „Nu cred în vise, totuși în noaptea de 11 iunie 1937 am avut un vis ciudat, care m-a impresionat mult. Mă aflam într-un fel de groapă, parcă ar fi fost o odaie cu zid împrejur, plină de un noroi negru în care înotam cu deznădejde, simțind că mă afundam. Eram singură, nu avea cine să-mi sară în ajutor. Ajunsă, tot înotând, lângă margine, m-am ținut cu o mână de zid, iar cu cealaltă luam de pe mal bolovani pe care îi aruncam sub picioarele mele, reușind astfel să mă înalț și să ies din groapă. O dată afară, m-am găsit într-o frumoasă grădină cu flori, iar poteca era îngrijită cu nisip galben, gresat proaspăt. Grădina nu-mi era cunoscută și n-am întâlnit pe nimeni; n-aveam noroi pe ghete, nici pe haine, nici pe mâini!... M-am deșteptat foarte impresionată! Are să mi se întâmple ceva, îmi ziceam, și am hotărât să nu ies din casă de teamă să nu-mi rup vreun membru; îmi rupsesem mâna stângă nu de mult.

Pe la orele 11 îmi telefonează vara mea, d-na Zetta Manu, și îmi spune: «Lilico, a apărut volumul doi din viața familiei Brătianu, scris de Sabina Cantacuzino, și spune despre tine niște lucruri revoltătoare». Iată visul de azi-noapte, mi-am spus, și am plecat la vara mea, unde am citit infamele calomnii și nenumăratele minciuni

înșirate într-un stil de primată (sic! – n.n.) și în care mă făcea trădătoare de neam de ciudă că aș fi primit niște decorații pe care dânsa nu le-a primit! Am stat mult pe gânduri. Mi-am analizat toată viața. Cui am făcut vreun rău? La câți n-am făcut bine? Este drept că n-am putut să sufăr niciodată lichelele și pungașii, de aceea trebuie să am și câțiva dușmani. Din toate părțile prietenii și cunoștințele mi-au atras atenția asupra extraordinarelor învinuiri ce mi le aduce și care au uimit pe unii și au revoltat pe alții. «Ce i-ai făcut ca să te urască atât?» mă întreba toți; alții, crezând infamiile, mă insultau prin telefon și prin scrisori».

În plângerea depusă la Parchet se menționează punctual jignirile aduse de Sabina Cantacuzino: „La pag. 106 autoarea afirmă că nu aveam domiciliu și că, crezându-mă cu aceleași simțăminte ca și dânsa, mă instalează ca directoare a spitalului ce condusesse. Și adaugă autoarea «nu știam ce caracter avea sau mai bine zis ce lipsă de caracter». Afirmatia despre lipsa de domiciliu este neadevărată, cea despre lipsa de caracter voi cere s-o dovedească prin fapte precise. La paginile 145, 175, 241 se găsesc aprecieri defavorabile. La pagina 272 – 273 mi se atribuie o condamnată lipsă de diligență. În sfârșit, la pagina 282 și 283 autoarea, care scrie pentru respectul adevărului, îmi atribuie cuvinte și atitudini care, dacă ar fi adevărate, m-ar scoate din rândul societății românești.

(Continuare în p. 24)

Acestui eveniment i s-a acordat atenția necesară, cu o publicitate discretă și o percepție că la nivelul de vârf al statului român această desfășurare de evenimente era implicit cunoscută, recunoscută și acceptată. Ziarele oficiale ale acelor ani (*Scânteia, România Liberă, Munca, Scânteia Tineretului* și altele) anunțau pe 31 august 1973 primirea la Consiliul de Miniștri a lui Sir Charles Leslie Glass, președintele Băncii Anglo-Române, și a lui Emil Radu, directorul general al băncii proaspăt înființată la Londra.

Ministrul Finanțelor Florea Dumitrescu și președintele B.R.C.E. Vasile Voloșeniuc au participat și ei la aceste primiri la nivel înalt. Această deschidere era, de asemenea, adusă la cunoștința cercurilor financiare internațio-

nale prin intermediul unor ziare prestigioase, cum au fost *Financial Times, The Times, New York Times, Journal of Commerce, The Guardian* și altele. În mod clar, evenimentul era văzut ca o acțiune deosebită a autorităților române, care începuseră să conteste autoritatea sau interferența politică a Moscovei.

Trebuie să menționăm că, în acele vremuri, băncile din zona Europei de Est aveau foarte puține reprezentanțe la Londra (fosta Cehoslovacia – Zivnostenska Banka, fosta U.R.S.S. – Moscow Narodny Bank, înființată încă din 19 octombrie 1919 ca o companie în Anglia și Țara Galilor). La fel și China – Bank of China – și Cuba – Havana International Bank.

Anglo-Romanian Bank Ltd.

sau Banca Anglo-Română, creată ca o societate mixtă cu capital românesc, englez și american, de fosta B.R.C.E. (preluată de B.C.R. și apoi de B.C.R. Erste), Barclays Bank și Chase Bank, și-a început activitatea la o adresă de prestigiu, și anume Cunard House, 88, Leadenhall Street, London după cum publica *Financial Times* la 10 iulie 1973. Și poate încă un element interesant este faptul că Barclays Bank, marca bancă britanică, a avut acțiuni atât la Bank of Roumania Ltd (menționată ca fiind prima bancă românească), cât și la Anglo-Romanian Bank, care avea să devină cea mai mare societate bancară cu participare românească și care în fond a reprezentat cea mai mare investiție românească din toate timpurile.

Băncile mixte din țară și străinătate cu participare românească

Denumirea băncii	Sigla	Anul înființării	Capital Social inițial	Acționarii fondatori	Sediul Central
Banca Franco-Română (Banque Franco-Roumaine)	BFR	1971	20 mln. FF	BRCE 50% Credit Lyonnaise BNP și alte bănci locale	Paris
Banca Anglo-Română (Anglo-Romanian Bank Ltd.)	ARB	1973	3 mln. Lire sterline	BRCE 50% Barclays Bank International Ltd. (30%) Manufacturers Hanover Trust 20%	Londra
Banca Frankfurt Bukarest (Frankfurt Bukarest Bank AG)	FBB	1976	Aprox. 10 mln DM	BRCE DGB BHF Bank Banca Franco-Română	Frankfurt pe Main
Misr-Romanian Bank	MRB	1977	5 mln. USD	BRCE 19% BAIA 19% Banca de Investiții 19% Banca MISR, Egipt 51%	Cairo
Banca Italo-Romana	BIR	1980	5 mln. USD	BRCE 50% Banco di Sicilia, San Paolo Torino și alte bănci din Italia	Milano

Anunțuri din presa vremii
despre crearea
Băncii Anglo-Române
(și în p. 23 sus;
colecția autorilor)

făcut parte până la evenimintele tumultuoase ale lui decembrie 1989. Fără să exagerăm meritele Ministerului Finanțelor și ale Băncii Naționale a Republicii Socialiste România, țara devine membră a Fondului Monetar Internațional și a Grupului Băncii Mondiale în decembrie 1972. Aceasta a reprezentat o deschidere majoră în relațiile financiare internaționale ale României, țară socialistă la vremea respectivă. Exemplul României a fost urmat de fosta Cehoslovacie, Ungaria și alte țări comuniste.

Revenind la contextul geo-politic din acei ani, trebuie menționat că refuzul României de a participa la invadarea Cehoslovaciei în august 1968 alături de celelalte țări din Tratatul de la Varșovia i-a întărit prestigiul și poziția „independentă” în blocul socialist. În acei ani, România a mai avut și alte inițiative care nu erau pe placul Moscovei, cum ar fi recunoașterea statului Israel și refuzul de a-l defini și condamna ca agresor în urma Războiului de Șase Zile din 5 – 10 iunie 1967, precum și apropierea de I.B. Tito, președintele fostei R.S.F. Iugoslavia, și de mișcarea țărilor nealinate pe care acesta o conducea. A urmat participarea țării la Jocurile Olimpice de la Los Angeles din 1980, chiar

Antetul băncii

dacă fosta U.R.S.S. și celelalte țări socialiste boicotaseră acest eveniment sportiv major.

În acest context, România lua măsuri cu totul excepționale pentru o țară comunistă și în domeniul financiar-bancar. Manufacturers Hanover Trust (MHT), ulterior Chemical Bank și mai apoi Chase Manhattan, deschidea o sucursală la București (într-o clădire vis-à-vis de Universitate, în spatele statuii lui Mihai Viteazul), care la vremea respectivă a fost singura bancă vestică în Europa de Est. Curând, aceasta va fi urmată de Société Générale, Franța. Acesta este contextul istoric în care B.R.C.E. deschide câteva reprezentanțe bancare la Londra, Zürich și ulterior la

New York și Moscova, urmate de deschiderea treptată a cinci subsidiare externe în principalele centre financiare internaționale.

Toate aceste bănci au deschis ulterior sucursale în România pentru a atrage clientela locală, oferindu-i servicii bancare la standarde internaționale și/sau personalizate, în funcție de nevoile clienților respectivi. În această privință, primele au fost Banque Franco-Roumaine (B.F.R.) și Frankfurt Bukarest Bank (F.B.B.), care au înființat sucursale la București, Sibiu, Timișoara și Constanța. B.F.R. a fost bine primită în România și pe plan internațional, având un rol important în sprijinirea exporturilor românești, în special de produse petroliere, ale industriei alimentare și ale industriei ușoare. Același gen de activități a desfășurat și F.B.B. în Germania Federală. Misr-Romanian Bank a derulat activități specifice zonei (Egipt), în special proiecte de cooperare economică internațională, prin finanțarea activităților de construcții (în special șosele) sau finanțarea unor fabrici de desalinizare a apei de mare.

Dintre băncile mixte prezentate mai sus, Anglo-Romanian Bank Ltd. (A.R.B. pe scurt sau Banca Anglo-Română) înființată la Londra în 1973 va juca un rol distinct în această perioadă. Capitalul inițial al acestei bănci a fost modest după standardele contemporane (3 milioane lire sterline capital subscris, din care 1,5 milioane lire sterline a fost capitalul inițial plătit).

Anglo-Romanian Bank Limited			
MEMORANDUM			
TO: BOARD OF DIRECTORS			
THROUGH: SENIOR MANAGEMENT			
FROM: STEPHEN RUDOLPH, CHIEF DEAN			
SUBJECT: FINANCIAL RESULTS 1973			
DATE: 12 JANUARY 1974			
NUMBER: 0010-11			
Financial Performance Summary (Full Year)			
Income Growth			
Net Interest Income (pre. charge)	Change	C'80	C'81
	+ 15%	2018	2309
P&L Income	+ 54%	8144	10,806
Net Fee Income		1,262	701
Net Chargeback	- 48%	3,119	93
Net Operating Profit	+ 72%	7,823	5,781
Profit Before Tax	+ 78%	8,749	10,149
Profit After Tax	+ 47%	(2,439)	(1,012)
Cost Income Ratio		89%	82%
Annualized Return (pre provisions and tax)		24%	27%
Annualized Return (post provisions and tax)		8.7%	10.1%

banca a continuat să producă importante profituri atât la sediul din Londra, dar și la sucursalele românești din București, Sibiu, Constanța și Timișoara.

Conducerea băncii, conducerea B.C.R. (în calitate de acționar majoritar), împreună cu conducerea B.N.R. au informat autoritățile române ani de-a rândul despre necesitatea de a se întreprinde măsuri pentru păstrarea acestui nume românesc în citadela financiară a lunii, Londra și vestitul City. Inerția politicianilor din acea vreme nu a putut însă fi învinsă. Ca atare, în 2011, după 38 de ani de activitate la Londra, banca a fost închisă de acționarul principal devenit acum B.C.R./Erste. Numele și logoul (care erau marcă înregistrată) s-au pierdut, din păcate. Decizia de închidere a fost justificată din motive comerciale, ce au ținut mai mult de

faptul că Grupul Erste avea deja o sucursală la Londra la data când a devenit acționar majoritar la fosta B.C.R. România.

Retrospectiv, se poate spune că A.R.B. a jucat un rol major în promovarea intereselor românești, atât în perioada socialistă până în decembrie 1989, cât și în perioada de tranziție până la închiderea sa. Cu beneficiul celui care privește evoluțiile băncilor mixte la un deceniu de la dispariția acestora, s-ar putea spune că în timpul tranziției către o economie de piață multe lucruri din perioada socialistă au fost schimbate/desființate, fără însă a se pune nimic în loc. O asemenea afirmație este valabilă și în cazul A.R.B., ca de altfel și în multe alte domenii sau sectoare de activitate. Păstrarea licenței unei bănci românești la Londra (poate cu alți acționari români, de stat și/sau privați), care

la vremea respectivă ar fi costat doar 50.000 de lire sterline, nu ar fi putut decât să aducă avantaje statului român.

Dar lucrurile s-au schimbat și viața, cu bune și rele, merge înainte! Acesta este și cazul Băncii Anglo-Române dispărută legal în vremurile complexe ale tranziției către o economie de piață. Istoric vorbind, Bank of Roumania Ltd. (prima bancă românească) a fost dizolvată la 23 iulie 1948, iar Anglo-Romanian Bank Ltd sau Banca Anglo-Română a fost desființată în secolul următor (2011), dar rolurile lor de pionierat în domeniul bancar, evident în secole diferite, nu pot fi tăgăduite. Ironia sorții a făcut ca Anglo-Romanian Bank Ltd. să fie înființată în socialism, după reguli capitaliste, și să fie desființată în capitalism, după reguli cu nuanțe socialiste. ■

ALEXANDRINA FĂLCOIANU VERSUS SABINA CANTACUZINO

(Urmare din p. 19)

În pornirea ei veridică față de mine, d-na Sabina Cantacuzino merge până a afirma că «lucrăm cu germanii cu toată ardoarea firii mele», că «bruf-tuluiam pe infirmii noștri», că insultam pe rege și regină etc., iar ca o încoronare a pornirii sale pătimase travestită în adevăr această doamnă afirmă textual: «Ca să sfârșesc cu Lili Fălcoianu, mai aflu că vreo zece prizonieri fugiți din lagărul Saints Freres și unii cunoscând, probabil, Azilul ca foști răniți îngrijiți acolo au venit și s-au adresat la di-

rectoare rugând-o să-i ascundă până a doua noapte, când aveau de gând să fugă în Moldova și acasă. Se schimbaseră însă atmosfera la Spitalul 108. Lili chemă garda germană și îi predă». Asemenea monstruoasă morală, produse de imaginația răzbunătoare a autoarei, vrea dânsa să le treacă drept adevăruri. Și această Doamnă își arogă dreptul de educatoare a tineretului român! După ce mai insinuează că am intrigat pentru a obține Crucea Reginei, «pe care nici eu, nici Lia n-am avut-o» (și tare o doare!), autoarea declară că «a rupt-o cu mine definitiv».

Primul său avocat a fost Radu Budișteanu, care însă a fost arestat în aprilie 1938 „pe motiv că ieșise la alegeri pe lista legionară și nu-i dă drumul decât după doi ani ca să-l facă ministru. Așa era moda pe atunci: îi făcea miniștri, apoi îi băga la închisoare, îi scotea din închisoare ca să-i facă iar miniștri. Evident că avocatul meu, nici din pușcărie, nici ca ministru, nu se mai putea ocupa de procesul meu”. Cazul a fost preluat apoi de avocat Teodora (Dora) Ștefănescu, care l-a gestionat până la final.

(Va urma)

Antetul băncii ne invită la o scurtă incursiune în tărâmul fascinat al legendelor. Capul de zimbru care a servit ca simbol al A.R.B. își trage seva istorică din legenda potrivit căreia Bogdan ar fi venit cu un întreg alai de vânătoare în 1359 din Maramureș în nordul Moldovei pentru a vâna vestitul zimbru care se afla pe acele plaiuri mirifice. După această legendă, cățelușă care îl însoțea pe Bogdan, și anume Molda, este pierdută în lupta cu zimbrul, dar numele ei a supraviețuit până în zilele noastre sub forma unci mari regiuni din România de azi (Moldova). O altă legendă, de data aceasta publicată în versuri în *Revista Română* în 1861 de marele poet Vasile Alecsandri, ne povestește tot despre o vânătoare în care, de data aceasta, Dragoș întâlnește o fată cu numele de Moldova. Cei doi se îndrăgostesc și rămân în teritoriile care astăzi formează Moldova românească. Dragoș trebuie însă să înfrunte un zimbru fioros care „călca” Moldova în sus și-n jos. Succesul lui Dragoș în urma unei lupte crâncene îi conferă zimbrului un statut aparte, iar alegerea capului de zimbru ca logo al A.R.B. a fost, credem noi, o alegere inspirată. Reamintim că același simbol a făcut și obiectul celei mai faimoase emisiuni fila-

telice românești (capul de bour).

Anglo-Romanian Bank a desfășurat la Londra o activitate de sprijin a comerțului exterior românesc în Marea Britanie, dar și în alte zone. Banca a desfășurat și alte activități mai deosebite, mai ales

datorită nivelului de sofisticare și profesionalism din celebrul City londonez. Ne referim aici la emiterea de CD-uri (certificate de depozit) în nume și pe risc propriu, la scontare și forfetare de efecte de comerț internațional, precum și participarea la unele credite sindicalizate în diverse valute pentru diverse bănci sau organisme de stat din zone foarte diverse ca Polonia sau fosta R.S.F. Iugoslavia, dar și din Cuba, Maroc sau țări din Asia Centrală și de Sud-Vest.

O altă parte a activității a fost dedicată operațiunilor de răscumpărare pe piețele secundare a unor obligațiuni de stat (inclusiv cele ale României) la

prețuri avantajoase, generate de scepticismul inițial al piețelor internaționale față de *standingul* sectorului financiar-bancar al diverselor țări din Europa de Est. În cazul României, evoluția ulterioară și profesionalismul deosebit al Băncii Naționale în primul rând au dus la revenirea prețurilor la niveluri mult superioare prețurilor de achiziție. Rezultanta a fost generarea unor profituri deosebite pentru bancă, pentru acționarul principal B.C.R., ca și pentru statul român în general.

La sfârșitul anilor 1990, Banca Comercială Română (B.C.R.), acționarul principal al Băncii Anglo-Române, a achiziționat restul de acțiuni de la acționarii vestici (Barclays și Chase Bank), banca având de atunci 100% capital românesc. În anul 2004, la inițiativa conducerii B.C.R., banca a fuzionat subsidiarele de la Paris și Frankfurt, ajungând acum la un capital de aproape 100 de milioane de euro și reprezentând, istoric, așa cum am mai spus, cea mai mare investiție românească în străinătate, a tuturor timpurilor. Până în 2011,

Pe clădirea din spatele statuii lui Mihai Viteazul de la Universitate, unde funcționa sucursala din București a lui Manufacturers Hanover Trust, stau alături numele unei bănci capitaliste și propaganda regimului comunist (sursa: <https://www.chasealum.org>)

*Exploatarea
zăcămintelor
petrolifere
de la
Pechelbronn*

materii combustibile minerale. În primul an de producție se intenționa obținerea a 90.000 t de benzină, 100.000 t gaz lampant, 3.000 t ulciuri minerale, din prelucrarea a 500.000 t de lignit. Planul pornea de la premisa că Germania extrăgea anual 100 de milioane de tone de lignit. În acest procedeu de hidrogenare a cărbunului s-a observat că pentru obținerea unei tone de benzină trebuia utilizați 2.000 m³ de hidrogen, gaz obținut din prelucrarea cărbunului.

În 1927, atrăgea atenția lumii științifice procedeul Tropsch – Fischer de sinteză a petrolului consecutiv temporar. Cei doi lucrau cu exces de hidrogen în tratarea cărbunului și obțineau aproape exclusiv alcoolii, cetone și aldehide și câțiva acizi grași superiori. Din amestecarea primilor doi compuși se obținea un combustibil pentru motoare, denumit „Synthol”. Importanța acestei descoperiri se va demonstra când producția mondială de petrol a început să fie deficitară, față de cererea de combustibili pentru motoare.

Întrucât dorea să aibă cât mai multă benzină și motorină, cancelarul german Adolf Hitler a hotărât ca autobuzele să funcționeze cu gaze, în special cele

derivate din tratarea lemnului. În 1937 se obțineau „rezultate satisfăcătoare”. Tot în același an se investeau 12 milioane mărci pentru a construi o nouă fabrică la Essener, care să producă benzină sintetică.

Germania deținea 34 de rafinării. Țițeiul prelucrat era importat din Venezuela și Mexic și se obținea o cantitate de benzină de 60.000 t anual. În 1935 efortul german și cel englez pentru obținerea petrolului din cărbune începea să capete proporții industriale.

Germanii sperau să obțină 300.000 t anual, utilizând cărbunii bituminoși. Procedeul industrial s-a dovedit rentabil și Berlinul era decis să nu mai apeleze în viitor la produse străine. Din uscarea distilată a cărbunilor obțineau gaze pe care le comprimau. Au făcut acest

lucru cu 11 miliarde m³, ceea ce, analizând caloric, corespundea la șapte milioane t de benzină. În 1938 au cumpărat petrol în valoare de 10 milioane dolari din Mexic, cea mai mare parte urmând a fi achitată cu mașini și mărfuri germane.

Instalațiile pentru producerea benzinei sintetice de la „I.G. Farbenindustrie”, din Leuna, o mică localitate situată în apropierea orașului Leipzig, din Germania, produceau 2.000 t pe lună, iar instalații noi erau în curs de realizare. Pentru a nu mai importa benzină, Berlinul trebuia să investească 400.000.000 mărci. Dezvoltarea acestei uzine a fost impresionantă, pe măsura creșterii necesității de produse fabricate, astfel că uzina avea în 1939 un număr de 20.000 de muncitori și funcționari. Anual producea 400.000 t benzină sintetică, obținută din prelucrarea a 1.300.000 tone lignit. Producția era de 10 milioane m³ de gaz pe zi, cantitate dublă comparativ cu cea extrasă din toate puțurile petroliere din România.

Germania se afla pe primul loc în Europa în 1938 în privința consumului de carburant de substituție, cum i se mai spunea, cu 1.440.000 t, dintre care 800.000 t o reprezenta benzina sintetică. Pe locul următor se afla Marea Britanie cu 116.000 t, dintr-un consum de 392.000 t, iar pe locul trei era Franța cu 13.000 t, din totalul cantității de benzină consumată de 247.900 t.

Dar benzina sintetică avea un preț de 20 pfeningi pe litru, în timp ce benzina obținută din petrol costa 5 pfeningi litrul. În Franța

Friedrich Bergius

PREGĂTIRI DE RĂZBOI. COMBUSTIBILUL SINTETIC

DANIEL MARIUS MIHU
(Universitatea Valahia, Târgoviște)

Instalațiile de distilare din Leuna

În Franța și Germania se desfășura o activitate asiduă de cercetare pentru a descoperi înlocuitori pentru petrol, ca să contrabalanseze avansul luat de Anglia și S.U.A. în controlul terenurilor petrolifere în lume. Principala motivație a Franței a fost că zăcămintele petrolifere de la Pechelbronn (Alsacia) erau prea neînsemnate pentru a asigura aprovizionarea țării.

În Germania extracția carburanților din lignit a făcut progrese considerabile. Dintr-o tonă de lignit carbonizat se obțineau: 270 m³ gaz, amoniac și 180 – 225 kg gudron. Acesta,

prin distilare, dădea: 8 – 25% uleiuri ușoare și benzină; 10 – 35% uleiuri grele; 10 – 50% fenoli; 5 – 25% parafină; 5 – 30% reziduuri și pierderi. În acel moment singura problemă a combustibilului sintetic era că producerea lui nu era rentabilă. În vara anului 1939, se inaugura la Bolsover (Marea Britanie) o rafinărie de carbonizare a gudronului la temperatură joasă, în vederea obținerii de derivate combustibile lichide. Valoarea economică a fost considerată „extrem de redusă”: din 600.000 t de cărbune se obțineau aproximativ 40.000 t de gudron.

Pentru prima oară un camion a folosit alt combustibil decât cel clasic, produs din petrol, în 1914, în Franța. Era propulsat cu gazogen, fiind obținut din lemne. Franța, Germania, Italia și Suedia au acordat avantaje proprietarilor unor astfel de mașini, reducându-le taxele.

Primele informații despre obținerea benzinei sintetice au apărut prin vara anului 1924. În presa vremii erau publicate știri despre un eveniment senzațional pentru acea vreme: prepararea petrolului din grăsimi vegetale și animale. Subiectul a fost elaborat pe larg de chimistul Cristian Leu, cel care făcea Cronică științifică în Monitorul de petrol.

NU MAI ERAU DORITE IMPORTURILE

Procedul de hidrogenare a fost numit după numele inventatorului, Friedrich Bergius, și a intrat în proprietatea lui Friedrich Bayer, în 1926. Profesor la Heidelberg, în Germania, – avea 42 de ani, în 1926 –, Bergius a participat în S.U.A. la o conferință internațională despre cărbune și a susținut o lucrare cu titlul „Transformarea cărbunelui în petrol prin hidratare”. Prin acest mijloc se dorea fabricarea de petrol și benzină din

Rafinăria din Bolsover

formează continuu, oamenii de știință au pus accent pe procesele de fermentație. Ch. Berthelot a realizat un amestec de benzină și benzen, un produs obținut din fermentația cetonelor. Rezultatul unei combinații de 30% benzen, 60% alcool metilic, 10% acetonă, 1% tetraetil de plumb a fost atingerea unei viteze, de un avion, 644 km/oră.

În Anglia s-au construit două fabrici pentru producerea benzinei prin distilarea cărbunelui, care prelucrau fiecare 300 t de cărbuni pe zi, având 300 de muncitori. Dintr-o tonă de cărbune, se obțineau 40 – 50 gr de benzină, 67 kg de motorină și 750 kg de păcură.

Dacă în 1857 gazul lampant obținut din rafinarea petrolului înlocuia la iluminat uleiurile obținute din rapiță, în 1936 se procedează invers. În Manciuria, autobuzele mai vechi de zece ani parcurgeau drumuri mai lungi de 1.000 de mile (aproximativ 1.609 km) pe drumuri foarte proaste, alimentate cu uleiuri vegetale. În Spania, distanța dintre Madrid și Sevilla era parcursă cu automobile alimentate cu ulei de măsline, dar nu s-a depășit faza de experimentare.

Japonia, printr-un grup de industriași, cumpăra la sfârșitul anului 1936 licența pentru fabricarea benzinei sintetice

prin procedeul de hidrogenare german aplicat de Ruhr – Chemie A.G. În 1936 se gândeau la un proiect prin care societățile străine care importau și comercializau produse petroliere în această țară să fie obligate să construiască rafinării, altfel li se retrăgeau drepturile de comercializare.

Și S.U.A. au devenit interesate de producerea de combustibil sintetic, din cauza creșterii consumului de petrol și produse obținute din el. După mai multe încercări americanii reușeau să fabrice o benzină pentru aviație, denumită „izooctan“, și se

*Mașini ale civililor francezi
care funcționau
cu cărbune și gaz la Paris,
în Franța ocupată*

menționa că orice țară putea să-l dobândească fără greutate, fiind obținut prin cracajul Dubbs. Despre valoarea lui se dădea un exemplu foarte sugestiv: o competiție dintre aceleași tipuri de avioane rapide, unul alimentat cu benzină normală pentru aviația de luptă și celălalt cu izooctan. Concluzia: primul va zbura ca o cioară, al doilea ca un vultur!

În afară de experimentele reușite de înlocuire a petrolului în obținerea benzinei, s-a descoperit că hidrocarburile pot fi folosite și ca anestezic! În acest scop a fost folosit etilenul, care se dovedea mult mai eficient decât eterul. Efectele benefice erau următoarele: lipsa completă a durerii, lipsa sufocării, completa relaxare a organismului, fără ca activitatea inimii să fie redusă, respirație regulată, lipsa apariției cianozei.

În Anglia încep să fie construite benzinării, care să distribuie produsul obținut prin metode sintetice. Prețul unei astfel de stații de alimentare cu gaz era evaluat de specialiști la 11.600 lire sterline. Pentru adaptările necesare la camioane de 3,5 tone, prețul era de 120 lire sterline. Englezii s-au implicat în astfel de proiecte pentru că aveau deja o tradiție, în Primul Război Mondial 5.000 de camioane fiind modificate să funcționeze cu gaz. După 1940, multe autobuze funcționau cu un generator de gaz montat pe o remorcă.

Din cauza fiscalității mari și a rezervelor mari de petrol, singurul stat din Europa dezinteresat total de aceste aspecte era România, până în anul 1937, când se întreprindea o schimbare și pentru țara noastră. ■

Franz Fischer (stânga) și Hans Tropsch

raportul era și mai mare: 1,20 franci l de benzină sintetică, față de 0,21 franci benzina obținută din petrol.

ȘI TOTUȘI INSUFICIENT

O altă invenție a fost cea care consta în alimentarea motoarelor cu cărbune pulverizat, realizată de inginerul berlinez M. Wahl, în 1936. Ea avea un inconvenient, depunerea de cenușă în proporție de 5 – 15%.

S-a încercat și înlocuirea benzinei cu amestecuri pe bază de alcool, experimente care făceau ca în Franța consumul de alcool să crească de la 350.000 hl în 1930, la 2.470.000 hl în 1934, iar în Germania, în aceeași perioadă, de la 230.000 hl la 2.080.000 hl. Pentru a stimula obținerea unui carburant prin această metodă guvernul francez a consimțit la grele sacrificii materiale în perioada 1923 – 1934.

Francezii nu s-au oprit aici: au încercat un vehicul nou propulsat cu gazogen, testat chiar în curtea Ministerului Muncii, la 7 martie 1936. Acest tip de motor

funcționa cu lemne și, ținând cont că Franța producea 30 milioane m³ anual, dintre care 15 milioane m³ nu se vindeau, acest tip de carburanție părea ideal. Cum mașina era funcțională, francezii se gândeau că vor pune în circulație 70.000 camioane cu gazogen în 1936, urmând să aibă disponibile 200.000 de camioane pe timp de război.

În privința obținerii de benzină sintetică din ulei, două societăți particulare investeau 40.000.000 franci pentru a construi o uzină cu o producție de 25.000 t pe an. Statul francez le-a scutit de taxe pentru acest proiect. În 1937 activa deja „Societatea carburanților sintetici ai minelor de la Bethune”. Acolo

s-a construit o uzină care prelucra lignit. O altă era la Liévin, inaugurată la 1 martie 1936, având ca materie primă uleiul. Se hidrogenau 2,4 t/zi și se obținea benzină. Producția totală a francezilor era de 50.000 t anual, în timp ce în Anglia producția de benzină sintetică ajungea la 150.000 t pe an. Cel mai bine stătea

tot Germania, cu 900.000 t de benzină sintetică din cărbune.

Problema francezilor era că locurile de unde se extrăgea cărbunele se găseau în regiuni care erau în permanentă amenințate de bombardamentele aeriene. În Franța se proiecta în ianuarie 1939 construirea a patru noi uzine de hidrogenare, cu scopul de a obține 230.000 t benzină pentru avioane. Materia primă urmează să fie, pe lângă petrol, și cărbunele.

La o lună după izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial se constata că țările implicate în conflict erau averse de produse petroliere. Germania avea o producție de circa 18 vagoane pe zi, Franța de două vagoane pe zi, în timp ce Anglia îl obținea din dominioanele ei. Cantitățile de care dispuneau erau neînsemnate, față de marile lor necesități; carburanții sintetici puteau acoperi nevoile de benzină doar parțial.

CIOARĂ SAU VULTUR?

Pornind de la o observație a fizicianului italian Volta din 1778, care spunea că metanul – numit „gaz de baltă” –, se

Autobuz cu generator de gaz montat pe o remorcă

Serată la familia Pache Protopopescu, din a doua jumătate a secolului XIX; doamnele sunt înveșmântate cu rochii decoltate, cu volane suprapuse, în culori deschise, predominând albul, purtând mănuși lungi de dantelă și evantaie. Bărbații poartă fracuri negre asortate cu vestă și papioane albe. Autorul este necunoscut. Colecția Artă Plastică – Pictură, Muzeul Municipiului București

de oră. Era inadmisibil a apărea în public îmbrăcată cu un veșmânt nepotrivit, prea decorat pentru dimineață sau prea sobru pentru seară. „Toaleta trebuie a fi schimbată după împrejurări. Aceea de peste zi va fi simplă chiar și pentru vizite; aceea pentru seară urmează a fi ceva mai bogată, iar toaleta pentru bal trebuie a fi cea mai elegantă”.

În alegerea vestimentației potrivite, o doamnă trebuia să dea dovadă de mult tact și măsură, spre a nu cădea în ridicol și a nu-și depăși condiția: „Toaleta unei femei prudente trebuie să fie în armonie cu averea și pozițiunea ce ocupă în lume. Prea multă simplitate ar trece în ochii lumii de avarie și prea mult lux s-ar lua drept vanitate și desordine în echilibrul afacerilor familiei”.

O ținută decentă și sobră, total neostentativă, era obligatorie când se mergea în audiență la un personaj important: „A se prezenta însă la un superior sau la o persoană d-un rang înalt în redingotă, gheroc sau în jachetă, ori în pardesi, aceasta ar fi o grosieră lipsă de politețe”, se menționează

Bărbat cu frac de gală, vestă albă cu lăntșor și legătură de gât (cravată din mătase înfășurată în jurul gâtului), circa 1850; reproducere după portretul lui Carol Popp de Szathmari de Mișu Popp (1827 – 1892), colecția Artă Plastică – Pictură, Muzeul Municipiului București

tot în *Codul toaletei civile*.

Ce se întâmpla la Casa Regală a Românilor în privința modei? În anul 1875, regele Carol I îi cere lui Theodor C. Văcărescu (*Magazin istoric*, nr. 5 – 6, 8 – 9/1993), devenit mareșal al Curții, să propună un ceremonial. Până atunci fusese respectat cel de pe vremea lui Cuza. Inspirându-se de la Curțile europene, Th. Văcărescu propune anumite reguli care, aprobate de Carol, vor rămâne în funcție la Curtea regilor români.

Theodor C. Văcărescu

face o prezentare succintă a tuturor ținutelor pentru orice situație protocolară. Astfel, pentru audiențe, primiri, baluri și orice solemnități la Curte, ținuta de rigoare pentru civili era fracul, mănușile și legătura de gât albă, la care se adăugau deco-

Portretul Anei Th. Aman, cu rochie albă de bal din dantelă și mătase, cu decolteu „en bateau”, marcat de trandafiri, șirag de perle în jurul gâtului și șalul de braț; reproducere după portretul lui Theodor Aman, circa 1865, Muzeul Theodor Aman, Secția de Artă a Muzeului Municipiului București

rațiile (în mărimea reglementară, nu miniaturi), iar dacă fuseseră distinși cu mari cruci, lenta respectivului ordin se purta deasupra hainci. Militarii purtau uniforma de mare ținută ori vestimentația specifică prin regulament sau prin ordin de zi. La fel și funcționarii civili care aveau prevăzută uniformă.

Nimeni nu putea veni în doliu dacă nu era și Curtea în doliu. Jaloanele ținutei respective erau date din nou de Constanța de Dunca în *Chronica de Mode Parisiene*. Se impunea o riguroasă folosire a materialelor și nuanțelor în funcție de importanța și vechimea doliului. Astfel, se purtau texturi negre, fără lustru, fără garnituri. Capelele de mare doliu erau de crep, iar peste ele văduvele trebuia să pună un văl foarte lung, tot de crep. La marele doliu nu erau admise stoffele

CODURI VESTIMENTARE ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ MODERNĂ

Dr. MARIA-CAMELIA ENE
(Muzeul Municipiului București)

Vestimentația a exprimat dintotdeauna locul relativ al oamenilor pe scara socială. Delimitarea s-a făcut nu doar pe linie economică, dar și vizual, prin modă. Elitele au folosit materiale scumpe, s-au impus prin mijloacele dreptului și moralei, au emis legi și regulamente vestimentare, au stabilit privilegiile de rang și interdicții sancționabile în mai toate epocile.

Existau legi scrise (codul rămas de la Ioan Vodă Caragea din 1817) sau nescrise foarte severe pentru îmbrăcămintea fiecărei ore din zi. Cel care le încălca era pedepsit prompt prin ignorare de societatea necruțătoare, care pândea orice gafă a elitei sale spre a o stigmatiza. „Eleganța, bunul gust nu consistă în scumpetea, în bogăția veșmintelor; a ști a se îmbrăca este a ști în ce ocazii ce veșminte se poartă”, ne spune Constanția de Dunca în mai 1864, în revista *Chronica de Mode Parisiene*.

*Bal costumat la Palatul Cotroceni, 1898;
după o fotografie de Franz Mandy*

Muzeul Municipiului București deține cea mai bogată și variată colecție de costum urban și accesorii vestimentare din țară, aceasta fiind studiată și valorificată editorial și expozițional. Detaliile care compun explicit eticheta vestimentară ni se dezvăluie într-o sală de muzeu, sufrageria Palatului Suțu: rochiile de plimbare, crinoline de bal, mantia de teatru, costumul de vizită, rochia de mireasă, vestimentația de interior, fracul, accesoriiile asortate. Toate acestea fac parte din povestea unei lumi, pe o anumită treaptă a timpului, o lume ghidată de reguli, orgolii și morală.

Expoziția temporară de la Palatul Suțu include, pe lângă piesele de costum și accesorii vestimentare, piese de artă decorative (mobilier, metal, cristal/porțelan),

ceasuri, bijuterii, pictură și gravuri de epocă, fotografii și cărți poștale din patrimoniul Muzeului Municipiului București. Ele evidențiază stiluri, eleganță, atitudini, rafinament, toate gravitând în jurul ideii de etichetă vestimentară.

GĂSIREA ECHILIBRULUI ÎNTRE AVARIE ȘI VANITATE

Garderoba era diferită în funcție de activitatea pe care o avea fiecare respectabilă doamnă (*Magazin istoric*, nr. 8/2008, 3/2019, 2/2022). Există un îndreptar al vestimentației, publicat la 1870, *Codul toaletei civile*, care reglementa ținuta în funcție de împrejurări sau

AURA APUSULUI SI FARMECUL ORIENTAL ÎN MODA BUCUREȘTIULUI VEACULUI AL XIX-LEA

O incursiune în lumea urbană a Bucureștiului veacului al XIX-lea ne dezvăluie o multitudine de aspecte legate de viața cotidiană a locuitorilor, a elitelor, de mentalitățile și tradițiile acestora, contrastele și strălucirile unui oraș aflat la hotarul lumii levantine cu cea occidentală. Stilurile artistice care se derulează în vestimentația feminină, rigoarea, dar și complexitatea decorației unui costum ajută la înțelegerea mentalității acestei lumi, care se înnoiește cu aura apusului, păstrând în inimă farmecul oriental greu de lepădat. Fiecare fald de rochie, fiecare succesiune de dantelă sau voal, organdina, taftaua, unduirea moarului și penele de marabu te fac să te întrebi dacă erau la întâmplare sau se etalau după reguli stricte.

Costumul civil din spațiul românesc va avea ca surse de inspirație Parisul pentru doamne și Londra pentru domni. Sobrietatea cromatică și formală a tipului de *dandy* englez a fost adoptată de toți bărbații. Avantajul purtării hainelor închise la culoare, din materiale rezistente, era acela că nu necesitau reparații și curățări prea dese. Bărbatul, cu ocupații lucrative, nu avea timpul necesar de a se preocupa de luxul îmbrăcămintei. În schimb, femeia, care petrecea mai tot timpul în casă, putea consacra multe ore toaletei.

Bucureștiul a absorbit în foarte scurt timp tot ce a adus Apusul. Moda „nemțească”, cum i se spunea la începuturi, a fost înșușită mai întâi de femei, accentuându-le gustul pentru lux mult mai decât bărbaților, ocupați prioritar de politică. Exista protocol vestimentar pentru momentele zilei, pentru evenimente vesele și triste: plimbări, vizite, baluri, spectacole, audiențe, vânătoare, nunți, dar și pentru

înmormântări. Îndreptarul modei începând cu anul 1870 va fi *Codul toaletei civile*, în care doamnele erau sfătuite să fie elegante în orice împrejurare, oră a zilei sau a serii.

Capriciile efemere ale modei europene se vor resimți din plin în preferințele doamnelor și domnișoarelor. Moda se va schimba destul de des, de la rochia Empire la rochia cu crinoline, apoi la cea cu *tournure*. Drapajele și faldurile care întregeau astfel trupul – precum în sculptura barocă a veacurilor trecute – alcătuiau compoziții în spirală, ce abundau la fel ca și în arhitectura exterioară și interioară a vremii. Alunecau spre stilul serpentin, cu forme sinuoase, vegetale, ale modei Art Nouveau dinspre sfârșitul veacului al XIX-lea.

Sucesiunea de imagini de epocă din *Albumul istoric* ne înfățișează personaje în costume de zi, de spectacol, de bal, ofițeri și doamne, rochii de vizită sau de preumblare, chipuri care au trăit și au dat un sens vieții bucureștene.

Expoziția tematică „Dress Code – parafum de secol XIX”, organizată de Muzeul Municipiului București, evidențiază costumul urban din acel veac, stilurile care s-au succedat în decursul său, oglindite de piese de patrimoniu autentice, purtate în momente fericite sau solemne de personaje care au trăit și au visat în această capitală europeană.

Constanța de Dunca scria în articolul *Amicul Familiei* din anul 1864, în *Chronica de Mode*: „Toaletele de vizite sau de recepție, aici se poate desvolta cât mai mult lux și bogăție. Rochiile pot fi din stoffele cele mai grele, cât de greu ornate [...] Toaleta de preumblare și eșit. Aici, simplitatea face toată distincțiunea”.

M.-C. ENE

de vară. La doliu mai puțin recent se puteau aplica broderii cu mărgelile negre, iar pentru semi-doliu se acceptau fularc negre cu lila sau gri, tafta neagră, mată, fără garnituri. Bijuteriile erau exclusiv din păr sau mărgelile, niciodată aur sau pietre prețioase.

Doliul Curții era de două feluri, fiind reglementări în acest sens. Pentru mare doliu bărbații purtau frac, vestă, mănuși și legături negre de gât, fără decorații, brasarda de crep negru și panglică lată, tot de crep, la țilindru. Femeile purtau veșminte de lână neagră cu mânecute de crep negru și mănuși la fel.

PRIVIRILE FERMECATE ALE SPECTATORILOR

Regina Maria, obișnuită cu eticheta strictă de la Curtea Regală a României, era îndreptățită să se mire ori să facă haz de gafele vestimentare ale unora dintre gazdele sale pe vremea călătoriei în Statele Unite din anul 1926 (*Magazin istoric*, nr. 7/1997). Astfel, primul din Vancouver, deși îmbrăcase fracul, avea o vestă neagră închisă până aproape de gât, iar papionul, în loc să fie alb, era negru, ca de doliu.

Există protocol și pentru situațiile mai vesele. Astfel, la vânătorile regale, unde participanții puteau veni în haine de călătorie sau chiar de vânătoare – dacă aceasta avea loc imediat după sosire, la punctul stabilit pentru întâlnire –, era recomandat să aibă în bagaj o redingotă, pentru cazul în care regele i-ar fi reținut la prânz sau i-ar fi invitat să petreacă seara împreună.

Pentru alte ocazii, cum ar fi nunta (*Magazin istoric*, nr. 5/2001, 3/2013), regulile erau la fel de stricte. Alina G., în cartea *Buna cuviință. Cum să se poarte omul în toate ocaziile vieții*, ne informează despre reguli vestimentare pentru mirese și cavaleri de onoare. Aceștia din urmă erau îmbrăcați în ținute de seară, cu frac, vestă, mănuși albe și buchețel de lămâiță la rever. Domnișoarele de onoare aveau rochii deschise la culoare, dar nu albe – culoarea era rezervată miresei. Aceasta avea rochie cu trenă, voal alb pe cap, prins de o cunună din flori de lămâiță și beteață care îi atârna pe spate. Nu era nevoie să poarte nicio bijuterie, nici măcar cercei. Mănușile și pantofii de atlas erau tot albi.

Până la 45 de ani, o domnișoară putea să se căsătorească îmbrăcată în alb, dar după această vârstă era

A.S.R. Principesa Maria
în rochie lungă cu trenă,
din voal, satin și tul,
în stilul Artei 1900

recomandat să poarte rochie crem sau gri argintiu, iar pe cap, în loc de voal, o pălărie de dantelă albă cu marga-rete. Dacă o văduvă se recăsătorea, nu mai avea voie să îmbrace rochia albă a purității, ci o toaletă de oraș, elegantă, în tonuri de gri sau mov, fără flori de lămâiță. Regula era referitoare doar la femei. Bărbatul văduv care se recăsătorea cu o domnișoară putea să fie îmbrăcat ca la prima cununie, iar ceremonia trebuia să aibă același fast.

Deși încă nu apăruse *Codul toaletei civile*, la nunta domnito-rului Gheorghe Bibescu cu Maria Văcărescu (viitoarea Marișca Bi-bescu), lucrurile au stat altfel. Nici la acea vreme nu se cădea ca mireasa, la a doua căsătorie, să poarte rochie albă. Totuși, multe obiceiuri au fost

încălcate, chiar și cutumele religioase. Nunta fețelor domnești a avut loc pe data de 9 septembrie 1845, la Focșani, la biserica Mănăstirii Sf. Ioan. Cununia religioasă a fost oficiată de Episcopul Buzăului, Chesarie, mitropolitul Neofit nefiind de acord cu această căsătorie. De această dată, mai mult ca oricând, frumusețea miresei a fost impresionantă. Marișca Bibescu a purtat o rochie albă împodobită cu steluțe de briliante, pe cap având o diademă. Scara, la balul din curtea mănăstirii, mirii au fost admirați de mulțimea de localnici. „Sub privirile fermecate ale spectatorilor, se ridicau baloane de care erau atâr-nate cununi formate din candelă aprinsă cu lumini colorate, iar din baloane se coborau porumbițe, depunând la picioarele mirilor versuri și flori. Aranjorul întregii acestei serbări splendide a fost poetul Asachi”.

Să ne amintim de o nuntă regală, cea de la castelul Sigmaringen, în decembrie 1892 (*Magazin istoric*, nr. 11/1996). Principesa Maria se simțea stânjenită în rochia de mireasă pe care i-o pregătise mama ei, mai ales că avea mâneci bufante care o incomodau: „Pe vremea aceea era moda mânecilor à gigot și a foilor țepene în formă de clopot. Uneori îmi părea că nu sunt decât un accesoriu fără însemnătate al voluminoas-celor mele mâneci, în care mă pierdeam aproape de tot”.

După cum a scris poetul francez Charles Baudelaire în *Curiozități estetice*: „Ideea pe care și-o face omul despre frumos se întipărește în toată găteala lui, îi boțește sau îi scrobește haina, îi rotunjește sau îndreaptă ținuta și, cu timpul, se insinuează subtil în trăsăturile chipului. Omul sfârșește prin a fi ceea ce ar vrea să fie”. ■

*Portret de femeie
în rochie de vizită,
corsaj cambrat,
falduri suprapuse.
Aproximativ 1880,
după o fotografie
de Franz Mandy*

*Nicolae Filipescu
(1852 – 1916),
om politic,
în vestimentație de zi,
jachetă, legătură de gât
de culoare deschisă,
vestă neagră cu lanț
și pantalon
de culoare ecru
cu dungi verticale.
În jur de 1890,
după o fotografie
de Franz Mandy*

ALBUM ISTORIC

*Maria Fălcoianu
purtând un costum negru
pentru echitație:
pălăria tip joben cu panglici
și eșarfă, jachetă cu revere
marcate de pene,
fusta lungă cu coadă,
cordon cu cataramă în talie,
mănuși albe, cravașă.
Aproximativ 1885,
după o fotografie
de Carol Popp de Szathmari
(imagine din colecția
Muzeului Municipiului
București)*

*Frosa Danielescu cu soțul, circa 1879.
Doamna poartă rochie cu turnură
și trenă drapată, cu volane și franjuri,
în două tonuri, corsajul strâmt
cu jabou din dantelă.
Soțul poartă redingotă
și pantalon tip burlan.
După o fotografie de Franz Mandy*

*Nicolae Kretzulescu
(1812 – 1900),
medic, diplomat,
om politic
în ținută de zi,
cu redingotă, joben,
papion negru
și pantaloni de culoare deschisă,
tip burlan.
Probabil 1864 – 1866,
după o fotografie
de Carol Popp de Szathmari*

*Vasile Urseanu
(1848 – 1926),
în uniformă de colonel
de flotilă,
și prima sa soție,
Paulina,
o doamnă recunoscută
în epocă
pentru eleganța sa.
Pozează în rochie
de gală,
cu mâneci „à gigot“,
din mătase cu aplicație
de dantelă la gât,
pe plastron,
talie și poale.
Aproximativ 1890,
după o fotografie
de Franz Mandy*

*Alexandrina Lahovary (1860 – 1912)
 în ținută de plimbare,
 cu pălărie înaltă marcată transversal
 pe calotă de pene negre de struț;
 corsajul strâmt marchează talia,
 reverul oblic are două broșe circulare.
 În talie este aplicat un necessaire
 cu lănișoare.
 Fusta lungă cu terminație în petale
 și eșarfă amplă în talie,
 prinsă la spate.
 Aproximativ 1885,
 după o fotografie de Franz Mandy*

*Constantin Năsturel-Herescu
 (1798 – 1874),
 mare ban, filantrop,
 în uniformă de general
 de mare ținută.
 După o fotografie
 de Franz Duschek*

Missy,
viitoarea regină Maria,
cu părinții

terii în România într-o perioadă de maximă tensiune pentru soarta țării aflate în război. Asemenea observații sunt însă abundente și după război în relațiile între monarh și „vizir”, menționate de martori străini sau români. Să adăugăm un exemplu în acest sens. Nicolae Iorga, în a sa *Supt trei regi*, vorbește despre ironia disprețuitoare a regelui Ferdinand față

de miniștrii săi, la începutul anilor '20, menționând că ea „se opria înaintea palidei figuri cu ochii batjocuritori a Vizirului său”, și aprecia, măiestru sugerată în șlefuirea frazei, ca nefirească obediența regală în fața boierului de la Florica de Argeș. Acest comportament regal, spunea marele istoric, „pentru România deschidea una din acele ere periculoase în care puterea în subordine fără bază constituțională și, în același timp, și fără popularitate reală usurpa tot ce după legea fundamentală revine regelui, Parlamentului, domeniilor oarecum autonome ale vieții publice”. Epoca în care Ion C. Brătianu, „sultanul muntean”, „împunător în zile mari”, „dictatorul de fapt care, cum spunea însuși, e obișnuit să vie la putere când dorește și să plece numai când îi convine”, va domina și țara unită până la moartea sa neașteptată, 21 iunie 1927, în urma unei banale, dar eşuate operații chirurgicale de laringe.

Sistemul politic original al „viziratului” va supraviețui însă morții ultimului „vizir” Brătianu, după cum genetica are regulile ei de transmisie ereditară, inclusiv cu salturi peste generații.

În analiza sistemului politic românesc de tipul viziratului se ridică o altă întrebare delicată și deopotrivă importantă. Anume, de ce atotputernicul „vizir”, care se bucura de toate prerogativele monarhice esențiale în exercitarea puterii, nu a socotit posibilă și dezirabilă chiar înlocuirea regelui cu propria persoană. Astfel de cazuri se înregistrează istoric în alte state balcanice cu monarhii creditare autohtone în perioada construcției național-statale din secolul XIX, pentru a nu mai vorbi de experiențele unor mari imperii și state, antice sau medievale. În cazul „viziratului” românesc se poate accepta că primilor doi deținători ai funcției – Brătianu tatăl și fiul – nu le lipsea ambiția hegemonică, iar „oculta” ar fi urmat fără șovăire îndrăzneala șefului ei, știind că obediența fără crâcnire va fi generos răsplătită.

În cazul românesc, credem că motivația este simplă și ține de statutul României în epocă în Europa. Principatele Moldova și Muntenia s-au unit din impuls intern și sub imbold european, iar alegerea domnitorului la 1859 a însemnat o concurență acerbă pentru ocuparea acestei înalte funcții. Vechile familii fanariote împământenite, care dăduseră tronurilor unul sau mai mulți ocupanți în veacurile precedente – dincolo de obiceiul țării de a fi „os domnesc”

și încurajat”. Iar doi ofițeri ai Misiunii franceze informau superiorii într-un raport comun, la sfârșitul lunii ianuarie 1917, că șeful Guvernului român, „vizirul” Brătianu, „acum cheltuie doar puțin din energia sa, intermitentă, dar violentă, inteligența sa foarte subtilă, abilitatea sa în manipularea oamenilor, doar pentru a-și menține o autoritate de care este foarte gelos. Până și acțiunea reginei înseși a părut că-i umbrește această autoritate și a făcut să eșueze proiectul pregătit pentru ea al unei călătorii la Petrograd. În rest, el rămâne pasiv și lasă să acționeze așa cum vrea administrația asupra căreia este atotputernic”. Țara întreagă este pentru „vizir” propria „moșie”, în care nu are nimeni dreptul să se amestece.

Am ales citatele de mai sus pentru că reflectă observația atentă și nefiltrată de motive ascunse sau etalate deschis a unor martori zilnici ai relațiilor la vârful pu-

Continuă incursiunea în originile statului paralel (Magazin istoric, nr. 12/2021, 1 – 3/2022).

„VIZIRATUL“ CA SISTEM POLITIC ÎN ROMÂNIA MODERNĂ

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Autoritatea incontestabilă a lui Ion I.C. Brătianu asupra regelui Ferdinand a fost sesizată nu doar de contemporanii români, dar și de străini. Șeful Misiunii Militare franceze în România, sosit în octombrie 1916, generalul Mathias Berthelot, a făcut eforturi mari pentru a-l sustrage pe rege influenței/autorității incontestabile a „vizirului“, stabilind locația propriului comandament în apropierea

Regele Ferdinand și Ion I.C. Brătianu

reședinței monarhului pentru a slăbi treptat, prin continua contrabalansare a sfaturilor altuia, o nocivă autoritate tradițională sistemică. Nu era vorba de o autoritate izvorâtă din contactul regelui cu o personalitate carismatică (Ion I.C. Brătianu), ci de una generată sistemic și funcționând ca atare în virtutea „obiceiului pământului“.

Conte Saint Aulaire îl informa pe Aristide Briand, șeful Guvernului francez, la 3 ianuarie 1917: „Regele a fost, de la începutul domniei sale, bine tutelat de primul său ministru. A fost nevoie să vină lângă el generalul Berthelot, să lucreze zilnic cu el, pentru a trebui să recunoască cel puțin puterea de a transforma în ordine sfa-

turile date de altcineva decât de d. Brătianu, întrevăzând posibilitatea de a schimba tutorii. Concedierea generalului Iliescu a fost primul act al emancipării sale“. Perspicacele diplomat francez a observat însă și un alt lucru, anume că poziția suveranului față de puternicii „viziri“ nu era întâmplătoare, ci avea o tradiție în România. În același

raport către Paris, din care am citat mai sus, el arăta: „Orice merit a avut d. Brătianu în a orienta clarvăzător politica sa de la începutul războiului, devine din ce în ce mai clar că el nu este în măsură să depășească metodele de guvernare învățate de la tatăl său, pe care regele Carol, deopotrivă om de afaceri perspicace și suveran prudent, le-a practicat

Trei lideri de extrema dreaptă:
Corneliu Zelea Codreanu...

procedat Partidul Liberal), fie prin fuziunea unor partide provinciale cu unele din vechiul Regat (cazul Partidului Național din Transilvania, condus de Iuliu Maniu, cu Partidul Țărănesc al lui Ion Mihălache), fie prin a continua să acționeze pe plan local, cum s-a întâmplat cu o bună parte dintre partidele populației minoritare.

Secundul factor era constituit de masivul aflax de minorități naționale, unele substanțiale ca număr (maghiară, evreiască, germană, slavă: rusă și ucraineană), apropiindu-se de circa 30% din populația țării, ceea ce crea un tablou cu totul diferit de România antebelică omogenă etnic. Era, în acest context, nevoie, dat fiind că protecția acestor minorități era un angajament oficial al Românilor pe plan internațional, să fie identificate căile de reprezentativitate politică a acestora în conformitate cu standardele vremii și opțiunea de evoluție democratică a statului.

În al treilea rând, Marele Război declanșase la nivel internațional o frământare politică de proporții continentale, generatoare de noi curente și

opțiuni politice, dincolo de cele tradiționale ale liberalismului și conservatorismului. În rândul acestor noi curente, unele, precum bolșevismul, tindea să utilizeze resursele uriașe ale Rusiei pentru a promova revoluția proletară globală – iar România se afla în imediata sa vecinătate –, în vreme ce fascismul căuta metode și tehnici de cucerire rapidă a puterii în diverse state (Italia) pentru a recurge la o reorganizare a societății pe temeiuri corporatiste și exacerband virtuțile etnice și tradiționale proiecta o agendă de tip imperial în exterior. Nu trebuie să fie subestimată și apariția curentului țăărănesc, mai ales în statele cu

o agricultură puternică, unde țărănimia, ale cărei dolcanțe recentul război mondial le reflectase puternic pe agenda politică, tindea să devină o forță politică internațională de amplitudine și impact. Militarii, aureolați de victorii în război și având o simpatie, poate nemeritată, în rândurile țărănimii, s-au aruncat, unii dintre ei ghidați de politicieni experimentați, în politică, organizând și prezidând noi partide. A. Averescu a format Liga Poporului, atras de Constantin Argetoianu, care a intuit popularitatea lui. Eremia Grigorescu a încercat să-l imite, eșuând. Dar astfel de partide vor falimenta, lipsite de orientare ideologică limpede într-o lume saturată de chemări la ordine socială și obediență față de vechile alcătui, doar în câțiva ani.

Aderența entuziastă a maselor la faima și judecata omului în uniformă A. Averescu dădea de gândit lui N. Iorga, iar ascensiunea Gărzii de Fier va da dreptate istoricului nu peste mulți ani: „Medalii cu chipul celui

... Adolf Hitler...

*Doi militari care și-au încercat norocul în politică:
Eremia Grigorescu...*

(din stirpea Basarabilor sau Mușatinilor) –, între pretenții fiind chiar un Mihail Kogălniceanu, s-au grăbit, cu biografii unele îmbogățite prin răstălmăcire sau invenție istorică, să se prezinte la urne. A fost nevoie de un uriaș efort al „căzușilor” ca să stăvilască această „goană” după tron și le-a fost evident acestora – sub o delicată, dar fermă consiliere a unor capete încoronate europene, între care Napoleon al III-lea al Franței, devenit cauză a perenității statale –, că țara română modernă poate fi construită și consolidată doar printr-un domn/rege de origine străină. Acest lucru, fixat în divanurile ad-hoc la 1857, a fost făptuit, iar dinastia Hohenzollern, înrudită cu cea din Germania, precum și, în cazul lui Ferdinand, prin soția acestuia, cu cea britanică, a știut să păstreze tronul, „vizirii” fiind descurajați de chiar înrudirea ei ilustră pe continent. Să mai adăugăm, așa cum observa Titu Maiorescu, și atitudinea prevenitoare, dar interesată a întâiului monarh român de Hohenzollern față de vlăstarele în viață ale vechilor familii domnitoare cu

teoretică îndrituire la tron, care, după obiceiul țării, ar fi putut să manifeste asemenea velleități. Or, astfel, era consolidată indiscutabil – dincolo de... politețea monarhică, pe care un Carol I o manifesta față de un urmaș al Mavroghenilor, de pildă – o altă strategie de descurajare a aspirațiilor monarhice eventuale ale „vizirilor” fără ascendență domnească. Rudimente ale acestei situații paradoxale au putut fi observate și după 1990, în România post-comunistă, atunci când regele Mihai a introdus o reglementare

... și Alexandru Averescu

în statutul accederii la tron necorespunzătoare tradiției întemeietoare la 1866, când s-au manifestat tendințe de vacanțare a acestuia în asemenea cercuri de prezumtivi și falși moștenitori în viață.

Sfârșitul Marelui Război în noiembrie 1918 și Marcea Unire a românilor, sigilată prin actele de autodeterminare din acel an, nu puteau să nu aibă o influență majoră asupra sistemului politic românesc. Câțiva factori interveniți obiectiv istoric au făcut o schimbare a acestuia nu doar imperativă, ci necesară. Așa cum arăta N. Iorga, țara unită era în 1919 „neasigurată prin vreun tratat și ale cărei hotare precise nu se puteau încă ști, reprezentau un complex de provincii dispartate, rupte de la state mari de un sistem vechiu, dezvoltat normal și ținut în curent cu vremea”.

Mai întâi este faptul că teritoriul României s-a dublat, la fel și populația (în anul 1930 peste 18 milioane de locuitori, dintre care aproape 15 milioane etnici români). Or, chiar acest fapt însemna afluirea unor elite românești masive, mai ales din Transilvania, cu experiență politică dobândită în imperiile vecine, organizate în partide puternice și călitate în lupta parlamentară de decenii pentru câștigarea drepturilor naționale și ridicarea zăgăzurilor în calea asimilării etnice de tip imperial. Unificarea politică a elitelor românești avea să fie un proces rapid și s-a manifestat fie prin extensia partidelor tradiționale existente din vechea Românie în noile provincii alipite (cum a

ROXANDRA STURDZA ȘI IOANNIS CAPODISTRIAS O IUBIRE NEÎMPLINITĂ

ION BISTREANU

● Sora se îmbolnăvește și moare, fratele se sinucide
● Manierată, inteligentă, cu mult spirit, Roxandra devine domnișoara de onoare a mamei țarului, apoi a soției lui ● Alexandru I îi caută compania pentru conversația-i convingătoare și vocea gîngășă ● Cu istețime și un strop de vicleșug domnișoara își ajută întreaga familie ● La Congresul de la Viena, respect și apreciere pentru tînăra nu prea frumoasă ● Goethe, rece, ursuz și mândru ● Legămîntul lui Ioannis și inelul de despărțire după o interpretare eronată ● „El e mort, și eu sunt moartă“

Roxandra s-a născut la 22 octombrie 1786; a fost fiica lui Scarlat Sturdza, cel care a devenit primul guvernator al Basarabiei după anexarea acesteia la Imperiul Rus, și a Sultanei Moruzi, fiica prințului Constantin Moruzi (1730 – 1783), domnitor al Moldovei.

Tatăl său, strălucit absolvent al Academiei Domnești din Iași și cu studii la Leipzig, a fost – în timpul ocupației militare ruse (1788 – 1792) – unul dintre boierii moldoveni filoruși care a activat în Divanul țării. Pentru angajamentul său față de Rusia a fost nevoit – după Pacea de la Iași din 1792 – să părăsească Moldova, stabilindu-se în Rusia. Prin decret imperial, Scarlat primește 12.000 de deseatine (1 deseatină=1,09 ha) de pământ în ținutul Oceakovo, între Bug și Nistru, însă preferă să se stabilească în gubernia Moghilev. Aici, cei cinci copii – Constantin, Smaragda, Elena, Roxandra și Alexandru – au avut parte de o educație aleasă, la conac fiind aduși și câțiva profesori străini.

... și Benito Mussolini

înzeit se împărțeau cu miile și oamenii le purtau cu mândrie, ca încă decorație a războiului. Cântece îi slăveau faptele. Contra unor asemenea manifestări de misticism lupta e imposibilă, cum era să se vadă ceva mai târziu“.

În sfârșit, dar nu în cele din urmă, s-a evidențiat încă de la începutul perioadei interbelice un atac frontal la democrația liberală, baza sistemului politic în marile state europene aliate cu România, Franța și Anglia. Anii '20 și '30 ai secolului XX au fost martorii unei victorii a acestor curente politice de orientare totalitară, Italia (1922), în curând Germania (1933), redutele democratice cedând pe rând asaltului antidemocratic, inclusiv autoritarismului, chiar de tip militar, socotit o pavăză față de nazismo-fascism (Austria, Polonia, Ungaria, Grecia, Spania etc.).

În România, pe fondul agitațiilor maximaliste ale începutului anilor '20, sprijinite de Comintern, ca o reacție autohtonă la ateismul bolșevic, și pe fondul unei lumi rurale înapoiate economic și

cu deficit major de educație s-a dezvoltat o mișcare de tip fascist-autoritar, cu atotputernice conotații și proceduri împrumutate ortodoxismului, sub forma Legiunii Arhanghelului Mihail (1924), care va aluneca iremediabil către fascism-nazism și totalitarism, inclusiv sub influență străină (Germania și Italia, parțial Rusia Sovietică). Aici înțelegem mai profund avertismentul lui N. Iorga, care arăta, în cazul ascensiunii lui Averescu, că misticismul e dificil de biruit, așa cum s-a întâmplat cu Zelea Codreanu în cazul Gărzii de Fier.

Construcția sistemului politic pe baze noi și corespunzător standardelor europene a făcut obiectul unor ample dezbateri în România la începutul anilor '20, mai ales că, urmare a reformelor de tip economic (reforma agrară, 1923) și electoral (introducerea votului universal pentru bărbați, 1923), unele partide au dispărut (partidul conservator, după o încercare falimentară de reformare, prin formula conservator-democrat, condus de Take Ionescu), altele au fost trecute în ilegalita-

te (partidul comunist, înființat în mai 1921, scos în afara legii în 1924 pe motivul promovării unor lozinci contrare statului național unitar român) sau au devenit, dacă nu erau chiar de la început, marginale. În cazul acestora din urmă se aflau partidele de lideri, grupuscule fără greutate electorală, formate în jurul unor lideri politici pentru a deveni vizibili național și câștiga locuri parlamentare, precum și unele disidențe desprinse din partide mari și puternice, reabsorbite în curând sau falimentând în mod natural.

Au ieșit în evidență ca partide consolidate Partidul Național Liberal și Partidul Național-Țărănesc, care au știut în câțiva ani să formeze împreună, completându-se reciproc în bazele lor regionale, o infrastructură organizațională la nivelul întregii țări. Până la fuziunea oficială nu au avut totuși puterea electorală pentru o guvernare stabilă, încurcându-se în itele bizantinismului regățcan, greu de înțeles pentru ardeleni și rejectat de țărănismul în ascensiune, vrând greșit să recurgă la alianțe dizolvante (partide mici cu pretenții mari, lideri orgolioși și cu pretenții peste măsură etc.). În acest context s-a impus de liberali procedeul primei electorale, după câțiva ani, prin care partidul care obținea victoria cu un scor mare în alegeri (40%) să poată să beneficieze de încă 20% pentru a putea alcătui un guvern de durată, cu un parlament cât mai solid și îndelungat.

(Va urma)

vanități feminine au trebuit să fie duble, mai ales că era departe de a fi o frumusețe. Memorialistul rus F. Wigel (viitor vice-gubernator al Basarabiei) nota mai târziu: „La Curte, unde frumusețea era mult mai apreciată decât mintea, Roxandra Skarlatozna Sturdza trecea drept cea mai urâtă dintre domnișoarele de onoare, așa că toți o evitau. Înfașurarea ei nu avea darul de a cuceri: pe torsul femeii, ușor adus, se înălța un cap ca de vacă. Însă era îndejuns să înceapă a vorbi și interlocutorul era vrăjtit pe dată de glasul ei. Farmecul venea nu din cele spuse, ci, în mod cu totul deosebit, din vocea ei gingașă ce suna ca muzica cea mai frumoasă”.

Devine una dintre cele mai influente domnișoare de onoare, bucurându-se de încrederea familiei imperiale, mai ales a lui Alexandru I. Reușește să aranjeze angajarea fratelui ei, Alexandru, la Ministerul de Externe, căsătoria surorii Elena cu un diplomat rus și, printr-un șiretlic, o pensie pentru tatăl său, paralizat. În 1812, după pacea ruso-otomană de la București, Scarlat Sturdza fusese pentru aproape un an (1812 – 1813) guvernator al Basarabiei, unicul civil de origine română numit în această funcție. S-a remarcat prin opoziția față de intențiile de rusificare ale administrației și de colonizare a provinciei cu țărani aduși din Rusia. Roxandra, nedorind să apeleze direct la suveran, își mărturisește grija pentru tatăl său într-o scrisoare către un prieten, atașatul militar austriac, știind că toate scrisorile adresate diplomaților străinilor erau deschise în secret, conținutul fiind raportat țarului.

Descori, în singurătatea sa,

își aducea aminte de Capodistrias. Simțea nevoia să-l revadă pe cel pe care îl adora. Șansa se ivește la sfârșitul anului 1812, când țarina Elisabeta Alekseevna o ia cu ea în Germania, unde merge să își viziteze rudele. În orașul Bruchsal, la doi ani după despărțire, Roxandra a primit prima scrisoare de la Capodistrias.

La Congresul de la Viena (1814), unde a însoțit-o pe împărăteasă, a cunoscut și a fost remarcată de reprezentanți ai Curților imperiale europene, de oameni politici, scriitori, artiști, cu care a purtat ulterior o bogată corespondență (parțial publicată postum de fiica fratelui ei, prințesa Maria Gagarina). Scriitorul și teologul german Johann Jung-Stilling remarcă în legătură cu suita împărătesei ruse: „Trei persoane mi s-au părut deosebit de interesante. [Printre acestea], prințesa Sturdza, nepoata domnitorilor din Moldova și Valahia, Moruzi și Ipsilanti. Ea este prima doamnă a Curții și preferata țarinei”.

La Weimar îl cunoaște pe Goethe, dar îl găsește cam sec și ursuz: „Am făcut cunoștință cu acest poet celebru, dar în conversația cu el am căutat în van vreo urmă a acelei imaginații arzătoare care a făcut bucuria secolului său. În schimb, am găsit un om de Curte, rece, riguros, mândru de faima sa. Manierele sale erau

Împărăteasa Maria Feodorovna, mama țarului Alexandru I, ...

în contrast cu figura frumoasă și nobilă, care reamintea de busturile lui Jupiter”.

Sosirea lui Alexandru I la Bruchsal este favorabilă Roxandrei, care se bucură de o atenție deosebită din partea țarului, chiar în public, cei doi conversând uneori ore în șir. Profită pentru a-i vorbi în termeni elogioși despre Capodistrias. Din dispoziția țarului, acesta sosește la Viena, însă este

... și Elisabeta Alekseevna, soția țarului (ambele au avut-o domnișoară de onoare pe Roxandra)

In 1801 familia se mută la Sankt Peterburg, Scarlat Sturdza fiind numit consilier de Stat la Curtea țarului Alexandru I. Fiul cel mare, Constantin, se înscrie la o școală militară.

Curând însă, în familie au loc două drame: fiica mai mică, Smaragda, moare după o scurtă boală (1803), iar Constantin se sinucide la Berlin (1806). Roxandra suferă cel mai mult. Pentru a o scoate din starea de anxietate, tatăl ei a introdus-o ca domnișoară de onoare la Curtea imperială. Începe să frecventeze seratele de la casa amiralului Pavel Ciceagov, precum și salonul soților Golovin, unde se întâlneau aristocrați ruși și străini din capitala rusă.

Manierele alese și inteligența scilipitoare o fac repede remarcată, câștigând prietenia și protecția amiralului Ciceagov și a prințesei Dorothea Lieven, educatoarea copiilor familiei imperiale. La recomandarea acestora, este numită domnișoară de onoare a împărătesei-mame Maria Feodorovna (mama țarului Alexandru I).

În 1809, în casa amiralului Ciceagov îl cunoaște pe contele grec Ioannis Capodistrias (fost ministru de stat în efemera Republică Septinsulară, lichidată de Franța după preluarea controlului asupra Insulelor Ionice), care se refugiase la St. Peterburg, unde a fost angajat la Ministerul rus de Externe. Cei doi tineri au început să se întâlnească mai des, inclusiv la conacul familiei Sturdza, purtând lungi conversații pe aproape orice subiect – de la filosofie și religie, la chestiuni de politică internă și externă.

Însă relația lor nu a depășit limitele unei prietenii curate și ale unui respect reciproc. Roxandra

*Diplomatul
Alexandru Skarlatovici Sturdza
(1791 – 1854),
fratele Roxandrei,
cu cinci ani mai mic decât ea*

se îndrăgostise de tânărul grec, atrasă de expresia melancolică și comportamentul elegant al acestuia, dar nu a îndrăznit să își exprime sentimentele, considerându-l o ființă superioară ei. „Contele de Capodistrias – scria ea în *Memorii* – aparține acelor oameni de excepție care marchează un moment important în viața celor care îi cunosc.”

Idila dintre cei doi se întrerupe brusc în 1811. Capodistrias este detașat la Ambasada Rusiei la Viena, apoi, după o scurtă

*Amiralul Pavel Ciceagov,
în casa căruia cei doi s-au cunoscut*

acreditare la misiunea diplomatică rusă de la București, este trimis în Elveția, cu sarcina de a ajuta la scoaterea țării de sub dominația franceză impusă de Napoleon. Roxandra scrie, cu tristețe, în jurnalul intim: „Simt singurătatea infinită... El, Cel Unic, este atât de departe de mine”.

Odată cu moartea soției lui Ciceagov și plecarea lui Capodistrias, încetează să mai frecventeze seratele. Se simte încă provincială, străină, realizând că „fără protecție, fără bogăție, fără o înfățișare atractivă, urma să joc un rol umil. Am observat cu mâhnire că familia noastră a rămas străină în Rusia și că fratele și sora mea nu vor avea susținere la intrarea în lume dacă nu voi câștiga eu însămi favoruri”.

Profită de relația specială cu contesa Lieven și obține numirea ca domnișoară de onoare a împărătesei Elisabeta Alekseevna, soția țarului. Roxandra posedă o abilitate rară de a-și atrage simpatia și prețuirea celor din jur, de a se apropia de oameni doar cât își doresc ei înșiși și de a nu-i stânjeni în cele mai dificile momente. Aceste trăsături de caracter au fost apreciate în mod special de împărăteasă. Mintea ei vioaie, sensibilitatea, buna dispoziție, locvacitatea au atras și atenția țarului care, vizitându-și soția, se antrena deseori în lungi conversații cu domnișoara ei de onoare. „Împăratul Alexandru și-a găsit deseori alinare în conversațiile cu această femeie, care l-a cucerit prin harul și prin forța convingerilor ei”, scria peste câteva decenii un istoric rus.

Eforturile sale de a se impune într-un mediu saturat de aristocrați infatuați și de răutăcioase

*Asasinarea
lui Ioannis
Capodistrias
(în viziunea
pictorului
contemporan
acestuia,
Dionysios Tsokos)...*

folosită forță de muncă plătită.

O mare parte din timp familia Edling o petrece la Odessa, unde, vreme de 15 ani, a constituit unul dintre pilonii comunității locale și unde a înființat un orfelinat și a făcut multe opere de caritate. În 1829, Roxandra a fondat Societatea de Binefacere a Femeilor, cea dintâi societate de acest gen și prima organizație feministă din sud-estul Europei.

În septembrie 1831, primește ultima scrisoare de la Capodistrias (ales, în 1828, primul șef de stat al Greciei independente), cu doar câteva zile înainte de asasinarea acestuia: „Draga mea prietenă Roxandra! Nu mă uita niciodată în rugăciunile tale, am nevoie de ele! Încălzește și întărește cu ele locul pe care îl ocup în gândul și în inima ta, la fel cum eu încălzesc cu rugăciunile mele locul pe care îl ai în gândul și în inima mea. Dacă aș putea să-ți spun cât de

mult aș vrea să te am lângă mine, cât de mult îți simt absența, mai ales acum când sunt înconjurat de atâta anxietate. Te salut, draga mea prietenă. Ne vom mai reîntâlni?”.

Roxandra s-a grăbit să-i răspundă: „Dragul meu prieten! Îmi scrii să nu te uit în rugăciunile mele [...] Locul tău în viața mea, în gândurile și sufletul meu nu ar putea fi niciodată gol. Sunt îngrijorată... Gândul că cineva s-ar putea să te răncască mă apasă [...] Stau ore în șir în fața icoanei lui Hristos și a Maicii Domnului și îi rog să te protejeze de pericolele care te înconjoară sau stau în fața portretului tău și îți vorbesc ore în șir...”.

Din nefericire, scrisoarea a ajuns prea târziu: la 27 septembrie Capodistrias a fost asasinat. Vestea tragică a ajuns la Odessa abia peste două luni. La aflarea ei, Roxandra a leșinat. Va nota

cu lacrimi în ochi în jurnal: „Cea mai frumoasă creatură plăsmuită de Dumnezeu în lume nu mai există. Capodistrias este mort. și eu sunt moartă”.

În 1841, contele Edling a plecat în Germania pentru a se opera de cataractă la ambii ochi, dar o febră psihogenă s-a alăturat suferinței orbirii: moare în același an.

Roxandra îi va supraviețui doi ani. Presimțindu-și sfârșitul, a scris o scurtă biografie a mamei sale (*Vie de ma mère*) și câteva *Note împrăștiate*. Într-una dintre acestea a notat cu o mână tremurândă: „Ioannis! Nu ai fost niciodată iubitul meu! Dar acum, când viața mea s-a terminat, îți pot spune: ești singurul Om pe care l-am iubit profund și etern. Nu am mai iubit niciodată, în toată viața mea!”. Câteva dintre scrierile Roxandrei au fost publicate postum: *Impresiile la 18 ani* (Odessa, 1849) și *Memoires de la comtesse Edling (née Stourdz)*, *demoiselle d'honneur de Sa Majesté l'Impératrice Elisabeth Alexeievna* (Moscova, 1888).

A decedat la 16 ianuarie 1844, fiind înmormântată în cimitirul înființat de ea într-o suburbie a Odesei, pe coasta abruptă a mării. Pe piatra funerară au fost înscrise două cuvinte pline de adânc sens creștin: „Iubește mult”. Ulterior, fratele ei a ctitorit lângă mormânt Biserica „Sfintei Învieri”, pictată de artistul milanez Bertini. După revoluția rusă, valorile bisericii au fost confiscate, iar în 1923 a fost închisă și transformată în cămin al unui sanatoriu. Abia în 1995 lăcașul a fost restituit Bisericii Ortodoxe. Din păcate, mormântul Roxandrei nu a mai putut fi identificat. ■

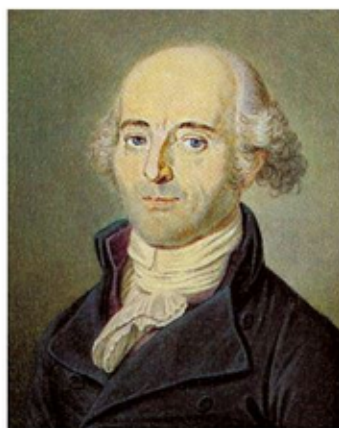

*... și statuia
de la Atena
a contelui*

vădit nemulțumit de invitația la Congres. Surprinzător, încă de la prima întâlnire, o tratează pe Roxandra cu o răceală ostentativă. „După atâtea scrisori pe care mi le-a trimis din Elveția, în care prin atâtea cuvinte calde îmi dezvăluia interesul pentru mine, asigurându-mă că are nevoie de mine pentru fericirea vieții sale, că era nerăbdător să ne întâlnim pentru a-mi spune personal tot ce nu putea scrie, așteptam cu nerăbdare când va veni aceea oră [...] M-a întâmpinat cu o indiferență inexplicabilă. Și când i-am răspuns cu blândețe sau cu o tăcere tristă, el a devenit și mai străin” – scrie Roxandra.

In timpul uneia dintre ultimele întâlniri ale celor doi, Capodistrias i-a întins un inel cu imaginea unui fluture arzând în foc. Roxandra a interpretat cadoul ca indiciu al unei schimbări radicale în relația lor: nu s-a umilit să ceară explicații; doar un sec „să rămânem prieteni”, ceea ce însemna „ne vom despărți pentru totdeauna”. Va purta inelul până la moarte. Originalul s-a pierdut, dar o copie fidelă a fost realizată de renumitul bijutier grec Ilias Lalaounis și se află în Colecția Muzeului Național de Istorie al Greciei.

„Ioannis, nu am uitat niciodată jurământul pe care l-am făcut împreună în acel moment dureros al vieții noastre și pe care l-am păstrat, în esență. Cedarea mea a fost forțată. Știi. A fost totuși un sacrificiu făcut pentru tine. Dacă nu aș fi de acord să mă căsătoresc cu vărul țarinei, ți-aș crea probleme în cea mai înaltă și mai responsabilă funcție oferită de țară ca o recunoaștere a valorii tale. Onoarea a fost pentru cel care a folosit-o pentru binele țării sale, dar pentru mine a fost un

Scritorul german Johann Jung-Stilling (1740 – 1817), căruia, la Congresul de la Viena, prințesa Sturdza i-a atras atenția prin inteligența ei

mare sacrificiu”, se destăinuia Roxandra într-una dintre „frunzele împrăștiate” din jurnalul ei.

Sfârșitul nefericit al idilei dintre cei doi pare a fi avut loc nu din cauza deciziei lui Capodistrias de a se dedica total cauzei Greciei. Din memoriile Roxandrei transpare „printre rânduri” adevăratul motiv: Capodistrias a interpretat greșit (sau a fost speriat?) interesul fățiș al țarului Alexandru I pentru ea.

Capodistrias a devenit ulterior un consilier extrem de influent al țarului, între 1816 – 1822, fiind co-ministru de Externe, alături de Karl Robert Nesselrode.

În 1816, la insistența familiei imperiale, Roxandra se căsătorește cu contele Albert-Gaetan Edling, ministru de Externe și mareșal la Curtea de la Weimar, pe care îl cunoscuse la Congresul de la Viena. Noua familie rămâne la Weimar până în 1819.

După mariaj primește o scurtă scrisoare de la Capodistrias: „Trebuia să te căsătorești [...], dar îți spun, cu nu mă voi căsători niciodată. Din moment ce nu am putut să mă căsătoresc cu

tine, pe care te-am iubit, nu voi iubi niciodată în viața mea o altă femeie”.

Ca „recompensă pentru serviciile deosebite aduse Curții imperiale”, țarul Alexandru I i-a dăruit Roxandrei Sturdza-Edling 10.000 de desetine de pământ, dincolo de văile râului Nipru, în sudul județului Bender, în jurul unei mici așezări, Manzâr (azi Lesnoe, în Ucraina), cândva locuită de tătari-păstori. Pe hărțile României Mari din 1929, „comuna rurală Manzâr” își purta încă numele inițial și făcea parte din plasa Sturzeni.

Familia Sturdza-Edling se reîntoarce la Petersburg, în 1819. Simțind că nu mai sunt agreați la Curte, în 1822 Roxandra își convinge soțul să se stabilească pe noua moșie de la Manzâr.

Pe acest pământ „deșert și sterp”, la care s-au adăugat încă 6.000 de desetine, cumpărate de la fratele său, Alexandru (care primise pământul tot ca dar din partea țarului, ca o gratificație pentru a fi fost redactorul „Tratatului Sfintei Alianțe”, semnat la Congresul de la Viena), Roxandra a ridicat o gospodărie-model, așa cum văzuse în dese sale vizite în Occident: au apărut plantații de pomi fructiferi, podgorii, grădini de legume, stupine, iar pe întinse pajiști pășteau mii de oi, capre și vaci. Împreună cu fratele său Alexandru, a ctitorit în 1828 o biserică ortodoxă, pentru familiile de pe moșie și pentru locuitorii satelor din jur. A construit un spital, unde localnicii erau tratați gratuit, o școală mixtă, un cămin și un azil de bătrâni, toate deschise bolnavilor, persoanelor cu dizabilități și săracilor. Nu erau șerbi pe pământurile Roxandrei, fiind

Sibiu la mijlocul secolului al XIII-lea.

Reconstituirea izometrică

propusă de Michael Thalgot în anul 1934

(sursa: Michael Thalgot, Hermannstadt.

Die baugeschichtliche

Entwicklung Einer Siebenbürgische Stadt, Sibiu, 1934)

Brasovia și Nikolaus. Va trece aproape un secol până îl descoperim noi nume de sibieni.

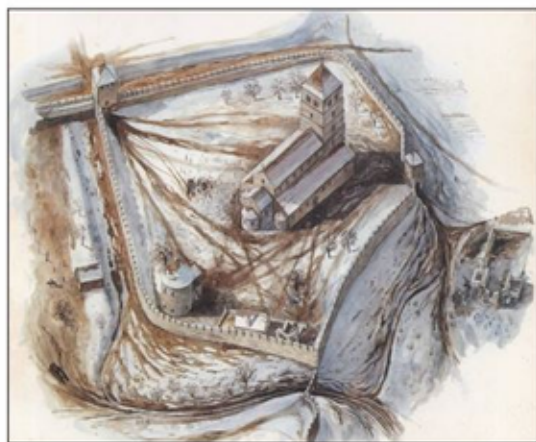
O a doua incintă se fortifică, ca o continuare a celei dintâi, pe arealul ocupat în prezent de Piața Mică. Sibienii, precauți și am spune puși la punct cu inovațiile momentului, nu dărmă zidul dintre cele două incinte, creând astfel două fortificații distincte care permiteau o mai lungă rezistență în fața unui atac extern. Atât de puternic a fost impactul mongol, încât sibienii vor avea permanent grija unei fortificări bune, pentru a respinge atacurile și asediile diferitelor armate. Au reușit, după cum vom vedea.

A doua incintă avea și un scop economic. Aici se țineau târguri, aici existau ateliere, iar drumul care venea de la minele de sare de la Ocna Sibiului era astfel închis de sibieni, care reușeau și mai mult să controleze economia zonei. Urme ale acestor incinte

Reconstituirea primei fortificații a Sibiului în jurul anului 1270.

Ilustrație realizată de Radu Olteanu

(sursa: art-historia.blogspot.com)

se mai regăsesc și în prezent în oraș. Cele mai vizibile sunt Turnul Sfatului și Turnul Scărilor din Piața Mică, respectiv Piața Huet. Acestea sunt, în fapt, cele mai vechi construcții din Sibiu.

Orașul de Jos se dezvoltă în continuare. Apar străduțe noi, piațete care legau prin pasaje zona de incintă fortificată, așa cum este piața Aurarilor. Localitatea se apropia de malul mlaștinii și de malul de sud al Căminului. Dar se va întinde și spre drumul ce lega Țara Bârsei și Brașovul de Sibiu prin valea Hârțibaciului, vechiul drum de legătură dintre cele două importante centre săsești. Aceste drumuri au funcționat drept nuclee de dezvoltare a Sibiului și a existat un interes permanent al sibienilor de a le controla. Dar mai exista un nucleu: mănăstirile.

ROLUL AȘEZĂRIILOR MONAHALE

Prima mănăstire atestată este cea a premonstrensisilor (ordin catolic înființat pe teritoriul Franței de astăzi). Era, mai mult ca sigur construită din lemn, și, din păcate, în afara atestării sale, nu avem alte informații. Urme arheologice ale acestora sunt imposibil de identificat. Probabil că a funcționat pentru puțin timp în Orașul de Jos. La fel de probabil, locul său a fost luat de alte clădiri, construite de această dată în piatră.

În 1281 este atestată mănăstirea dominicană. Călugării și-au construit complexul monahal la marginea localității, dar în imediata ei apropiere. Cercetările arheologice au localizat complexul pe locul unde funcționează Autogara și Gara orașului. La 1300 este atestată și mănăstirea franciscană, de asemenea construită la marginea localității, pe una dintre cele mai importante rute ale urbei, actuala stradă 9 Mai. De această dată, mănăstirea este construită în interiorul cetății. În incinta mănăstirii a fost atestată mai târziu o bibliotecă, considerată până în prezent cea mai veche de pe teritoriul actual al României. Biserica acestora și parte din complexul monahal au rezistat pentru mult timp, fiind demolate de buldozerele comuniste în 1988. Și Sibiul a avut partea sa de sacrificiu, în bolnava viziune de modernizare cu beton a României.

În 1292 este atestată o altă mănăstire. Este vorba de cea a Ordinului Sfântului Spirit. Construcția nu ne este necunoscută. Ei de fapt au preluat de la administrația locală vechea biserică parohială abandonată pentru cea care se construia în stil romanic, cea distrusă de mongoli și apoi refăcută. Acest ordin monahal era diferit de celelalte existente în acel moment. Dacă cistercenii se așezau în pustietate, așa cum era mlaștina de la Cârța, iar franciscanii și

SIBIU POVESTEA UNUI ORAȘ TRANSILVÂN

Dr. RĂZVAN C. POP
(Universitatea Lucian Blaga, Sibiu)

Turnul Sfatului din Sibiu văzut din Piața Mare, la 1928

În articolul apărut anul trecut (Magazin istoric, nr. 5/2021) ne întrebam: cum arăta Sibiu la 1250, după invazia mongolă? Un indiciu important ni-l dă chiar povestea atacului. Armatele mongole dau foc bisericii parohiale, omorând pe ultimii apărători ai comunității. Acesta poate fi un semn al faptului că, deja la 1241, biserica parohială își mutase sediul de pe ridicătura de pământ intermediară, pe dealul ce veghea localitatea. Dacă este așa, înseamnă că în sine curtea greavului dispărea ca spațiu, făcând loc unui loc urbanizat al localității, un prim pas de „ocupare” a dealului.

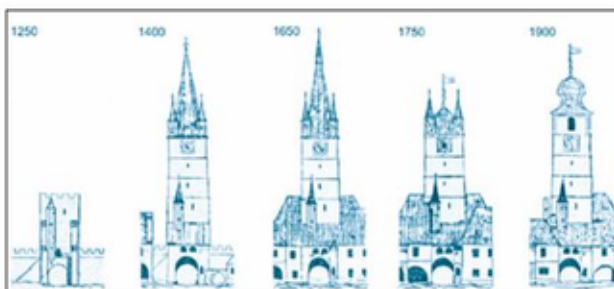
Atacul mongol a fost devastator pentru sibieni. Aceștia, naivi, au decis să înfrunte armata ce se apropia. Cu ajutorul satelor vecine, probabil germane și românești, armata sibienilor condusă de starețul Nikolaus se ciocnește cu armata hanilor în zona satului Mohu de astăzi. Nu știm câți au supraviețuit acestei bătălii, dar cu siguranță puțini dintre apărătorii sibieni au mai rămas în viață. Și mai puțini au fost liberi, mulți dintre sibieni ajungând robii temuților călăreți ai stepelor asiatice.

CELE MAI VECHI CONSTRUCȚII

Bătălia de la Mohu este prima bătălie din istoria sibienilor. Confruntarea cu armata mongolilor este în același timp și prima cucerire a localității. Astfel începe povestea războinică a orașului de pe Cibin, o istorie ce ține aproape 700 de ani,

până în timpul Primului Război Mondial.

Acest Nikolaus nu este primul sibian pe care îl cunoaștem după numele său. Cel dintâi este mai mult legendarul Hermann, dar la 1223, cu 18 ani înainte de Nikolaus, aflăm numele unui alt presbiter al Sibiului, Caspar Kobot de Brasovia. Cu zece ani înainte de acesta, la 1213, aflăm că cel care era comite al Sibiului, Joachim de Turje, este trimis de regele Ungariei să stabilizeze situația vasalului de la Vidin, Borilă Asan. Armata cu care pleacă comitele spre Dunăre era formată din locuitori ai așezărilor germane, românești și chiar și pecenege. Aceștia sunt primii sibieni pe care istoria și cronicile ni-i prezintă. În ordine cronologică ei sunt Hermann, Joachim de Turje, Caspar Kobot de

Reconstituirea izometrică a etapelor de evoluție a Turnului Sfatului începând cu anul 1250, realizată de acad.dr. Paul Niedermaier (sursa: Paul Niedermaier, Geneza orașelor medievale în Transilvania, București, 2016)

Am ajuns la sfârșitul prezentării unui conflict din secolul al XIX-lea readus în atenție de evoluțiile din ultimul deceniu, ce au pus din nou față în față Rusia și comunitatea europeană, după anexarea Crimeei, în 2014, de Federația Rusă. Ca și acum aproape 170 de ani, presiunea exercitată de Rusia la Marea Neagră îngrijorează Europa. Există o conexiune cu Orientul Apropiat, poate mai puțin evidentă ca odinioară, când protecția Locurilor Sfinte a fost pretextul confruntării. În plus, acum s-a adăugat și factorul Ucraina. În rest, aceeași constantă: Rusia, o amenințare pentru vecinii apropiați.

RĂZBOIUL CRIMEEI

PETRE OTU

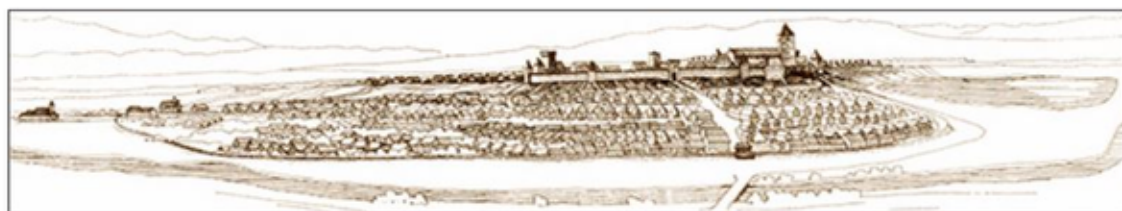
Militari britanici, fotografie realizată de Roger Fenton

Războiul Crimeii a adus și multe premiere pe câmpul de luptă. Una dintre ele a fost utilizarea căilor ferate pentru transportul de trupe și materiale. Linia de cale ferată a fost construită de inginerul irlandez James Beatty (1820 – 1856), ea legând golful Balaclava de bateriile din jurul Sevastopolului. Reamintesc faptul că liniile ferate au fost folosite intens în războiul din 1859 dintre Franța și Austria, și mai ales în Războiul civil american (1861 – 1865), primul conflict militar al erei industriale, după aprecierea multor specialiști.

● Premierele războiului ● Țarul: „Nu avem nevoie de spioni. Avem Times” ● Europeanii descoperă țigarele ● Marea Neagră devine o regiune esențială pentru echilibrul european ● Destinul românilor este legat de acest echilibru

Altă premieră a constat în apariția corespondenților de presă și a fotoreporterilor de război. Pe lângă trupele aliate au fost acreditați ziariști, care grație telegrafului electric, acest internet al epocii victoriene, cum i s-a mai spus, aveau posibilitatea de a transmite informații direct de pe câmpul de luptă.

Telegraful electric și corespondentul militar de război au modificat în bună măsură paradigma relațiilor dintre armată și societate. Pentru prima dată, opinia publică avea posibilitatea de a lua cunoștință, în timp real, de acțiunile militare și de a le influența, desigur, într-o manieră indirectă. Nu întâmplător, comandanții militari aliați au fost nemulțumiți de prezența acestor intruși care puteau

*Sibiu la 1300. Reconstituire izometrică realizată de arh. dr. Hermann Fabini
(sursa: Hermann Fabini, Sibiuul vechi, evoluția orașului oglindită în reprezentări grafice, Sibiu, 1983)*

dominicani se așezau la marginea localităților, aceștia se așezau în inima comunităților. Mai era un element aparte. Scopul acestui ordin era de a îngriji pe săraci și bolnavi. Actul din 1292 îl certifică și pentru Sibiu. Este cel mai vechi document care poate fi cercetat în Arhivele Sibiului, dar și actul de atestare a primului spital de pe teritoriul actual al României. Frumos este că acest complex spitalicesc funcționează și în prezent, în același loc. Toată această relaționare dintre clădirile parohiei sibiene rămâne încă, în mare măsură, o teorie. Sperăm că noile cercetări, mai ales arheologice, ne vor clarifica și ultimele detalii, astfel putând a aranja coerent această evoluție.

Aceste mănăstiri sunt importante pentru Sibiu, nu doar prin povestea și moștenirea lor culturală, dar și pentru moștenirea urbanistică pe care ne-au lăsat-o. Cea mai veche bibliotecă a orașului este atestată la 1300 în cadrul mănăstirii franciscane, iar prima Școală a Sibiului și a țării noastre, atestată la 1380, probabil era și ea administrată de călugării direct conectați la parohia orașului.

Mănăstirile ne-au lăsat structuri urbane care au dus la dezvoltarea orașului. Dacă zidurile militare au fost cele care au structurat un nucleu istoric al Sibiului, mănăstirile sunt și ele structuri care au trasat forma viitoare a orașului, în general.

Alte mănăstiri apar în secolele următoare, înainte de Reformă, dar mai ales în timpul Contrareformei. Călugării din aceste mănăstiri nu au avut o prezență cotidiană puternică. Existența lor la Sibiu, precum în toate orașele medievale ale Europei, nu este simțită în viața de zi cu zi a cetățenilor. Impactul lor este, în schimb, unul istoric. Ei sunt parte istorică și culturală a poveștii acestor comunități.

FUNDAMENTUL LUMII GERMANE DIN TRANSILVANIA

Poate cel mai important eveniment al secolului al XIII-lea, la Sibiu, este emiterea Diplomei Andreene în 1224. Acest act determină primordialitatea Sibiului

în fața celorlalte așezări săsești din această parte a sudului Transilvaniei. Prin acest document judele de Sibiu, Hermannsdorf, adică satul lui Hermann, deci nu vorbim încă de un spațiu urban, urma să fie autoritatea regală peste ceea ce a devenit din acel moment Provincia Cibiniensis. Vorbim de spațiul german, dar fără zonele miniere, de zona Bistriței și de Bârsa cu Brașov.

Diploma Andreeană oferă locuitorilor acestor ținuturi o serie de privilegii și drepturi. Cel mai important a fost mecanismul de numire a reprezentanților regali și al relației provinciei cu autoritățile clericale și laice din Transilvania. Sașii, datorită acestui act, nu s-au supus acestora și nu răspundeau solicitărilor venite dinspre lumea nobililor, a voievodului sau a episcopului de la Alba Iulia.

Diploma consfințea obligația de a participa la războaiele regatului cu soldați, armament și bani, dar și dreptul de a face comerț, fără o impozitare excesivă. Regii succesivi ai Ungariei vor reconfirma acest act. De fapt, documentul este fundamentul lumii germane din Transilvania, până în zorii secolului trecut. Generație după generație, fie că era Ungaria, Principatul Transilvaniei, Imperiul Habsburgic sau cel Austro-Ungar, sașii vor lupta pentru recunoașterea acestor privilegii.

Acesta era Sibiul începuturilor sale. În episodul anterior și în acesta am încercat să trasez fundamentele nașterii comunității sibiene. La 1300 avem un sat pe malul Cibinului, cu un număr redus de cetățeni, dar care începea să se transforme în orașul de astăzi. Faptul că a devenit centrul politic, ecleziastic și cultural al coloniștilor germani a adus o atenție din partea tuturor factorilor care duc la dezvoltarea unei comunități medievale. Comerțul înflorisește, atelierile produc mai multă marfă, se construiesc fortificația de pe dealul din apropiere, iar comunitatea începe să trăiască și în jurul acesteia. Parohia primește o formă adecvată timpurilor sale, iar mănăstirile conectează Sibiul la mediul european.

Despre nașterea orașului Sibiu într-un episod următor al poveștii noastre. ■

deceniile următoare. Marea Britanie, pornind de la marile lipsuri evidențiate cu prisosință de confruntările de la Marea Neagră, a adoptat în perioada ulterioară o amplă reformă a sistemului militar, punând la bază meritocrația.

Războiul Crimeei a arătat că Marea Neagră a devenit o regiune esențială pentru echilibrul european.

După aproape un veac, în anii celui de Al Doilea Război Mondial, Crimeea a fost, din nou, teatrul unor confruntări între germani și români, pe de o parte, și sovietici pe de altă parte. În toamna anului 1941 și prima parte a anului 1942, forțele germane și române au cucerit peninsula, dar s-au blocat la asediul Sevastopolului, care a durat tot aproape un an, capitulând la 3 iulie 1942. Schimbarea cursului războiului în favoarea sovieticilor l-a obligat pe Hitler să recurgă la soluția ocupării cât mai mult timp a peninsulei ca modalitate de a asigura controlul bazinului pontic și a preveni intrarea Turciei în război împotriva sa. A fost obligat să o abandoneze în primăvara anului 1944. De data aceasta, Sevastopolul a fost doar un episod în cel mai mare conflict din istoria omenirii.

Războiul Crimeei a fost declanșat și purtat având la bază principiul „balanței de putere”, care a funcționat pe continentul european după Războiul de 30 de ani. Tratatul de Pace de la Paris l-a reconfirmat din plin, instituind

Ömer Paşa, înconjurat de ofițeri aliați, fotografie de Carol Popp de Szathmari

în arcalul pontic, în Mediterana Orientală și, în general, în Europa o nouă ordine politică și teritorială. El a reechilibrat raportul de putere între Orient și Occident în Mediterana. Marea Neagră, statutul Strămtorilor și cel al Dunării au devenit atât subiecte ale echilibrului de putere, cât și ale dreptului internațional.

Marea Britanică, în calitate de hegemon al sistemului internațional, a urmărit în tot secolul al XIX-lea, dar și ulterior, ca pe continentul european să nu apară un competitor puternic care să-i pună în pericol statutul. După unele episoade de colaborare cu Rusia, cum ar fi revoluția greacă, Londra a privit cu îngri-

jorare ascensiunea Imperiului Rus. În consecință, a căutat modalități să i se opună, astfel că susținerea Imperiului Otoman s-a dovedit o condiție a păstrării balanței de putere.

Victoria în Războiul Crimeei a determinat Imperiul Britanic să rămână conectat la problematica sud-estului european, vital pentru asigurarea legăturilor

lor cu posesiunile sale din Asia, mai ales după deschiderea Canalului de Suez. Revanșa Rusiei în anii 1877 – 1878 a impus, din nou, intervenția Marii Britanii, ea reușind rediscutarea Tratatului de la San Stefano (3 martie 1878) în cadrul Congresului de la Berlin (13 iunie – 13 iulie 1878). Urmărindu-și interesele, a intrat în posesia insulei Cipru, punct esențial în asigurarea securității în Mediterana Orientală. Rusia și Marea Britanică au fost implicate în „marele joc asiatic” de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Stingerea acestui contencios a dus la crearea Triplei Înțelegeri (Franța, Marea Britanică și Rusia) în anul 1907.

Franța părea câștigătoarea acestui război, mai ales că victoria obținută de „Napoleon cel Mic” a răzbunat înfrângerea suferită de „Napoleon cel Mare”. Ea a reușit să disloce alianța dintre puterile absolutiste continentale din Europa, respectiv dintre Austria și Rusia. Deși nu a devenit puterea dominantă în Europa, Franța a susținut cu putere „principiul naționalităților”, ceea ce a permis reconfigurarea centrului și sud-estului continentului.

Caravana fotografică a lui Roger Fenton

vedea pe viu modul defectuos de conducere a trupelor și le-au făcut multe greutăți ziariștilor în exercitarea meseriei lor, care era una de pionierat.

Cel care a ajuns primul pe front a fost Edwin Lawrence Godkin, trimisul ziarului *Daily News*, în octombrie 1853, el fiind afiliat armatei otomane, conduse de Ömer Paşa, care era căsătorit cu o româncă (Ida Saide, sora compozitorului Gheorghe Simoniș, din Craiova).

Cel care a creat reportajul de război modern a fost William Howard Russell, acreditat de *The Times*. Reportajele sale erau foarte critice la adresa comandanților aliați, dezvăluind erorile lor de planificare și de conducere, lipsa de instruire a trupelor, asigurarea logistică și sanitară mai mult decât insuficientă etc.

La 8 noiembrie 1854, el scria la Londra că „lordul Raglan era total incapabil să conducă o armată”, ceea ce corespundea total realității. Informațiile publicate de *The Times* erau de mare folos inamicului, astfel că țarul Nicolae a declarat la un moment dat: „Nu avem nevoie de spioni. Avem *Times*”. Publicarea dezvăluirilor în ziar a provocat multe nemulțumiri în Marea Britanie, ele evidențiind disfuncțiile organismului militar britanic.

Tot acum și-au făcut apariția și fotoreporterii de război, printre ei aflându-se și Carol Popp de Szathmari (1817 – 1887), care și-a început activitatea în toamna anului 1853, în bătălia de la Oltenița. Cel mai vestit dintre ei a fost englezul Roger Fenton, care, din martie până în iunie 1855, a executat 360 de clișee cu scene din război. Ele

Edwin Lawrence Godkin

au fost publicate apoi în Marea Britanie. Războiul Crimeei este primul din istorie care a fost larg mediatizat, fiind urmărit direct de opinia publică.

Tot o premieră o reprezintă participarea largă a femeilor în cele două tabere beligerante. Multe dintre ele au fost infirmiere, îngrijind răniții cu mijloace rudimentare. Altele s-au implicat în lanțul de aprovizionare, după cum unele și-au însoțit bărbații pe teatrul de operații, suportând cu stoicism toate lipsurile campaniei. Au

William Howard Russell

fost și cazuri când femeile au recuperat de pe câmpul de luptă soții răniți sau morți. Câteva dintre ele – Frances (Fany) Duberly, Ellen (Neil) Butler – și-au scris memoriile pe care le-au publicat ulterior.

Războiul a proiectat-o pe firmamentul istoriei pe Florence Nightingale (1820 – 1910), care și-a câștigat celebritatea mondială prin energia și devotamentul față de răniți. Sprijinită de secretarul de Stat britanic de Război, Sidney Herbert, ea a condus o echipă de asistente în spitalele din districtul Scutari din Istanbul. Ulterior, a pus bazele unui sistem de pregătire a infirmierelor, care este valabil și azi.

În timpul conflictului militarilor britanici și francezi au învățat de la camarazii lor otomani să folosească „trabucurile din hârtie” (țigăretele), respectiv tutunul mărunțit presărat într-un petec de hârtie de ziar rulat manual.

Războiul a arătat starea de înapoiere a Rusiei. Marele duce al Rusiei Konstantin Nikolavici scria: „Nu ne putem amăgi, suntem și mai slabi și mai săraci decât puterile de primă clasă, și mai mult decât atât, mai săraci nu doar în ceea ce privește resursele materiale, ci și unele mentale, în special în chestiuni ce țin de administrație”. Conștientizarea stării de înapoiere a Rusiei a determinat un amplu program de reformă, inițiat de țarul Alexandru al II-lea (2 martie 1855 – 13 martie 1881).

Prin caracteristicile și premiile sale, războiul Crimeei stă la baza unor tendințe importante în teoria și practica gândirii militare, care vor cunoaște materializări și confirmări în

FILOELENISMUL ȘI REVOLUȚIA GREACĂ

APOSTOLOS PATELAKIS
(Salonic, Grecia)

După războaiele napoleoniene, în Europa se vor impune principiile conservatoare ale Sfintei Alianțe, stabilite la Congresul de la Viena (1815), monarhii europene nemandorind să audă de revoluții, care ar fi putut schimba echilibrul european și vechea stare de lucruri. Iată de ce izbucnirea revoluției grecești, în martie 1821, a fost salutăată cu bucurie și satisfacție de elementele liberale din Europa și America. Grecia, o țară mică, dar cu un strălucit trecut, dădea acum, într-un moment în care nimeni nu se aștepta, un nou suflu ideilor progresiste, ideilor democratice.

Asediul Acropolei, tablou de pictorul german Georg Perlberg (1807 – 1884)

La baza filoclenismului se afla admirația occidentalilor față de realizările grecilor antici și față de contribuția lor la făurirea civilizației europene. Niciodată până atunci atâtea popoare nu manifestaseră sentimente de simpatie față de un popor care lupta disperat pentru libertate. Grecii erau un popor cu totul deosebit în conștiința oamenilor culti din Europa și America. Foarte mulți intelectuali cunoșteau limba greacă veche și mulți dintre ei au efectuat călătorii în Grecia. Grecia, cu istoria sa impresionantă, avea ceva unic și fascinant pentru fiecare vizitator, indiferent de originea etnică. Unii dintre ei au publicat în țările lor cărți și broșuri favorabile grecilor, contribuind, în acest fel, la întărirea filoclenismului. Chiar

la începutul revoluției au apărut două lucrări, caracteristice spiritului care domnea în acea perioadă, scrise de profesori universitari germani: *Re-nașterea Greciei*, de Wilhelm Krug, și *Cauza Greciei, o cauză a Europei*, de Heinrich Tzschirner, care au influențat opinia publică din statele germane.

ANGLIA ÎȘI SCHIMBĂ PRIMA POZIȚIA

La aflarea veștii izbucnirii revoluției grecești împotriva otomanilor, terenul era oarecum pregătit pentru ca mii de oameni să tresalte de bucurie și satisfacție. Cum a fost posibil ca o asemenea națiune, cu atâția războinici, poeți, filosofi celebri, bărbați-model, să

Frances (Fanny) Duberly și soțul, în Crimeea

Franța sub Napoleon al III-lea a sperat că va remodela Italia și Germania potrivit intereselor sale. Acest lucru s-a dovedit o iluzie, Al Doilea Imperiu Francez fiind distrus de Prusia (1870 – 1871), care va aduce unitatea mult visată a Germaniei, proces declanșat, paradoxal, de Napoleon I la începutul secolului al XIX-lea.

Chiar dacă învingătoare, Franța s-a apropiat treptat de Rusia, în fața creșterii puterice a Prusiei. Nu întâmplător împăratul Napoleon I-a trimis ambasador în Rusia pe Charles-Auguste-Louis-Joseph, duce

Florence Nightingale

de Morny, fratele său după mamă, adversar declarat al războiului declanșat în 1853.

Se poate spune că au fost câștigători ai Războiului Crimeei și Sardinia, ce s-a implicat marginal în conflict, și Prusia, rămasă neutră. Prima a făcut un mare pas înainte în unificarea Italiei, iar Prusia a câștigat competiția cu Danemarca și cu Austria și apoi a

tranzat disputa sa seculară cu Franța, punând bazele celui de Al Doilea Reich.

Rusia a suferit un eșec major în ambițiile sale de a controla singură sud-estul continentului european. Europa i s-a opus, recurgând la calca armelor. Dar, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Petersburgul a reușit să elimine consecințele înfrângerii din Războiul Crimeei, revenind în prim-planul relațiilor internaționale.

Dar Rusia a oscilat între proiectul european, ce includea o dimensiune panslavistă și panortodoxă, reflex al auto-asumatului statut de „a treia Romă”, și expansiunea în Asia, unde s-a ciocnit cu Imperiul Nipon (1904 – 1905), rezultatele fiind dezastruoase. Blocat în această direcție, Imperiul Rus a revenit în Europa. Cum în centrul continentului se găsea Germania, aflată într-o puternică ascensiune, Petersburgul a reluat vechiul său proiect de penetrare în sud-estul european. Aici, a intrat în coliziune cu Imperiul Austro-Ungar, blocat spre vest tot de Al Doilea Imperiu german. Rivalitatea ruso-austro-ungară a reprezentat

una dintre cauzele declanșării Primului Război Mondial.

Pentru români, Războiul Crimeei și Congresul de Pace de la Paris care i-a urmat au o semnificație aparte, deoarece reprezintă evenimente de excepțională importanță care au prefațat și pregătit Unirea celor două principate extracarpătice. Este un subiect cercetat temeinic în istoriografia națională. Vom reaminti doar aprecierea lui Grigore Gafencu, ministru de Externe (1938 – 1940) în excepționala sa carte *Preliminaires de la Guerre à L'Est* (Preliminariile războiului din Răsărit; 1944): „Războiul Crimeei avea drept scop să stabilească o ordine și o limită la Est. Tratatul de la Paris a stabilit această limită la Dunărea de Jos: Dunărea, fluviu european, trebuia să aparțină în întregime Europei; Basarabia, ținut moldav, trebuia să-i revină statului care asigura libertatea Dunării; Principatele dunărene trebuia să beneficieze, la fel ca și Dunărea, de garanția Europei. Aceste condiții justificau și asigurau constituirea Românicilor unite și libere. Noul stat care avea să se nască avea drept fundament un act ce stabilca un echilibru general. *Destinul său era legat de acest echilibru, așa cum acest echilibru depindea de existența sa* [subliniere în textul original]”.

Aprecierile ilustrului diplomat român rămân valabile peste timp, fiind confirmate și de evoluțiile geopolitice și geostrategice de la începutul secolului al XXI-lea, care au reprojectat Marca Neagră, Crimeea și Sevastopolul în prim-planul relațiilor internaționale. ■

din Grecia erau negative, comitetele și-au limitat activitatea, ca să reînceapă cu mult avânt după cucerirea Mesolonghiului și a Atenei de otomani, atunci când practic exista pericolul ca grecii să fie măcelăriți și revoluția înăbușită (1826).

A doua formă de manifestare a filoclenismului a constituit-o participarea directă a numeroase persoane, în special militari, care au reușit să ajungă în Grecia pe diferite căi (în special din portul Marsilia), pentru a lupta alături de greci. Acești filocleni, acești „luptători ai libertății”, și-au părăsit de bună voie țările și familiile pentru a participa cu arma în mână la revoluția greacă, conform principiilor libertății și independenței națiunilor. Majoritatea luaseră parte la războaiele napoleoniene, alături de sau contra lui Napoleon. După aceste războaie foarte mulți ofițeri au fost trecuți în rezervă, așa că revoluția greacă a fost pentru ei un prilej de a-și continua activitatea, cu speranța că se vor distinge în lupte și vor obține grade, medalii, diplome și bani. Toți doreau să apere creștinismul, așa încât se vorbea chiar de o cruciadă împotriva musulmanilor, care-i asupreau pe greci de secole.

Numărul filoclenilor care au venit în Grecia, de-a lungul celor opt ani, nu poate fi stabilit cu exactitate, dar se consideră că au fost în jur de 1.200 de persoane. Unii au rămas mai mult, alții mai puțin, în funcție de interesele și rezistența fiecăruia, dat fiind faptul că în acea perioadă Grecia era o țară înapoiată, în care bântuiau diferite epidemii, iar serviciul sanitar era inexistent. De exem-

Karl von Normann

plu, generalul francez Charles Fabvier a luat parte la mai multe bătălii în perioada 1823 – 1828, fiind foarte apreciat de autoritățile grecești. Pe națiuni, situația se prezintă în felul următor: nemți 36%, francezi 21%, italieni 14%, britanici (inclusiv scoțieni și irlandezi) 10%, deci 81% din total. Restul de 19% era format din polonezi (30), belgieni și olandezi (17), americani (16), unguri (9), suedezi (8), danezi (9), spanioli (9), bulgari, sârbi și alții despre care nu se cunosc multe lucruri. Cei mai numeroși

Joseph Baleste

au fost nemții, care constituiau o treime dintre filocleni.

Se disting trei perioade privind sosirea filoclenilor în Grecia. În prima perioadă (1821 – 1822) sosesc, dintr-un impuls spontan, mai ales filocleni tineri, în dorința de a-i sprijini pe greci în lupta lor dreaptă. În perioada a doua (1824 – 1826), adică după moartea Lordului Byron, sosesc ofițeri superiori cu mare experiență de luptă, care vor ocupa poziții importante în cadrul armatei grecești. În perioada a treia (1827 – 1829), adică după bătălia de la Navarino, când inițiativa aparține marilor puteri, filoclenii vor activa mai mult diplomatic pentru obținerea independenței noului stat.

MOARTEA LUI BYRON

La scurt timp după izbucnirea revoluției încep să soscască filocleni din proprie inițiativă sau sub îndrumarea comitetelor filoclene din diferite țări. Primii voluntari au venit din Italia, după înăbușirea mișcărilor revoluționare din Napoli, Piemont și Lombardia. În aprilie 1821 erau deja în Grecia în jur de 236 de soldați și ofițeri nemți, francezi, italieni și alții, dar nu exista încă un detașament bine organizat, nici disciplină. Primul ofițer care a încercat să-i organizeze pe filocleni a fost francezul Joseph Baleste, care a contribuit la instruirea ostașilor în condițiile de luptă din Peloponez. În noiembrie 1821, sosește un alt grup de persoane format tot din nemți, francezi și italieni. La 24 ianuarie 1822, debarcă plini de entuziasm, în

decadă atât de mult, „încât să devină sclavul fără glas al unui neam de păgâni necivilizați“, se întrebau mulți.

Guvernele europene și în special cancelarul Austriei, Metternich, au fost ostile revoluției, dar în cadrul societăților și mai ales în rândul celor cu carte existau numeroase persoane care căutau să influențeze și să modifice politica statelor respective în favoarea grecilor. Filocleni, mai mulți sau mai puțini, au existat în aproape toate statele Europei, formându-se treptat un curent al filoclenismului, un curent care nu a fost unitar, dar care a fost unic în Europa. Istoricul german Carl Mendelssohn Bartholdy, fiul cel mare al compozitorului, scria: „Filoclenismul a devenit o forță. El a laminat cele mai mari antiteze politice și a unit partide politice dușmane într-un avânt comun plin de entuziasm. A acționat așa cum se întâmplă de regulă numai cu mișcările religioase: a doborât zidurile dintre clasele

sociale și dintre conștiințele naționale“.

Filoclenismul s-a manifestat, în general, sub două forme. O formă a constituit-o mișcarea din diferite țări, unde simpatizanții ai grecilor s-au unit, formând numeroase comitete filoclene, mai mici sau mai mari, în funcție de posibilitățile și libertățile pe care le aveau. Aceste comitete sprijineau lupta grecilor trimițând bani, medicamente, îmbrăcăminte și, în secret, chiar arme și muniții. În paralel, informau și ajutau persoane înarmate dornice să se ducă în Grecia pentru a lupta alături de greci. Dar, principalul obiectiv al acestor comitete a fost acela de a exercita presiuni asupra guvernelor din țările lor pentru a le determina să-și schimbe atitudinea față de Grecia revoluționară. Când în presa vremii apăreau articole defavorabile grecilor, aceste comitete reacționau imediat, publicând articole favorabile pentru a influența pozitiv opinia publică din țara lor. Acest

Charles Fabvier

curent a fost foarte puternic în diferite state germane, în special în Bavaria, în Elveția, Franța, Anglia, S.U.A., Italia, Polonia și altele.

Dintre toate aceste comitete filoclene, rolul cel mai important l-a avut Comitetul de la Londra, care, deși nu era foarte numeros, cuprindea în rândurile sale persoane foarte influente, care aveau strânse legături cu cel mai puternic guvern al lumii și, prin urmare, exercitau presiuni pentru schimbarea politicii față de greci. Nu este întâmplător faptul că Anglia a fost prima care și-a schimbat poziția față de greci, convinsă fiind că existența unui stat maritim în estul Mediteranei ar fi fost în favoarea ei.

INIȚIATIVA ESTE PRELUATĂ DE MARILE PUTERI

Activitatea comitetelor filoclene a fost când mai intensă, când mai redusă, în funcție de evoluția revoluției grecești. De exemplu, în perioada celor două războaie civile (1823 – 1824), când informațiile și imaginile

Primirea lui Byron la Mesolonghi,
pictură de Theodoros Vryzakis (1819 – 1878)

Îl interesau eliberarea țării și încetarea neînțelegerilor între greci. A făcut tot ce a fost posibil, punând la dispoziție imensa sa avere pentru a-i organiza pe greci, în special din punct de vedere militar. Mulți filoleni vor veni să i se alătore lui Byron. Dar eforturile depuse într-un scurt interval de timp, stresul, clima necorespunzătoare și o febră mare i-au afectat sănătatea. A murit la 19 aprilie 1824, la vârsta de 36 de ani. Moartea lui Byron a constituit pentru greci o adevărată catastrofă în acea fază dificilă a revoluției. Unii autori menționează că, înainte de a muri, Byron ar fi spus despre Grecia: „I-am dat timpul, sănătatea și averea mea, iar acum îi dau și viața. Ce puteam să fac mai mult?” Moartea lui Byron a făcut să crească simpatia și interesul europenilor pentru cauza grecilor.

SE ÎNTÂLNESC DOUĂ LUMI

În perioada 1825 – 1826 sosește un al doilea val de italieni, în jur de 60 – 70 de ostași și ofițeri cu mare experiență, care anterior luptaseră și în Spania.

După aproape un an de asediu, otomanii reușesc să cucerească Mesolonghi la 10 aprilie 1826. Bilanțul confruntării a fost groaznic. În jur de 5.000 de bărbați au fost răpuși în această încețare pe viață și pe moarte, iar 6.000 de femei și copii au fost vânduți ca sclavi la Istanbul și Alexandria. În bătălie au fost uciși și numeroși filoleni, în special

Thomas Cochrane

germani, care au luptat pentru libertatea Greciei. Această încercare supraomenească a luptătorilor greci a constituit apogeul luptelor pentru libertate și i-a mișcat în mod deosebit pe europeni, care au început să se roage și să acționeze mai intens pentru salvarea grecilor. Soarta tragică a prizonierilor greci, mai ales a copiilor și femeilor, i-a preocupat în mod intens pe filoleni și pe grecii din diaspora, care au început să adune bani pentru a-i răscumpăra de la otomani. De exemplu, filolenii olandezi au oferit imensa sumă de 3.000 de florini pentru a salva acele suflete nevinovate.

Strălucita victorie de la Navarino, din 20 octombrie 1827, când flotele aliate ale Angliei, Franței și Rusiei, aflate sub comanda amiralului englez Edward Codrington, au zdrobit flota otomano-egipteană, a fost sărbătorită cu mult entuziasm și bucurie de toți grecii, precum și de europenii care-i simpatizau pe greci.

Dintre filolenii care s-au

remarcat în perioada 1828 – 1829 menționăm pe Richard Church, desemnat comandant suprem al forțelor terestre, și pe Thomas Cochrane, comandantul forțelor navale grecești.

În timpul revoluției au murit în bătălii sau de diferite boli în jur de 320 de filoleni, dintre care 145 germani, 60 francezi, 42 italieni, 21 britanici. Aduarea Națională întrunită la Argos, în iulie 1829, a hotărât să acorde tuturor filolenilor care au avut o contribuție majoră în cadrul revoluției „Marca Cruce a Ordinului Salvatorului”, dar hotărârea a fost aplicată târziu (1843), astfel încât această însemnată distincție a mai putut fi acordată numai unui mic număr de filoleni.

Revoluția greacă a oferit prilejul și spațiul de întâlnire a două lumi diferite, pe de o parte, grecii din Orientul otoman, iar pe de alta, filolenii din Occidentul liberal. Până atunci puține lucruri cunoșteau unii despre alții. În general, filolenii, prin activitatea lor în diverse domenii, au constituit factori civilizatori și au contribuit la europenizarea țării.

Importanța revoluției grecești a fost deosebit de mare, având un profund ecou în toată Europa și în întreaga lume civilizată. Timp de zece ani revoluția greacă a fost în centrul diplomației europene și a atenției opiniei publice datorită activității numeroaselor comitete de filoleni din Europa și America. Printr-un decret prezidențial din anul 2008, ziua de 19 aprilie, ziua decesului lui Byron, a fost decretată „Ziua Filolenismului și a Solidarității”. ■

portul Pylos, 47 de filoeleni, în frunte cu generalul german Karl von Normann. Sunt primiți cu bucurie și speranță de greci și participă la primele bătălii.

Oficialii greci, mai ales Dimitrios Ipsilantis, încearcă să valorifice experiența de luptă a acestor ofițeri străini, dar se izbesc de rezistența conducătorilor militari greci, care nu agreau tactica armatelor regulate, preferând războiul de tip haiducesc, prin atacuri surprinzătoare și atragerea în ambuscade a otomanilor. Unii dintre filoeleni, nemulțumiți de situația dificilă din Grecia, se reîntorc în patrie, dar majoritatea soldaților și ofițerilor depășesc numeroasele dificultăți și greutăți întâmpinate, printre care și necunoașterea limbii, și sunt hotărâți să lupte și chiar să se sacrifice pentru libertatea Greciei. Guvernul provizoriu grec hotărăște la 23 aprilie 1822 să creeze o brigadă internațională, comandantul suprem al batalionului de infanterie fiind numit colonelul italian Pietro Tarella, fost ofițer în armata lui Napoleon. Totodată, s-a

înființat și o baterie de artilerie, pusă sub comanda colonelului francez Olivier Voutier.

Prima bătălie la care a participat batalionul filoelenilor a fost cea de la Peta, în apropierea orașului Arta, în vestul Greciei, la 4 iulie 1822. Filoelenii, sub comanda germanului Normann, au luptat eroic, dar n-au putut ține piept puhoiului otoman, care practic s-a revărsat peste ei. Au murit luptând peste 60 de filoeleni, printre care italienii Tarella și Dania, francezul Mignac, germanul Teichmann și căpitanul polonez Mierzewsky, fost membru al gărzii lui Napoleon. Mulți dintre filoelenii răniți sau bolnavi au plecat în țara lor pentru a se trata mai bine. Generalul Normann, rănit în acea bătălie, avea să moară la scurt timp.

În timpul celor două războaie civile din anii 1823 – 1824, situația filoelenilor devine foarte dificilă deoarece liderii greci sunt angrenați în lupte fratricide, iar ei sunt neplătiți de luni de zile, ceea ce stârnește mânia comitetelor filoelene din Europa; fondurile

trimise de acestea erau folosite în alte scopuri.

Un moment deosebit de important în evoluția filoelismului l-a constituit sosirea celebrului poet Byron în Grecia, ca reprezentant al Comitetului filoelen de la Londra, ca să-i sprijine pe revoluționarii greci în lupta lor dreaptă pentru scuturarea jugului otoman. Byron ajunge în orașul-port Mesolonghi, în Vestul Greciei Centrale, la 5 ianuarie 1824. Grecii i-au făcut o primire triumfală. Era noul Mesia, dovada concretă a sprijinului englez și garanția că banii din împrumutul pe care îl așteptau vor sosi în Grecia. Byron, deși fire romantică, în cele aproape trei luni și jumătate de ședere în oraș a dat dovadă de realism și de spirit practic.

Bătălia de la Navarino; în medalion: amiralul englez Edward Codrington

pecuniară de un anumit rang. Și astăzi numele mai poate fi găsit la Craiova, legat mai întotdeauna de o prestație economică și profesională. O anume rivalitate va fi existat între cei doi băieți de pe vremea când erau la liceu.

Încă din această primă misivă, din 1887, apare la Horia preocuparea pentru respectarea unei elementare discreții a corespondenței (rugămintea către familie de a nu-i mai trimite cărți poștale deschise, ci scrisori în plic). Pe de altă parte, el o previne pe sora lui mai mică cu privire la „primejdiile” sociale care o pândesc pe o fată, dovadă că el se confruntase cumva cu asemenea probleme.

SITUAȚIE DIFICILĂ ACASĂ

Redactată doi ani mai târziu, în primăvara lui 1889, a doua scrisoare a lui Horia, adresată mamei lui, are un alt ton, de o crispă agresivă oarecum surprinzătoare. El se află, în calitate de ofițer aspirant, pe un vas militar plecat din orașul portuar Rochefort, situat pe râul Charente, care-l leagă de Oceanul Atlantic. Încă din vechicul al XVII-lea, fusese ales de

*Din Brest, Horia
a trimis părinților
un carnet din foi de carton gros,
de mărimea unei jumătăți
de pagină A4,
astăzi foarte deteriorat,
cu marginile aurite.
Pe prima pagină, în dreapta sus,
Horia a scris o dedicație:
„Mamei și tatei, cu ocazia împlinirii
unui sfert de veac de trai împreună,
de la Horia. Februarie 1887”.
Carnetul, un fel de prospect
al respectivei instituții de învățământ
pentru elevii marinari, începe
cu o elegantă imagine a vasului
„Le Borda”, ...*

Colbert, ministrul lui Ludovic al XIV-lea, ca loc de apărare și de refugiu pentru flota franceză, posedând un Arsenal și o mare închisoare, având deci un puternic caracter penal (ca și Brest, de

altfel). Așadar, plecarea vasului pe care se află elevul Horia din acest port arată de la început că „pasagerii” transportați sunt deținuți politici, deci supuși unor severe măsuri de pază și de control zilnic. Așa se explică nervozitatea tânărului recrut, ajuns în St. Croix de Tenerife (sau Tenerife, cea mai mare dintre Insulele Canare), starea lui de alarmă și de suspiciune. Este prima escală importantă în drum către Noua Caledonie, prin Oceanul Atlantic și apoi Oceanul Pacific, spre Nouméa, capitala acestui teritoriu francez situat pe un arhipelag la sud-est de Australia. Noua Caledonie a fost o colonie (azi denumită colectivitate) franceză compusă dintr-un ansamblu de insule și arhipelaguri din Oceania, din Marca de Sud. Franța lui Napoleon al III-lea își căutase un teritoriu nou, liber de vreo altă forță de ocupație europeană, pentru a înființa acolo o colonie penitenciară. În 1860, Noua Caledonie este cumva instalată, iar primul ei guvernator, un contra-amiral, are sarcina de a crea, în 1862, o închisoare cu mână de lucru. Întâmplător, tot în 1862 apare romanul lui Victor Hugo *Les Misérables*, dedicat unui ocaș! După catastrofalul război cu nemții din 1870 și după Comună, toate guvernele franceze care vor urma, în căutarea stabilității cu orice preț, își vor transporta toți opozanții în colonii (cităm în treacăt celebra „Afaceri Dreyfus” din 1896, cu acuzatul deportat în Insula Diavolului din Guyana franceză)...

Despre Fulvia de Lacotte, a doua dintre surorile Olteanu, nu am reușit să aflăm aproape nimic. Deduc din epistola fratelui ei

*... apoi prezintă, precis și minuțios desenate,
diverse scene și aspecte din viața la bord: inspecția de către ofițeri, ...*

CORRESPONDENTĂ ROMÂNEASCĂ DIN „LA BELLE ÉPOQUE” VOCI DIN ISTORIA PARALELĂ

LILIANA ALEXANDRESCU

Continui povestea pornită de la documentele descoperite de verișoara mea, pictorița Sonia Barci-anu-Petrașcu, despre o întâmplare din trecutul familiei.

A fost odată un băiat cu numele de Horia, născut la Craiova la sfârșitul secolului XIX, care se hotărâște să plece în lume și să se facă ofițer de marină. Se duce în Franța, bineînțeles; mama lui, Adelina, fiind o profesoară de franceză reputată prin severitate, copiii ei vorbeau bine franțuzește, limba de circulație predominantă în „la Belle Époque”. De altfel, cu o generație înainte, nu fuseseră fascinați de modelul francez toți marii (și micii!) pașoptiști? În ciuda recentelor dezastru (războiul pierdut în 1870, Bismarck învingător, prăbușirea Imperiului al Doilea, Comuna și consecințele ei ambigue etc.), Franța rămăsese o mare putere militară, comercială, tehnologică și cultu-

rală în plină expansiune. Dacă Revoluția din 1789 anulasă, în 1794, statutul de colonii al unor teritorii dominate de francezi încă din secolul al XVII-lea, Napoleon restabilise acel statut (în 1804), pentru că avea nevoie de colonii penitenciare. Din nou anulat la Revoluția din 1848, statutul este înlocuit prin Legea de deportare a lui Napoleon al III-lea, care avea și el probleme cu ocnașii lui! Să ne reamintim exclamația lui Baudelaire în unul dintre *Jurnalele intime*: „Furia mea când cu lovitura de stat. Câte gloanțe mi-au șuierat pe la urechi. Încă un Bonaparte! Ce rușine!”

INSISTĂ PENTRU DISCREȚIE

În orice caz, pentru colonii, era nevoie de o flotă profesională, care să anexeze teritorii, să le organizeze și să asigure transportul și izolarea prizonierilor. Situat pe coasta Oceanului Atlantic, la peste 500 km de Paris, portul Brest din Bretania (Finistère) adăpostea diverse centre maritime de cercetare și de învățământ. Printre altele, găzduia vasul-școală „Borda”, numit astfel după Jean-Charles de Borda (1733 – 1799), celebru savant francez, matematician,

fizician, politolog și navigator, academician, coleg cu d'Alembert. Înființată în 1830, școala navală a funcționat pe diverse vase de război mai vechi, care la un moment dat au primit toate numele de „Borda”, pentru a le defini funcția pedagogică. Pe un asemenea vas este deci încadrat și tânărul Horia, proaspăt sosit de la celălalt capăt al Europei, pe căile ferate de pe ruta Craiova, Budapesta, Viena, sudul Germaniei, Paris-Gare de l'Est, Brest.

Conform tradiției, elevii noi erau supuși unei ceremonii de intrare în noua lor calitate, trecând printr-un soi de inițiere dură: rași în cap, îmbrăcați în costume grosolane de pânză ca recruții și tratați cu o supă sărăcăcioasă. Încă din ajun însă, elevii din clasele mari, „les anciens”, își aleseseră fiecare câte un protejat (*fistot*), căruia îi aduceau ciocolată și alte bunătăți. La un asemenea protector – *ancien* lui –, care îi strecoară un pachet de ciocolată și bomboane, va face Horia aluzie în scrisoarea adresată surorii lui Fulvia.

De situația lui școlară se preocupă Horia și atunci când se referă la un fost coleg, Boruzi. În societatea craioveană de atunci, numele de Boruzi aparținea unei familii cu o situație socială și

epidemie v-aș mai putea pune la dispoziție 200 lei, cheltuiți în februarie. Contez pe tine.

Într-un moment de idioție am aprobat hotărârea ce luase cu ocazia concursului de pedagogie. Acu însă-mi pare bine că s-a întâmplat altfel și că ai rămas în Craiova lângă ai bătrâni. Aveți trebuință unii de alții. Nu-ți poți închipui de câte pericole te încungiuă străinătatea și depărtarea de casă! (Vorbesc de sexul tău). Ți le-aș spune dacă ți-aș fi mamă sau soră mai mare.

Pentru mine însă, a trebuit să vă încredințați cât de necesară a fost plecarea. A petrece tot anul cu o bursă de 300 lei, a nu avea cu ce se prezenta la bacalaureat și după toate acestea căzând, ar fi fost mai mari amărăciuni ca acelea ale relelor mele clasificări. Vineri sau sâmbătă voi afla rezultatul examenului, care sunt sigur că va fi pozitiv, adică însoțit de semnul +. Ceea ce mă interesează mai mult este rangul meu în raport cu al lui Boruzi. Până acum avem note cam egale, adică nu m-a întrecut, însă mi-e teamă ca rangurile din timpul anului să-i favorizeze media, căci rangul final se trage din media clasificărilor anuale. Aștept răspunsul tău urgent.

... și amfiteatrul

Horea

Către mama lui, Adelina

St. Croix de Tenerife. 18
Mai 1889

Mamă dragă,

Ți-am promis că-ți voi scrie de oriunde voi putea și iată că mă țin de cuvânt. Nu-mi aduc aminte ziua plecării noastre de la Rochefort, dar știu că de atunci până astăzi am avut tot vreme frumoasă cu nițică ploaie și brumă pe ici pe colea. Vânturile căldicele le-am apucat pe coasta Portugaliei și de vreo trei zile căldura se simte bine, ne lenevește. Descără mă duc la uscat, căci nu sunt de serviciu. Văd deja la țarm arapii goi și europenii sau mulatrii care așteaptă pri-

ma luntre cu nuvele din Franța. Câteva pirogi pline de portocale și de negri se îndreaptă către noi, dar cred că cum or veni așa se vor întoarce și poate mai repede, căci comandantul nostru nu e dispus să primească mosafiri de ăst soi, din cauza patrioților ce stau la cutie ca niște conserve prețioase destinate Nouei Caledonii. Măine de la 12 la 4 trebuie să-mi fac serviciul într-o luntre, încins cu un revolver încărcat și să dau târcol vasului. Voi avea ordin să trag asupra socialistului evadat și să-l urmăresc. Dacă nu-l voi nemeri atât mai bine pentru el, dacă-l voi nemeri atât mai bine pentru mine. Până acum în toate rundele mele de noapte i-am găsit foarte liniștiți și dispuși la petrecere. Foarte umiliți când trec pe dinaintea lor (femeile sunt mai batjocoritoare, la număr de 30), ei sunt toți 300, toți urâți. Dacă ar fi tot timpul liniștiți până la Nouméa e semn că le-a mai venit nițică minte la cap; dacă nu, ar face bine să scrie câte o scrisoare de adio pe la familiile lor.

În fiecare zi îi suim pe punte ca să respire aerul în timp de o oră. Femeile sunt despărțite de bărbați. Amin!

Ultima veste, de peste mări și țări, despre Horia a aflat-o mama lui printr-o înștiințare

... sala de dormit în comun, cu hamacele agățate de tavan
(într-o asemenea sală va fi împușcat Horia
doi ani mai târziu, de un coleg) ...

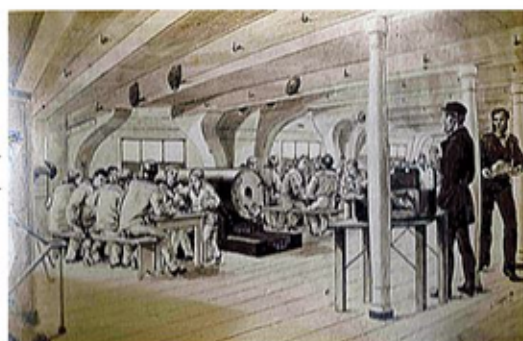
că la un moment dat avusese intenția să se prezinte la un concurs de pedagogie, dar mai târziu renunțase. Poate, după cum reiese din context, și din cauza situației dificile de acasă: Silvia, măritându-se, plecase la Sibiu, iar Fulvia trebuise să-și asume problemele casei de la Craiova, mai ales că tatăl lor era grav bolnav. Împreună cu Adelina, fusese la Viena, probabil la un consult medical. De altfel, detaliu dramatic, scrisoarea lui Horia poartă data de 1 august, iar anunțul mortuar pentru Constantin Olteanu data de 6/18 august 1887, deci nu se scurge decât o săptămână între cele două momente.

Deși se află pe listă între cei opt copii ai celui decedat, probabil că Horia n-a putut fi prezent la înmormântare, care a avut loc la cimitirul ortodox din Sibiu, organizată de familia Barcianu.

SCRISORILE

Și în această împrejurare, Fulvia participă, fără a organiza! și totuși ei i se adresează Horia prin corespondență, ca unui interlocutor ales, de încredere. De altfel, între ei erau doar doi ani diferență de vârstă, deci au încă o camaraderie de adolescenți, complici și în vocabularul familial, cum e cuvântul „halap” (lacom), care apare la un moment dat în misiva lui. Cu scrisoarea în mână, ca într-un portret de Vermeer, poate că această Fulvie necunoscută, constrânsă cumva să iasă din neant, se apleacă uimită pe aceeași pagină cu mine. Ca prin ceață, privirea ei poate că o întâlnește o clipă pe a mea, peste timp, în lectura comună.

... masa în comun, ...

Către sora lui, Fulvia

Borda, 1 august 1887

N.B. Să nu mai-mi scrieți pe cărți poștale

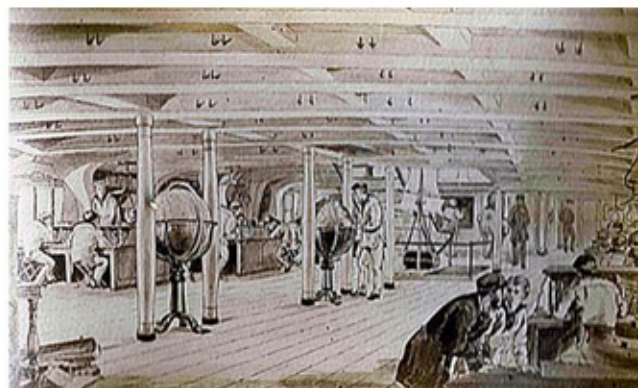
Vă voi spune mai târziu pentru ce.

Fulvio dragă,

Îți scriu din dubă, unde mă găsesc de 24 ore, pentru a nu fi avut pantaloni de postav supt pantalonii de pânză. Ieri clasa a II-a a avut ieșire și intrând scara, ancieniu meu a putut să-mi strecoare un pachet de bomboane și ciocolată. Eu deci am refuzat ciorba ce mi se adusese. Cum însă sunt halap, am isprăvit bomboanele într-un sfert de oră, ceea ce m-a săturat și mi-a dat poftă de culcare. M-am culcat deci și azi dimineață am regretat ziua de ieri din cauze ce-ți sunt destul de

evidente. La 7 mi se aduse niște fasole, ce ar fi făcut visul unui porc. La dejun idem. De când m-am sculat până acum (acu e ceasu 3) am preparat Arșitectura navală. Acu însă plictisindu-mă am început să mă gândesc la voi și mi-a venit ideea că tata nu-și poate lua toată leafa, că pensio-nul nu aduce vreun venit, că dusu și întorsu de la Viena a trebuit să coste mult și că prin urmare trebuie să vă găsiți strâmtoări în partea pungii. De aceea te întreb și te rog să-mi răspunzi sincer, cum stați cu finanțele? Scrie-mi de asemenea, însă cât mai iute, dacă venirea mea este indispensabilă. Nu pentru că aş dori să stau aci, Doamne păzește! D'abia aştept momentul reve-derii; dar pentru că aş sacrifica voiagiului și v-aş putea ajuta cu vreo 400 lei. Și dacă n-ar fi dat peste noi astă iarnă afurisita de

... sala de studii, ...

CĂLĂREȚI, CAI, HARNAȘAMENTE LA GEȚI ȘI DACI

CĂTĂLIN BORANGIC

Tucidide face o remarcă interesantă atunci când, enumerând diferitele neamuri chemate de regele trac Sitalkes I să-l sprijine în războiul din 429 a.Chr. împotriva lui Perdiccas al II-lea, regele Macedoniei, îi amintește și pe geți, despre care spune: „[...] geții și locuitorii de prin acele părți sunt vecini cu sciții, au același port și sunt toți arcași călări [...]” (Războiul peloponesiac, II, 96).

Călăreți daci înfățișați pe Columna lui Traian de la Roma

Cu asemenea vecini, vestiți prin arta echitației, nici nu pare de mirare că geții s-au deprins repede să lupte pe spații largi, folosindu-se de cai, favorizați și de geografia bazinului Dunării de Jos. Poate am fi tentați să nu credim acuratețea strategului atenian, care spunea că geții constituiau cel mai important contingent de călăreți din armata tracilor, după odrisi, dacă Flavius Arrianus, guvernatorul Cappadociei, autorul *Expediției lui Alexandru* (*Anabasis Alexandri*, I, 3, 5), nu ar fi adăugat că geții, aliații tribalilor, veniseră în ajutorul acestora, în 335 a.Chr., cu un număr de 10.000 de pedestrași și 4.000 de călăreți. Chiar dacă suntem în fața unei exagerări, numărul de călăreți trebuie să fi fost substanțial, dacă a permis evacuarea populației din calea macedonenilor într-un timp relativ scurt.

NEAM IUBITOR DE CAI

Sursele antice ne arată puterea militară a geților, care puteau recruta efective mari în care cavaleria avea un rol important, dacă nu chiar dominant. Simplificând, păstrăm ideea unor războinici care foloseau cavaleria suficient de constant ca să rămână în conștiința Antichității drept niște călăreți redutabili. Constanta primară a acestui enunț rămâne faptul că în lumea războinicilor geți calul era un element de bază.

Nici nu trebuie să ne mire acest lucru, căci Tucidide a surprins, probabil neintenționat, modul în care geții, parte a neamului trac, „iubitor de cai”, cum spunea Sofocle, în tragedia *Tereus*, astăzi pierdută (Fr. 523), dar și în *Oedip rege*, au adăugat tradițiilor tracice experiențele ecvestre ale lumii stepelor.

Desigur, hergheliile deținute

și tacticile de război bazate pe arcași călare erau doar o parte a peisajului, un tablou în care chiar dacă războinicii de rând trebuia să se mulțumească cu un echipament simplist, elitele foloseau și, harnașamente complexe, falere și alte podoabe, zăbale, iar de la un timp și pinteni.

Vorbind despre pinteni, ei sunt unul dintre elementele care arată contribuția celtică la arsenalul comunităților războinice care trăiau în bazinul Dunării când au ajuns celtii în nordul Peninsulei Balcanice. Tradiția tracilor în arta echitației marțiale este evidentă, iar experiențele războinice diverse ale ambelor entități etno-culturale au dat naștere unei sinteze locale. Fără îndoială că primele contacte între celti și tracii locali, nord sau sud-dunăreni, au fost departe de a fi pașnice, multe așezări fiind distruse, iar unele zone depopu-

oficială: o copie, tradusă într-o frumoasă limbă românească (probabil la Legația din Paris, sau la București, la sosire) a raportului extrem de emoționant redactat de căpitanul de fregată Martin către ministrul Marinei. Fregata, cu numele de „Magellan”, sub pavilion francez, se afla atunci în apropiere de Capul Horn, nu departe de insulele Falkland, în apele Oceanului Atlantic.

Extrasul unei scrisori a d-lui Martin, căpitan de fregată, comandant al „Magellanului”, către d. ministru al Marinei.

Magellan, Sta Helena

10 Noiembrie 1889

În acea zi de pe la ora 4 și 55 de dimineață, eram pe dunele. Trecusem de Cap-Horn și timpul era urât. Deodată un aspirant veni și-mi spuse că d. Viau se împușcase.

Îndată prevenii pe cei doi medici și mă coborâi în baterie

de jos. Intrând în post, unde abia pătrundea nițică lumină, văzui hamacele atârinate și aspiranții pe jumătate îmbrăcați, care sărise jos la zgomotul detunăturii revolverului și dintre care unii împrejurau pe camaradul lor, zăcând fără viață într-un lac de sânge, care curgea din rana mortală, ce-și făcuse la tâmpla stângă. Glonțul traversase craniul și ieșise prin urechea stângă.

De-odată, unul dintre ei observă că Olteanu nu se sculase ca și ceilalți, se apropie de hamacul său, îl strigă și vede cu groază că nenorocitul de băiat era palid, gâfâind, aproape rece și având la tâmpla stângă o rană, din care se scurgea o materie sângărantă. Un țipăt se aude: Olteanu a murit, mizerabilul l-a ucis; și o mare agitațiune începu să domnească printre acești tineri, speriați, indignați.

În acest timp doctorii sosiră; constată moartea lui Viau, dar zăresc un rest de viață la Olteanu. Atunci o rază de speranță intră în inimile noastre. Fu transportat într-o cameră din ba-

terea de sus și aci îngrijirile cele mai afectuoase îi fură date. Dar vai! Totul fu în zadar și bietul copil își dete ultima suflare [...] Abia avea 19 ani.

Toată noaptea, aspiranții, pe rând, au supravegheat corpul iubitului lor camarad, Olteanu, care, spălat și îmbrăcat pentru ultimul său somn, se odihnea, cu figura calmă, aproape surâzândă, pe patul său de moarte, împodobit cu drapeluri, steaguri, însemne și tot ceea ce afectuinea a putut găsi pentru a orna catafalcul. La 15, la ora 9 de dimineață, în mijlocul emoțiunii generale, coșciugul fu dus pe punte. Îl salutai cu un ultim adio și la ora 9 fu dat Oceanului cu toate onorurile funebre, convenite unui aspirant de clasa I.

Mulți plâneau, căci toți iubeau pe acest copil, așa de afabil și așa de bun, de o natură așa dulce și veselă. Nimic în el care să nu fi fost simpatice; persoana ca și caracterul său, spiritul ca și inima sa.

Semnat: Martin ■

DIPLOMAȚI ROMÂNI ÎN ATENȚIA SECURITĂȚII

(Urmare din p. 14)

În 1969, pe când era secretar I la Berna, a fost în relații bune cu diplomatul cehoslovac Radko Fajfr, care a cerut azil politic în decembrie 1969. În aprilie 1979 era scos din categoria de referenți ai D.I.E. (activa din 1 noiembrie 1973), fiind apoi rechemat în Centrală, verificat (mai – iunie), U.M. 0195 cerând Securității municipiului București în mai 1979 să fie încadrat informativ inclusiv

la Spitalul Fundeni, unde a fost operat. În iunie 1981 UM 0544 aviza negativ o deplasare a sa în străinătate. În 1983 urma să fie trimis într-o misiune temporară de trei luni în Mauritania.

A fost ambasador în Iordania (mai 1989 – 1991), Maroc (1991 – 1995) și director al Direcției Resurse umane din M.A.E. (din martie 2000). În anii 1997 – 2000 a fost șef birou senatorial la Senatul României. A decedat în anul 2000.

Transferările din M.A.E. după zeci de ani de activitate, dintre care mulți în funcții de conducere, intensă supraveghere a unor foști ambasadori, unii inclusiv cu funcții importante anterior pe linie de partid, semnalările unor aspecte „necorespunzătoare” în activitatea unor ambasadori cu poziții importante anterior în guvern sau oprirea în țară a unor funcționari internaționali demonstau că regimul comunist din România anilor '80 se apropia de sfârșit. ■

*Călăreț trac
în mormântul
de la Kazanlik*

mai bun asupra cailor de luptă, în diferite perioade, au fost dezvoltate modele tot mai complexe de zăbale.

Un alt tip de zăbală, mai evoluată, prezentă în cadrul fenomenului militar nord-balcanic, a fost cea de tip *grecesc*. Aceste zăbale au o largă răspândire în mediul sud-tracic, unde sunt datate încă din secolul al IV-lea a.Chr.

Aceste zăbale dezvoltă sisteme anterioare, simple, prin prelungirea simetrică a psaliilor, care au forma arcuită sau a unei litere „S” ușor alungite, iar capetele răsucite ale acestora se termină cu butoni semisferici. Axul articulat, ce se monta în gura calului, este înlocuit la majoritatea pieselor de un lanț realizat din verigi masive de fier, dar există o paletă mai largă de execuție a acestei componente, de la două tije simple articulate, uneori mobilate cu rozete și zimți, până la verigi masive de fier, îmbinate sub formă de lanț. Frâul se conecta la zăbală fie cu ajutorul a două verigi exterioare, fie cu ajutorul unor plăcuțe în formă de opt.

Un alt model, apărut în zona balcanică în secolul al III-lea a.Chr., poartă numele de zăbală de tip *tracic*. A fost numită așa de istoricul bulgar Ivan Vencikov, pe baza răspândirii

ei prioritar în arealul trac.

Acest tip de zăbală era confecționat prin asamblarea mai multor componente diferite realizate din fier și, uneori, din bronz. Desigur, apariția acestui model s-a făcut pe baza unei îndelungate experiențe ecvestre, unele componente fiind moșteniri ale secolelor anterioare. Astfel, rozetele și discurile de metal de pe bara articulată din gura calului, prezențe constante la acest tip, se regăsesc la zăbale mai timpurii, atribuite, de regulă, călăreților

*Fabricarea și asamblarea
unei zăbale de tip tracic
(foto M. Barbu, Muzeul Civilizației Dacice
și Romane, Deva)*

geți, dar nu numai.

Ca multe alte tipuri de arme și echipamente și această zăbală specială este mai rar documentată după domnia lui Burebista; câteva exemplare mai târzii au fost descoperite în arealul cetăților dacice din Munții Orăștiei, la Bulbuc (jud. Alba), Sighișoara (Mureș) sau la Tilișca (Sibiu).

SCHIMBAREA DE MENTALITATE

Un bun exemplu poate fi echipamentul unui călăreț, descoperit la Făcău (com. Bulbucata, jud. Giurgiu), care, pe lângă coif, o cataramă și patru lănci, mai conținea o zăbală. Partea păstrată a artefactului se compune din două bare, cu secțiune variabilă. Pe una dintre barele axului se mai păstrează două rozete zimțate, din bronz, mobile, departajate de o piesă de separare, toate puternic afectate de temperatura rugului funcrar. Din păcate, psaliile nu s-au păstrat, aceste componente fiind mai relevante tipologic.

Inovația principală a zăbalelor de tip *tracic* constă în dublarea barei articulate care susținea aceste piese mobile cu una identică, rigidă de această dată, poziționată sub falca animalului. Acestea i se adaugă prelungirea psaliilor foarte mult în jos și legarea frânelor de aceste capete, prevăzute cu verigi, de regulă. Rezultatul a fost o modificare radicală a tipului de pârghie, care exercita tensiune asupra gurii calului. La modelele anterioare tragerea de hățuri punea presiune pe lateralele gurii, din cauza articulației centrale, amplificată cu

*Un călăreț care atacă
cu arma din dotare,
reprezentat pe coiful geto-dacic
de argint descoperit la Agighiol
(sec. IV a.Chr.)*

late, dar cursul evenimentelor a luat o altă turnură, căci valul celtic a fost parțial oprit, parțial a trecut în Anatolia.

Pentru secvența în cauză este de reținut acel grup, mai bine cunoscut, care, întors din expedițiile nefericite din Grecia, s-a stabilit în nordul Traciei și și-a luat numele de scordisci. Apoi s-a angajat în conflicte și alianțe militare cu tribalii, geții și alte triburi tracice locale, suficient de îndelungate și puternice, încât toate componentele să își piardă, în final, individualitatea, iar noul conglomerat să devină el însuși posesorul unei culturi distincte și reprezentative.

Privind însă atent arsenalul

acestei noi identități, convențional denumit astăzi grupul Padea – Panaghiurski Kolonii (PPK; *Magazin istoric*, nr. 1/2022), putem discerne aportul militar al fiecărei componente, astfel că din lumea celtică reținem spada dreaptă și pintenii, iar moștenirea tracică se prezintă la pumnalele curbe de tip *sica* și la zăbalele de tip *tracic*. O piesă de echipament comună celor două grupuri ar putea fi considerate armurile de zale, piesă de echipament la care cele două populații probabil să își fi adus un aport separat și substanțial. Restul panopliei elitelor celto-tracice poate fi presupusă a fi de uz general, cu evidente „personalizări”. Harnașamentul, care, pe lângă piesele indubitabile, pinteii, zăbale, era articulat și poziționat cu o sumă de inele, verigi, cataramă, uneori dificil de identificat corect, suferă în această perioadă modificări complexe.

CONTROL PRIN CONDIȚIONARE FIZICĂ

Una dintre piesele importante din echipamentul unui călăreț a fost zăbala, element esențial de control al cailor. Tipul de zăbală utilizat de războinicii PPK, așa-zisa zăbală de tip *tracic*, a fost, cel

mai probabil – existând unele rezerve în acest sens în comunitatea științifică –, un aport al tracilor la fenomenul ecvestru local.

Parte a căpăstrului, zăbalele reprezintă de fapt un ansamblu articulat, compus din diverse tije și verigi metalice, care era fixat pe botul și în gura calului (zone extrem de sensibile), asigurând controlul asupra mișcărilor acestuia, prin condiționare fizică. Împreună cu căpăstrul putem spune că este de fapt cea mai

Acolo la ei puteai să vezi
peste tot săbii, platoșe,
lânci, toate locurile fiind pline
de cai, arme și oameni
înarmați

(Dion Chrysostomos,
Discursuri, XII, 19)

veche și mai importantă parte a harnașamentului – fabricate în epocile anterioare din os și corn, iar ulterior din bronz și fier –, utilitatea ei fiind evidentă, atât în cazul atelajelor diverse, cât și în cazul cailor pentru călărit. Zăbala propriu-zisă este un sistem simplu, compus din două bare metalice, articulate între ele prin transformarea capetelor tijelor în verigi, introduse în gura calului, în spațele ultimilor incisivi.

Modelele simple, la fel de utilizabile și pentru caii de călărit ordinari și pentru cei de tracțiune, erau compuse doar din axul articulat și verigile de la capete, prinse pe curelele căpăstrului.

La capetele celor două părți sunt fixate verigi mobile, de care se leagă hățurile. Ansamblul a devenit mai complicat o dată cu trecerea timpului și cu specializarea călăreților. Pentru un control

*Faleră descoperită la Lupu
(foto Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia; stânga)
și pinteii de fier din epoca regatului dac*

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNILOR. COLECȚIA EUDOXIU HURMUZAKI. SERIA A 3-A. VOLUMUL V. FRANȚA ȘI CHESTIUNEA BASARABIEI LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS (1919 - 1920)** (editori: Gheorghe E. Cojocaru, Eugen-Tudor Scîlîos)

Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, București – Brăila, 2021, 277 pp.

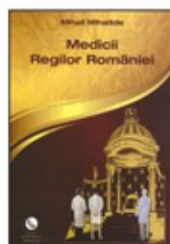
● **Victor Țvircun – ÎNȚE DIN MĂDURA CĂLĂRII CONȘTIINȚĂ LA ISTORIA FAMILIILOR CANTEMIR ȘI CANTACUZINO**

Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, București – Brăila, 2021, 606 pp.

● **Petre Gr. Ionașcu – LABIRINTUL MORTII. SPIONAJ ÎN BRĂILA OCUPATĂ DE GERMANI (1917 - 1918)** (introducere, notă asupra ediției și tabel cronologic de Cristian Constantin; prefață de Radu Portocală)

Editura Corint, București, 2022, 157 pp.

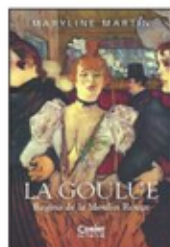
● **Mihail Mihailide – MEDICII REGILOR ROMÂNIEI REGELE CAROL I, REGINA ELISABETA, REGELE FERDINAND, REGINA MARIA. VIEȚI, DESTINE, PERSONALITĂȚI. RECONSTITUIRI IATROISTORICE DOCUMENTARE**

Editura Viața Medicală Românească, București, 2016, 445 pp.

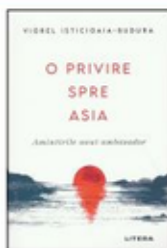
● **Alexandru Cucereanu – JURNAL DE PRIBEGIE CĂTRE ȚARĂ. ÎNSEMNĂRI DIN REFUGIU**

Editura Salonul Literar, Focșani, 2021, 142 pp.

● **Maryline Martin – LA GOULLE. REGINA DE LA MOULIN ROUGE** (traducere din limba franceză și prefață de Alina Pavelescu)

Editura Corint, București, 2022, 171 pp.

● **Viorel Isticioaia-Budura – O PRIVIRE SPRE ASIA. AMINTIRILE UNUI AMBASADOR**

Editura Litera, București, 2021, 415 pp.

● **Eduard Fischer – RĂZBOI FĂRĂ ARMATĂ. LUPTA MEA PENTRU APĂRAREA BUCOVINEI CONTRA RUȘILOR** (traducere de Carol-Alexandru Mohr; studiu introductiv de Ștefan Purici; ediție îngrijită, note și comentarii de Rodica Jugrin și Ștefan Purici; indice de nume de Rodica Jugrin)

Editura Academiei Române, București, 2020, 169 pp.

● **REVISTA DE ARTĂ ȘI ISTORIA ARTEI**

Editura Muzeului Municipiului București, Nr. III, 2020, 318 pp.

● **Dan Horațiu Popescu – LAYERS OF THE TEXT & CONTEXT. PATRICK LEIGH FERMO & FRIENDS**

Editura Universității din Oradea, Partium, Oradea, 2020, 258 pp.

● **Daniel Tudor – COREEA DE SUD. POVEȘTEA UNUI FENOMEN ECONOMIC, POLITIC ȘI CULTURAL** (traducere din limba engleză: Sorin Șerb; prefață de Excelența Sa Kim Yong Ho, Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Coreea în România)

Editura Corint, București, 2022, 426 pp.

● **CAIETE SILVANE** (Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România)

Anul XVIII, Nr. 2 (205), februarie 2022, 52 pp.

Zăbale descoperite pe teritoriul României: de tip tracic, descoperită la Orodul, Dolj (stânga sus), cea de la Făcău (stânga jos), zăbală grecească descoperită la Zimnicea, Teleorman (dreapta sus) și zăbală simplă, Poiana, Galați (dreapta jos; fotografii de M. Amarie, Muzeul Național de Istorie a României)

ajutorul unor discuri sau roțițe de bronz prevăzute cu țepi sau zimți. Schimbarea a modificat direcția de acțiune a pârghiei din spațiul orizontal în cel vertical, acționând direct pe osul mandibulei. Rezultatul a fost fără îndoială un control mai eficient al mișcărilor calului.

Alături de verigile sau rozețele cu nodozități care apăseau pe limba calului, un rol foarte important în impunerea controlului asupra acestuia îl avea axul rigid aflat sub mandibulă. De asemenea, nu este întâmplătoare nici lungimea mare a extremităților inferioare ale cadrului lateral.

Legarea hăturilor de aceste brațe lungi creează, prin tragere, o pârghie mult mai puternică decât dacă ar fi fost legate în imediata apropiere a gurii calului (caz în care pârghia nu ar mai fi avut niciun efect).

Sistemul descris nu este unitar în detalii, ci a rămas așa la nivel de principiu, în jurul acestei idei existând numeroase modele

Glosar

Psalie – fiecare dintre cele două elemente laterale ale unei zăbale

și tipuri, circumscrise descrierii și care acoperă ca suprafață arcul războinicilor PPK. Prezența lor masivă în acest spațiu a dus la etichetarea lor drept zăbale „de tip tracic”, cu toate că astfel de ansambluri au avut o circulație mai mare în timp și spațiu.

Utilizarea unei astfel de piese de harnașament ar putea părea o faptă gratuită și crudă, însă, în realitățile militare antice, asigurau un bun control asupra cailor, aceste sisteme fiind o inovație necesară. O altă concluzie este aceea că pentru realizarea zăbalei au fost necesare cunoștințe și abilități tehnice medii, întregul ansamblu putând fi realizat fără probleme într-un atelier relativ modest. Acest lucru, cât și diversitatea extremă a morfologiei pieselor mobile de pe axul articulat pun la îndoială ipoteza existenței unor centre specializate de producere a zăbalelor. Nu putem exclude existența unor meșteri fierari peregrini – diversitatea modelelor de piese mobile fiind determinată de dorința unor comanditari de a avea o zăbală distinctă –, care produceau piese la comandă, probabil întregul echipament al unui luptător equestre.

(Va urma)

RĂZBOINICĂ (Biverb: 4, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **MIHAI VITEAZUL**, din nr. 3/2022

COSTIN – BABA – ATANASIU – AL – LE
– AS – UZA – M – UTA – IEREMIA – GENA
– FES – OS – AA – VC – SCOR – R – ARON
– USGS – EFTIMIE – TAA – NEAGOE – BI
– B – IRC – RUDA – OI – IANE – UNIRE

Soluția jocului **CONDAMNARE**, din nr. 3/2022

RENEGAȚI VENETICI
(RE – NEGATIV – E – NET – ICI)

„MAGAZIN ISTORIC 55 DE ANI“

Odată cu acest număr, revista Magazin istoric a împlinit 55 de ani. Propunem cititorilor noștri un concurs aniversar, cu câte o întrebare din fiecare an de apariție. Vom publica în următoarele numere câte 11 întrebări, parcurgând traseul cronologic al revistei.

Cei care doresc să participe trebuie să trimită toate răspunsurile o dată, la sfârșitul concursului. Vor fi luate în considerare răspunsurile corecte primite la redacție cu ultima dată a expediției poștale – sau prin email – ziua de 15 septembrie 2022.

Adresa noastră: Magazin istoric, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711 sau email: mistoric@gmail.com

Răspunsurile corecte vor fi publicate în numărul din luna octombrie, iar câștigătorii în cel din luna noiembrie.

Se vor acorda următoarele premii:

- un abonament pe viață la revista Magazin istoric, ediția tipărită;
- zece abonamente pe viață la ediția electronică.

Prima serie de întrebări acoperă anii de apariție 1967 – 1977:

1) Începând cu primul număr al revistei, am publicat stenograma integrală a Conferinței de la Ialta, din 4 – 11 februarie 1945. În cadrul primei ședințe, de câte tancuri a declarat Churchill că dispun Alianții în toată Europa Occidentală?

2) În anul 1968, se publicau două scrisori inedite ale reginei Maria, care se referea la un eveniment care zguduise România. Despre ce era vorba?

3) În anul 1969, profesorul Dumitru Tudor a discutat diversele teorii referitoare la localizarea provinciei romane Dacia Malvensis, completându-le cu informații din descoperiri recente. Ce dimensiuni avea colonia romană creată de împăratul Traian peste satul dacic cu numele Malva?

4) Corneliu Tamaș a scris în 1970 despre cercetările efectuate în 1857 la Mănăstirea Curtea de Argeș. Cine a fost profesorul recomandat de Andrei Șaguna și de contele Coronini episcopului de Argeș în acest scop?

5) În anul 1971, se publica un interviu luat de redactorul șef al revistei Cristian Popișteanu prim-ministrului Iranului, Amir Abbas Hoveyda. În opinia acestuia, ce formă de organizare a societății iranice a contribuit la supraviețuirea națiunii sale de-a lungul mileniilor?

6) Profesorul D. Protase ne-a prezentat în anul 1972 cele mai noi descoperiri arheologice referitoare la carpi. Ce model de ceramică au

preluat aceștia ca urmare a vecinătății și a conviețuirii cu sarmații roxolani?

7) În anul 1973, U. Vătureanu a căutat urmele unei posibile populații romanizate adusă de împăratul Iustinian în Peninsula Sinai. Ce călător englez a pomenit, în 1626, existența unor așezări valahe în Asia?

8) Dr. Paul Cernovodeanu ne-a împărtășit în 1974 descoperiri inedite din arhivele britanice referitoare la istoria românilor. Ce cărturar român a alcătuit sau a îndrumat executarea unei hărți a asediului cetății Petrovaradin din 1694?

9) În anul 1975, s-au desfășurat la București lucrările Congresului de Istorie Sud-Est Europeană, care au fost relatate în paginile revistei. Conform profesorului Agostino Pertusi, câți cercetători italieni erau specializați în istoria și cultura acestui spațiu?

10) Profesorul Bucur Mitrea ne-a împărtășit în 1976 rezultatele cercetărilor arheologice de la o necropolă în satul Izvoru, județul Giurgiu, datată între veacurile VII – IX d.H. Ce urme de ofrande descoperite indică faptul că localnicii se îndeletniceau și cu creșterea animalelor și a păsărilor domestice?

11) În anul 1977, s-au publicat interviurile luate participanților la Congresul Internațional de Tracologie ținut la București, în anul anterior. În opinia prof. Heinz Geiss, care resursă naturală a favorizat dezvoltarea culturii tracilor? ■

STÂNCILE ROȘII SUNT ÎNCĂ ÎN PICIOARE

18 aprilie 1947. Marina Regală Britanică detonează 6.700 t de explozibili pe insula germană Heligoland, din Marea Nordului. Evenimentul a rămas în istorie drept Operațiunea „Big Bang” sau „British Bang”, una dintre cele mai mari explozii non-nucleare din istorie.

Un ofițer britanic apasă butonul care a declanșat explozia

Istoria insulei a început încă din epoca de piatră, fiind recuperate unelte din silex din apele ce înconjoară arhipelagul.

Cu mici întreruperi, micuța insulă Heligoland a fost teritoriu danez în diverse forme de-a lungul istoriei până în 1807, când a fost preluată de Imperiul Britanic în timpul războaielor napoleoniene. În 1890 a fost cedată Imperiului German, în baza unui tratat internațional, care includea și teritorii de pe continentul african.

În timpul Primului Război Mondial populația civilă a fost evacuată, iar insula a fost fortificată, dorind să fie echivalentul german al Gibraltarului britanic. Locuitorii s-au întors în 1918, dar în timpul guvernării naziste baza militară a fost reactivată.

În 1939 zona a fost scena mai multor lupte și bombardamente ale aviației britanice împotriva vaselor germane de aici, dar raidurile intense nu au făcut mari daune.

La 18 și 19 aprilie 1945, 1.000 de avioane aliate au aruncat 7.000 de bombe asupra arhipelagului Heligoland, populația fiind evacuată în totalitate. Insula a fost ocupată de Aliați abia la 11 mai 1945.

După război, britanicii voiau să distrugă insula sau măcar să nu mai poată fi utilizată vreodată ca bază de atac. Acțiunea, numită Operațiunea „Big Bang”, a fost pregătită atent timp de opt luni. Au fost folosiți explozibili britanici, dar și de proveniență germană. În felul acesta se rezolva și problema muniției rămase de la armata germană în zona de ocupație britanică a Germaniei.

În vechile fotografii ale evenimentului apare și un prim-plan al degetului unui ofițer al Marinei Regale (Royal Navy) care declanșează explozia. După ce apasă, imaginile din avion arată cum totul erupe într-o combinație de noroi, nisip și piatră.

Presa britanică a jubilat: „cea mai mare explozie din istorie de la Bikini [insuliță din Pacific, din arhipelagul Marshall, începând din 1946 teatru al unor experimente nucleare americane – n.n.] încoace”; „O modalitate foarte rezonabilă pentru a sărbători ziua de naștere a lui Hitler” (20 aprilie). Publicațiile germane nu au fost la fel de entuziaste: „Stâncile roșii sunt încă în picioare” și își păstrau „măreția și frumusețea de odinioară”.

O parte dintre foștii locuitori ai insulei s-au strâns pe litoralul german pentru a auzi zgomotul deflagrației, fiind avertizați de ceea ce urma să se întâmple. După explozie un locuitor a exclamat: „Heligoland este încă acolo, este încă acolo!”. Efectul exploziei a schimbat forma insulei, a apărut așa-numita zonă Mittelland (de Mijloc), dar nu a scufundat-o.

Operațiunea britanică a avut un efect opus celui dorit și a declanșat campanii pentru ca insula să fie readusă sub jurisdicție germană. La 20 decembrie 1950 doi studenți și un profesor de la Heidelberg, René Leudesdorff, Georg von Hatzfeld și Hubertus zu Löwenstein, au debarcat pe insula interzisă și au ridicat mai multe steaguri germane. Chiar dacă au fost arestați și readuși pe continent, evenimentul a creat o mișcare care cerea retrocedarea insulelor către Republica Federală Germană. La 1 martie 1952 Heligoland a fost readusă sub control german și s-a acceptat ca vechii ei locuitori să se întoarcă.

În 2020 arhipelagul avea o populație de 1.307 locuitori și o suprafață de 1,7 km².

Al. P.

René Leudesdorff (dreapta) și Georg von Hatzfeld ridică un steag cu sigla Europei și unul german pe insulă

Se încheie povestea „doinei“ coreene, începută în numărul anterior al revistei.

ARIRANG, CEL MAI CUNOSCUȚ ȘI IUBIT CÂNTEC POPULAR COREEAN

EMILIA URIAN

Cât era de popular Arirang înainte de anul 1900 reiese și dintr-un articol al misionarului și jurnalistului american dr. Homer Bezaleel Hulbert (1863 – 1949), scris în 1896 și publicat în revista lunară de limba engleză Korean Repository. Pentru un coreean obișnuit acest

Tinere interprete de azi ale cântecului

cântec deține același loc în muzică ca și orezul în mâncarea sa de toate zilele. „Puteți să-l auziți oriunde și oricând“. O partitură a cântecului popular coreean a fost publicată pentru prima dată într-un buletin săptămânal al aceleiași reviste, datorită aceluiași misionar american, care a trăit în Coreea și a fost catalogat ca „o persoană care a iubit Coreea mai mult decât coreenii“.

Sub ocupație japoneză, la 1 martie 1919, la Seoul, are loc o mare manifestație pașnică de susținere a „Declarației de independență“, semnată

de 33 de patrioți împotriva regimului colonial impus de Japonia, manifestație la care s-a cântat Arirang. A fost urmată de numeroase arestări în rândul populației. În prezent, data de 1 Martie este una dintre sărbătorile naționale ale poporului coreean, denumită „Ziua independenței“.

Manifestație de 1 Martie, „Ziua Independenței“, sărbătoare la care oamenii cântau Arirang

DE ACUM 55 ANI

Domnul George Trohani ne-a făcut surpriza să ne trimită aceste fotografii, pe care le-a descoperit la Arhivele Naționale ale României. Ele au fost realizate în noiembrie 1967, pe șantierul de la Cătălui – despre care domnul Trohani a scris (Magazin istoric, nr. 11/2021). Apar în aceste fotografii arheologul Gheorghe Cantacuzino și trei redactori din acel moment ai revistei Magazin istoric, aflați în vizită pe șantierul arheologic: Nicolae Nicolaescu, Elisabeta Petreanu (în centrul imaginii) și Livia Dandara.

Afișul
peliculei
din 1957
a aceluiași
Arirang

dispoziția soldaților japonezi în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, își mai linișteau sufletul cântându-l.

Trebuie menționat faptul că în timpul ocupației japoneze în Coreea, *Arirang* s-a bucurat de o mare apreciere în Japonia, apărând peste 50 de noi variante, în perioada 1931 – 1943, ca gen pop, jazz, mambo.

Chiar și după eliberarea de sub japonezi în august 1945, necazurile coreenilor au continuat. Situația economică grea în care au fost lăsați de japonezi, împărțirea țării în două state, războiul dintre ele între anii 1950 – 1953, lupta pentru democrație din timpul dictaturilor militare din sud au dus la un mare exod al coreenilor în lume. Pentru a-și alina dorul de țară, dar și pentru a se acomoda noilor condiții din țările unde emigraseră, coreenii cântau și cântă versiunile *Arirang* realizate de ei în țările respective. În prezent, în afara granițelor Peninsulei Coreene sunt cca șapte milioane de coreeni, răspândiți în China, Japonia, Asia Centrală, Europa, America de Nord, America de Sud etc.

Istoricul englez E. Taylor scria în anul 2007 că „*Arirang* exprimă foarte clar tristețea iubiților care se despart, nedreptățile din viața oamenilor obișnuiți, nostalgia după locurile natale, dezorientarea pe care o trăiesc în perioadele de schimbări dramatice sau hotărârea de a se feri de opresiuni.” Conform UNESCO, experții consideră că *Arirang* are peste 3.600 de variante, aparținând la 60 de versiuni, în Republica Coreea. Aici *Bonjo Arirang* este cea mai cunoscută și cântată variantă, apărută în 1926,

specifică pentru Seoul și provincia vestică Gyeonggi.

Mai există trei variante principale, denumite conform zonelor unde au apărut, prin primirea ca prefix a numelui acestora:

Jeongseon Arirang – din estul peninsulei, provincia Gangwon, unde s-a desfășurat Olimpiada de Iarnă; considerată de coreeni versiunea originală a *Arirangului*, interpretat doar de un solist, are o melodie tristă și lentă ce prezintă viața cotidiană; s-a cântat la ceremonia de deschidere a Olimpiadei. Refren: *Arirang, Arirang, arariyo*;

Myriang Arirang – din sud-estul peninsulei, cu o tonalitate muzicală luminoasă și îndrăzneță, ne vorbește despre dragostea dintre un bărbat și o femeie. Refren: *Ari-arirang seuri-seurirang Arari*;

Jindo Arirang – din sud-vestul peninsulei, respectiv provincia Jeolla, cântat pe un ritm vesel, este o satiră socială. Refren: *Ari-arirang seuri-seurirang Arari*.

La UNESCO, Republica Coreea nu a înregistrat o variantă regională, ci un *Arirang* ce include toate variantele și versiunile și la care grupul vocal încheie cu refrenul *Arirang, arirang, arariyo*, iar R.P.D. Coreeană a înregistrat șase variante, dintre cele 36 existente, conform aceluiași for. Toate aceste variante includ multitudinea de versiuni care exprimă bucuriile, nemulțumirile, dar și necazurile coreenilor de peste tot.

Locuitorii Peninsulei Coreene și coreenii de pretutindeni știu să cânte *Arirang*, începând cu copiii de la grădiniță și școala primară și încheind cu cei mai vârstnici.

SIMBOL NAȚIONAL

În prezent *Arirang* este o sursă de inspirație pentru artă, literatură, dans și arte vizuale, un concept și un nume, un simbol cultural. Cuvântul *Arirang* a fost și este folosit în titluri de romane, volume de poezii, nume date unor ansambluri și trupe muzicale, orchestre, spectacole, centre culturale, post de televiziune și radio în limba engleză, primul satelit din Coreea de Sud, primul telefon inteligent din Coreea de Nord, librării, brand de țigări etc. Anual au loc festivaluri intitulate cu acest nume în toată țara, în mod deosebit în provinciile unde a apărut cântecul. A fost folosit în parte chiar și în denumirea uncia dintre cele două mascote de la cea de a 23-a ediție a Jocurilor Olimpice și Paralimpice din februarie 2018 de la Pyong Chang, respectiv a tigrlui alb *Soohorang* – simbol

*Jurnalistic american dr. Homer Bezaleel Hulbert
a trăit mulți ani în Coreea, de care s-a atașat*

Un factor care a dus la răspândirea cântecului modern *Arirang* în rândul poporului a fost succesul filmului coreean „*Arirang*“, a cărui premieră a avut loc pe 26 octombrie 1926 la Hanyang (Seoul), o melodramă a acelor timpuri, când țara era ocupată de japonezi, realizată de marele patriot, director, scenarist și actor Na Woon gyu (1902 – 1937). Filmul a fost prezentat peste tot în țară. Înfrățea povestea unui student care s-a îmbolnăvit mintal în urma bătăilor primite în închisoare, întrucât participase la revolta populară pașnică anti-japoneză din 1 martie 1919, la care coreenii solicitau independența și cântaseră *Arirang*. La întoarcerea în satul natal, croul va omorî un sătean, colaborator al poliției japoneze, care încercase să-i violeze sora, logodită. Tânărul a fost arestat din nou și dus la închisoare.

Linia melodică a filmului și textul liric au fost o reluare a celor mai populare variante de *Arirang* interpretate de artiști profesioniști. Cântecul principal al filmului a fost un adevărat hit la vremea respectivă, devenind noul cântec popular, denumit *Bonjo Arirang* (standard), specific pentru Seoul și provincia vestică Gyeonggi.

Suna așa: „*Arirang, arirang, arariyo./ Trece dealul Arirang./ Cel care pleacă și mă părăsește./ Nu merge nici 10 li [cca 3 km] înainte și își rupe piciorul./ Cerul senin e plin de stele./ Și-n pieptul nostru sunt multe dorințe./ Acolo este Pektusan [muntele acoperit de zăpadă, situat la granița de nord a Peninsulei Coreene] și avem aceleași gânduri, sentimente./ Acolo unde chiar în mijlocul zilelor de iarnă florile înfloresc“. În general, versificația oricărui *Arirang* arc două versuri împerecheate.*

ELEMENT DE REZISTENȚĂ CONTRA JAPONEZILOR

Acest legendar deal Arirang este menționat în cele mai multe versiuni ale cântecului, iar folcloriștii susțin că ar fi locul unde luptătorii patrioți coreeni au fost prinși de poliția japoneză. În Peninsula Coreeană munții ocupă 70% din suprafață și sunt multe asemenea coline, o graniță între două lumi, iar a trece dealul Arirang simbolizează durerea amară și subjugarea poporului coreean de japonezi.

După apariția filmului au avut loc persecuții din partea japonezilor, dar și numeroase revolte contra lor, ducând astfel la apariția de noi și noi variante ale cântecului. Deși a fost interzis, se cânta pe ascuns și *Arirang* a devenit un element de unitate și de rezistență ale coreenilor contra japonezilor, care i-au obligat să-și ia nume japoneze, le-au interzis folosirea limbii coreene, iar din 1938 folosirea alfabetului lor coreean, inventat în 1445 (*Magazin istoric*, nr. 7/2010). Poporul a simțit atunci că *Arirang* este cântecul lui, al celor slabi și chinuți de cei puternici.

Pentru etnicii coreeni duși forțat să muncească în Manciuria, după ce a fost ocupată de japonezi în anul 1931, cântecul era semnalul secret pentru mobilizarea acestora în acțiunile contra japonezilor, iar sclavele sexuale coreene, puse la

*Scenă din filmul realizat în 1926,
în care rolul principal masculin
este interpretat de Na Woon gyu*

FLORICA BAGDASAR PRIMA FEMEIE MINISTRU ÎNTR-UN GUVERN AL ROMÂNIEI

NINA CRISTEA

Numele Floricăi Bagdasar nu este foarte cunoscut publicului larg. Mai degrabă este făcută o asociere cu numele Spitalului Clinic de Urgență „Bagdasar-Arseni” din București. Asocierea nu este în totalitate greșită, spitalul purtând numele dr. Dumitru Bagdasar, reputat medic neurochirurg român, soțul Floricăi Bagdasar. Personalitatea doctoriței Bagdasar merită însă o evocare, spre folosul generațiilor actuale și viitoare.

*Sterie Ciumetti (dreapta) și Dumitru Bagdasar;
în picioare, de la stânga, cei trei copii:
Florica, Toni și Ana*

Florica Bagdasar s-a născut la 24 ianuarie 1901 în Macedonia (Bitolia/Monastir), în familia macedo-română a lui Sterie și a Anastasiei Ciometti (Papahagi). Primul Război Mondial a adus pentru familia sa refugiul în Moldova, la Roman. Cursurile Facultății de Medicină le urmează la București, unde îl va întâlni pe cel care îi va deveni soț în 1927, Dumitru Bagdasar.

După absolvirea Facultății de Medicină își face stagiile de medic extern și intern la Așezămintele Brâncovenesti și apoi obține diploma de doctor în medicină și chirurgie și dreptul de liberă practică. Va pleca împreună cu soțul în Statele Unite ale Americii la specializare, unde va urma cursuri de sănătate publică la Harvard. Implicarea sa în studiu, devotamentul și pricepera i-au adus obținerea unei burse Rockefeller, un fapt mai puțin obișnuit pentru o femeie, în acea perioadă.

Anii celui de Al doilea Război Mondial îi

găsesc pe soții Bagdasar în țară, în situația de a face față atât provocărilor profesionale, din punct de vedere medical, cât și provocărilor sociale. În aceste condiții, viziunea despre viață a celor doi medici se concretizează în jurul valorilor sociale, a dorinței de îmbunătățire a condițiilor de trai pentru cei defavorizați. Cei doi cochetau cu vederile politice de stânga încă din tinerețe, influențați fiind de imaginile cu care se confruntau zilnic, Florica Bagdasar fiind cea care își urmează soțul în ceea ce privește orientarea politică de stânga.

După momentul 23 august 1944 se înscrie în Partidul Comunist Român, susținând astfel ideile soțului, crezând că acest gest va aduce schimbări majore în activitatea sa medicală și umanitară. Implicarea în politică i-a oferit posibilități de ascensiune profesională și o importantă poziție în Guvernul României.

După moartea soțului în 1946, Florica Bagdasar

Poetul coreean Ko Un,
care a vizitat capitala noastră,
unde și-a lansat un volum de poezii
și a cântat *Arirang*

al adevărului, forței și protecției. Numele s-a format prin suprapunerea a două cuvinte: *soho* (protecție) și *horang-i* (tigrul), în care apare silaba *rang* (limba coreeană este silabică), silabă care se regăsește în refrenul variantei originale a acestui cântec popular tradițional, respectiv *Jeongseon Arirang*, cum am menționat, din provincia Gangwon, unde s-a desfășurat olimpiada.

După eliberarea țării în 1945 de sub japonezi, *Arirang* a început să fie cunoscut și apreciat și în afara țării. Astfel în timpul războiului coreean 1950 – 1953, *Arirang* a devenit marșul Diviziei 7 din cadrul forțelor S.U.A. din Coreea. În 1954 muzicianul german Oscar Paterford a realizat un cântec de jazz inspirat din el, intitulat *A Ding Dong*, iar în 1976 compozitorul american Paul Mauriat a înregistrat o versiune americană numită „Cântec de dragoste din Răsărit”. Coreenii emigrați în întreaga lume au făcut cunoscute publicului respectiv variantele din Coreea, cât și cele realizate de ei.

PE SCENA ATENEULUI ROMÂN

Arirang poate fi interpretat solo, de ansambluri muzicale, orchestre, coruri, trupe rock, jazz, formații de instrumente tradiționale coreene, fanfare militare, dar și de zeci de mii de coreeni. La Festivalul *Arirang* desfășurat la Pyong Yang (Phenian), capitala R.P.D. Coreene, în anul 2002, pe stadionul

„1 Mai” de pe insula Rungna, cu 150.000 de locuri, s-a desfășurat unul dintre cele mai uriașe spectacole coreografice din lume, realizat de 100.000 de artiști, constând în gimnastică și activități artistice, respectiv dansuri, muzică, operă, circ, scenete cu diverse teme, susținute și de imaginile cu plăcuțe de 30.000 de copii din tribunele stadionului, spectacol care a intrat în cartea recordurilor. *Arirang* figurează întotdeauna în programele spectacolelor susținute de coreeni în străinătate, iar cântecul este bine primit de audiență.

Nici publicului român nu-i este străin. De-a lungul anilor, *Arirang* a fost audiat la Teatrul Național, la Ateneul Român și alte centre din București, la Craiova, interpretat de diverse ansambluri coreene din Nordul și Sudul Peninsulei Coreene, orchestre și formații de instrumente tradiționale care ne-au vizitat, dar și de marile noastre violoniste Alexandru Tomescu. Ko Un, cel mai cunoscut și prodigios poet și scriitor contemporan din Republica Coreea, octogenar (născut în 1933), propus de cinci ori pentru Premiul Nobel, fost călugăr budist, a participat la cea de a șaptea ediție a Festivalului Internațional de poezie din 18 – 22 mai 2016, care s-a desfășurat la București, prilej cu care și-a lansat volumul de poezii *Timp cu poeți morți*. După citirea câtorva dintre poeziile sale, a mulțumit pentru invitație și a încheiat cântând *Arirang*, impresionând în mod deosebit toată asistența, cântec despre care, el poetul, octogenar, care are și un volum de poezii intitulat astfel, a afirmat cu ani în urmă că este o „floare a dificultăților”.

În luna noiembrie 2019, cu prilejul zilelor culturii coreene, *Arirang* a figurat de asemenea în programul diverselor formații coreene care au fost în România. Cu ocazia zilei naționale a Republicii Coreea, respectiv 3 octombrie, și a zilelor culturii coreene, la 15 octombrie 2021, s-a transmis online un mini-concert susținut de o formație cu instrumente muzicale tradiționale și clasice, care și-a încheiat programul cu *Arirang*.

Arirang poate nu este cel mai frumos cântec popular tradițional coreean, dar, prin multitudinea de variante și versiuni, ce reprezintă cel mai bine simțămintele de fiecare zi ale națiunii coreene, a devenit un simbol național. El le-a alinat durerile coreenilor, oriunde s-ar afla ei, le-a insuflat dragostea de patrie și i-a unit în situațiile cele mai grele, a fost un instrument de luptă împotriva japonezilor și este considerat un imn neoficial al tuturor coreenilor din lume. ■

DE RÂNDUL ȘTIMEI ȘI AL FETELOR DE APĂ

Rusalce,
pictură de rusul Ivan Kramskoi (1871) ...

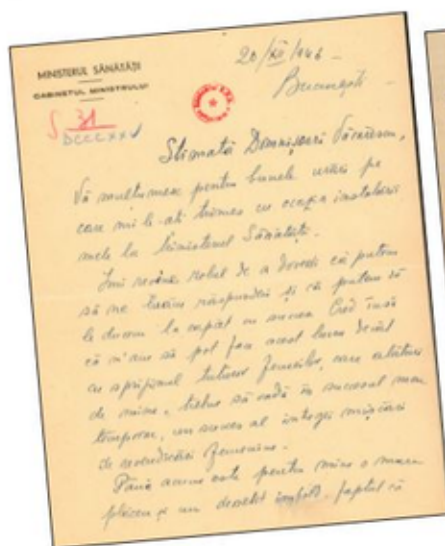
Dr. GEORGETA ROȘU

Apa reprezintă creația perfectă a lui Dumnezeu și cea mai bună dintre cele patru elemente create de El – pământul, aerul, focul și apa. Apa ne aduce răcoare și umezeală, făcându-ne viața posibilă; curge, este ușor de vărsat (de revărsat) și este forța cea mai puternică pentru că poate stinge orice vâlvătaie.

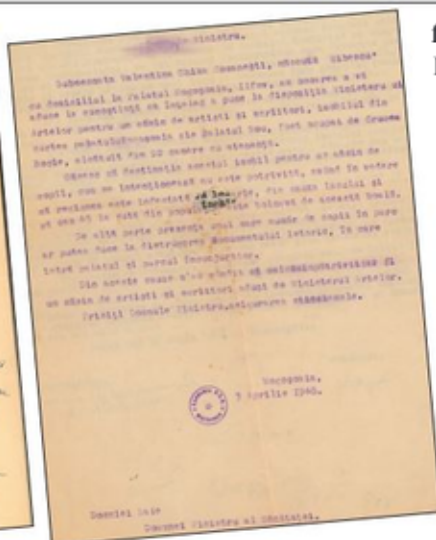
Numeroase legende păstrate în memoria colectivă mărturisesc faptul că la facerea lumii nu exista niciun pic de pământ – „totul era apă, o apă mare, care plutea pe întinderea nemărginită a hăului, iar pe deasupra apei înotau, dintr-o parte, Dumnezeu și Diavolul, singurele ființe de atunci“. Se mai spune că obosind de atâta mers prin apă, Dumnezeu a scos de sub unghii pământ și a făcut o turtă pe care a pus-o pe apă, aceasta începând să plutească. Diavolul s-a urcat și el pe turtă și a început să-l împingă pe Dumnezeu în apă,

pentru a-și face loc. În timpul acestei înfruntări, turtă din lut a început să crească și astfel a luat naștere Pământul pe care trăim noi azi. Dumnezeu cunoștea gândurile Necuratului și l-a aruncat în apă, spre a-l îneca (Facerea). De aceea spun oamenii că „apa este locul dracului“ sau „dracul din vale“. Se pare că Nefărtatului îi plac apele stătătoare – bălțile, iazurile, lacurile pline de stufăriș –, locuri în care se face ușor nevăzut și poate atrage oamenii în capcană, ucigându-i.

De aceea este numit Știma Apelor, Încătorul

Scrisoarea trimisă Elenei Văcărescu...

... și cea primită de la Valentina Ghika-Comănești

va fi succesoarea acestuia la cârma Ministerului Sănătății. Devine astfel prima femeie din România ce ocupă o funcție ministerială, pe care o va deține până în 1948. Corespondența pe care Florica Bagdasar a avut-o cu personalități importante ale vremii arată seriozitatea cu care și-a îndeplinit funcția.

Se încadrează în acest context corespondența dintre Florica Bagdasar și Elena Văcărescu. În scrisoarea de mulțumire pe care proaspăt numita ministru al Sănătății i-o adresează Elenei Văcărescu la 20 decembrie 1946, aflată în Fondul de Corespondență al Cabinetului de Manuscrise – Carte Rară al Bibliotecii Academiei Române (B.A.R. – S 31/DCCCXXV), putem citi despre încrederea cu care Florica Bagdasar acceptă funcția de ministru al Sănătății și despre planurile pe care le avea. Se simte un exponent al mișcării feminine și speră ca succesul său să motiveze și alte femei din România să se implice în procesul de modernizare și dezvoltare a societății. Din rândurile scrisorii se simte influența ideilor de stânga pe care doctorița Bagdasar le avea. Îi mărturisește Elenei Văcărescu că în țară situația este deplorabilă după

surprinde tratativele purtate între Ministerul Sănătății, Crucea Roșie și proprietara Palatului Mogoșoaia, Valentina Ghika-Comănești (născută Bibescu), pentru transformarea clădirii Palatului Nou în cămin pentru copii. În calitatea sa de ministru al Sănătății, Florica Bagdasar este înștiințată că locația de la Mogoșoaia nu se potrivește unui cămin de copii și va fi transformată în cămin pentru artiști.

Din păcate speranțele Floricăi Bagdasar se vor spulbera repede. A realizat că noua conducere comunistă a statului nu rezolvă problemele cu care România se confrunta, ci mai mult, adăugă altele. Ea însăși va cădea în dizgrație, fiind victima persecuțiilor regimului comunist, deși se dedicase cu toată convingerea dezvoltării țării.

În octombrie 1957 a fost numită vice-președintă a Crucii Roșii. În același an, fiica ei Alexandra își urma soțul, matematicianul Cassius Ionescu-Tulcea, în S.U.A. În 1974 Alexandra se recăsătorește cu scriitorul Saul Bellow. Sfârșitul Floricăi Bagdasar este descris în romanul *Iarna decanului*. A murit la 19 decembrie 1978. ■

Cu soțul și fiica

FRANCISCANI ȘI DOMINICANI ÎN MOLDOVA MEDIEVALĂ CONVERTIRI LA CATOLICISM

CLAUDIA-FLORENTINA DOBRE

Despre convertirea domnului moldovean Lațcu (Magazin istoric, nr. 2/1986; cca 1368 – 1375) la catolicism se vorbește puțin în istoriografia românească. Totuși, acest fapt s-a petrecut în realitate. Se pare că s-a datorat pe de o parte franciscanilor din Polonia, care câștigaseră bunăvoința voievodului Moldovei, iar pe de altă parte, dorinței de legitimitate a acestuia, precum și nevoii unui sprijin puternic în fața regalității poloneze și maghiare. Importanța franciscanilor (Magazin istoric, nr. 7/2019) în convertirea lui Lațcu la catolicism este sugerată și de faptul că voievodul moldovean i-a trimis pe doi dintre franciscanii provinciei Polonia-Boemia, aflați în misiune pe teritoriul Moldovei (Magazin istoric, nr. 2/2005, 8/2009), Nicolae de Mehlsack și Paul de Schweidnitz, să-i anunțe Papei dorința lui de a trece la catolicism.

Mormântul lui Lațcu de la Mănăstirea Bogdana

Trecerea la catolicism a fost un act bine organizat, acest lucru reieșind și din faptul că Lațcu a propus Papei ca episcop de Siret să fie numit franciscanul Andrei Wasilio de Cracovia, născut în Polonia la 1320, în nobila familie Jastrzebiec. Acesta a fost uns episcop în martie 1371 de episcopul de Cracovia, dar în decembrie același an se pare că era încă la Lvov. Andrei Wasilio de Cracovia a fost episcop al Siretului până în 1387, când a fost numit episcop de Vilnius în Lituania.

Între 1387 și 1394, episcop de Siret a fost Ioan Sartorius, urmându-i la moartea sa Ștefan Martini. Papa îi cerea acestui nou episcop să meargă și să locuiască în diocesa sa, ceea ce presupune că acești episcopi preferau să stea în altă parte decât în Moldova. Călugărilor cerșetori (Magazin istoric, nr. 1/2022) aflați în misiune le revenea probabil datoria de a se ocupa de nevoile spirituale ale catolicilor din Siret și din întreaga Moldovă.

sau înecătoare. În mitofolclorul românesc aceasta este o divinitate primitivă a apelor dulci, de a cărei bunăvoință depinde forța apei. Ea poate produce inundații catastrofale, care să distrugă recoltele, să omoare oameni sau să aducă seceta distrugătoare, până își astâmpără mânia. Sătenii bucovineni o numesc „Femeia Gârlei“, iar cei din zona Apusenilor îi zic „Vâlva Apei“. Unii cred că este replica mitologică a Naiadelor din Grecia sau o întrupare a Sirenelor din mitologia românească. Descrieri ale acestora ni s-au transmis din Antichitate. Una dintre divinitățile care stăpâneau apele, în vremea geto-dacilor, s-ar fi numit HI E RO STOMA (sau Hierostoma), în traducere, „cea care stăpânește apele“.

De aici s-ar fi ajuns la Știma Apelor. Se spune că aceasta nu-și arată niciodată chipul adevărat, luând înfățișarea unei femei atrăgătoare, dacă va face victimă un bărbat, și înfățișare de bărbat, dacă urmează a ucide o femeie. În imaginarul colectiv Știma era descrisă ca fiind „o femeie înaltă, suplă, cu fața trasă, cu trupul rece, care purta părul lung, despletit, și avea culoarea galben-auriu sau verde-albăstrui“. Avea sânii atât de mari că „îi purta aruncați peste umeri și era îmbrăcată în cămașă cu alțiță, lungă până la glezne“ (Simion Florea Marian, *Mitologia românească*).

Tot în aceeași sursă se spunea că urmașii ei se numesc „oameni de apă“ și se arată celor care trăiesc în jurul apelor doar în zilele cu vreme rea. Oamenii nu trebuie să-i privească atunci, ca să nu le atragă atenția. Altfel, vor fi ademniți în apă și înecați. Se mai credea că fiecare baltă, lac, mlaștină avea o știmă. În perioadele cu ploi mari, când creștea mult nivelul apelor, Știmele foloseau inundațiile și luau multe vieți. Când erau zile secetoase, Știmele se ascundeau în pământ, ca să nu fie văzute de soare. Se spunea că, la miezul nopții, când pământul se răcorea, acestea scoteau capul din pământ și ademneau oamenii către apă. Și, dacă atingeai doar cu tălpile apa, erai smuls de pe mal și tras în adâncuri.

... și în viziunea pictorului polonez
Witold Pruszkowski,
tablou păstrat la Muzeul Național
din Cracovia (1877)

Mulți oameni povesteau că într-un sat din Bucovina, o femeie era la râu, în mijlocul zilei, și spăla rufe. Atunci a zărit o altă femeie ieșind din apă, îmbrăcată în cămașă albă, care-i făcea semne cu mâna să vină la ea. Femeia s-a speriat și a fugit, iar Știma s-a cufundat la loc, în apă, lăsând o bulboană în urma ei (Valeriu Butură, *Cultura populară românească*).

Numeroase alte legende vorbesc despre fiicele Știmei Apelor (fetele de apă).

Imaginarul colectiv păstrează descrieri interesante ale acestora. Se pare că aveau înfățișare de femeie până la brâu și de pește în jos. Se credea că acestea sunt duhurile fetițelor alăptate la sân, care se înecau și mureau atunci când erau scăldate de mamele sau bunicile lor.

Se spunea despre ele că sunt foarte frumoase și jucăușe și că au părul lung, auriu, răsfirat pe spate. Aveau și câte o pereche de aripi, albe, ca spuma mării. După unii, aceste fete de apă puteau cânta orice cântec din lume, doar în zorii zilei, înainte de răsărit sau după ce apunea soarele. Când se auzeau cântecele lor, apele se învolburau și, dacă un flăcău chipeș era atras în apă, acesta era înecat. Se mai spunea că nu erau atrași niciodată bărbații urâți (Simion Florea Marian, *op. cit.*). Uneori se mai răzbunau pe corăbieri și le distrugau corăbiile.

Așadar, apa este prezentă în mitologia românească, atât ca temelie a vieții, ca izvor nesfârșit (apa noastră cea de toate zilele, apa folosită în riturile de fertilitate agrară, apa prezentă în riturile de trecere – la naștere, la nuntă și la înmormântare), cât și ca ascunzătoare sau acoperământ al unor personaje mitice. Ea este astfel creatoare și regeneratoare de viață. Că așa se petrec lucrurile stau mărturie numeroasele întrupări, care își au sălașul în adâncurile întunecoase ale apei – icle, rusalce și Știme –, păstrate în mitologia popoarelor.

Știma apei este prezentă și în literatura noastră cultă. Mihail Sadoveanu i-a închinat *Zâna lacului*; Vasile Voiculescu ne-a înfățișat-o în *Loștrîța*, iar Cezar Petrescu în *Aranca, Știma lacurilor*. ■

THEODOR PÂSLARU. 1918. ÎNSEMNĂRI DIN RĂZBOI

TRAIAN D. LAZĂR

Principala observație pe care o facem citind relatarea lui Theodor Pâslaru (Magazin istoric, nr. 10 – 12/2021, 1–3/2022) privind deplasarea sa către Ploiești este aceea că, din Buzău, nu mai sunt coloane nemțești pe șosea. Grosul trupelor urma traseul

*Noiembrie 1918. Trupe coloniale franceze la Giurgiu
(foto din colecția Valeriu Avram)*

spre trecătoarea Bâsca Buzăului. Acolo îi așteptau țăranii români să le ia prada. La 27 octombrie/9 noiembrie 1918, Pâslaru ajunge la Ploiești, de unde a continuat să trimită informațiile culese către cei care îl dirijau.

Deși în textul însemnărilor sale Theodor Pâslaru nu precizează ce informații și cum le-a transmis Marelui Stat Major, este cert că misiunea sa în teritoriul ocupat a avut acest obiectiv, iar informațiile sunt cele din relatarea sa referitoare la situația și starea de spirit a populației civile din teritoriul ocupat, raporturile ei cu trupele de ocupație și mișcarea acestor trupe.

Fiind arestat în decembrie 1919, a fost acuzat că în timpul campaniei electorale a făcut propagandă contra Coroanei, a formei de guvernământ, a siguranței statului și a îndemnat la rebeliune. Știindu-se că, în 1917 – 1918, a fost în Rusia, era bănuțat a fi agent bolșevic. Pentru a se apăra, Pâslaru a solicitat declarații din partea ofițerilor de la Marele Stat Major și Divizia 5, ce l-au dirijat în acțiunile sale. În declarațiile trimise instanței, Curtea Marțială de la Galați, colonelii Miclescu și Costescu de la Marele Stat Major, biroul Informații, și un maior de la Divizia 5, au precizat că Pâslaru „a fost trimis ca informator, în luna noiembrie, în teritoriul ocupat, după venirea din Rusia”. În declarația generalului Prezan se spunea că Pâslaru „a lucrat bine” și se cerea punerea sa în libertate (Manuscris, vol II, filele 53, 60).

Ajuns în Ploiești, Theodor Pâslaru și-a continuat acțiunea de culegere și transmitere a informațiilor până la venirea armatei române. La 27 octombrie/9 noiembrie 1918 i s-a dat un ultimatum generalului Mackensen de a părăsi teritoriul țării. A doua zi, 28 octombrie/10 noiembrie 1918, s-a decretat remobilizarea, iar trupele române au intrat în Transilvania și au trecut Milcovul în Muntenia. În aceeași zi, trupele franco-engleze treceau Dunărea pe la Giurgiu.

Cu acest episod încheiem prezentarea însemnărilor din vreme de război.

*Andrei Wasilio
în timpul
activității sale
misionare
în Lituania,
ilustrație
din veacul
al XIX-lea*

Dacă în prima jumătate a secolului al XIV-lea franciscanii erau foarte activi în Moldova și au rămas probabil pe toată durata domniei lui Iașcu, dominicanii se impun din ce în ce mai mult în deceniile următoare și reușesc să preia locul franciscanilor în ceea ce privește influența la Curte. Ei au câștigat favorurile domnului, dar mai ales ale mamei acestuia, Margareta. În ceea ce privește convertirea voievodului nu avem date sigure, dar privilegiile acordate dominicanilor în 1384 dovedesc influența de care s-au bucurat călugării predicatori în Moldova pe toată durata domniei lui Petru al II-lea Mușatinul (1375 – 1391, cunoscut până recent în istoriografie drept I; *Magazin istoric*, nr. 11/2001). Voievodul moldovean le-a acordat venitul vămii din Siret, iar Margareta le-a construit o mănăstire în același oraș, cu hramul Sfântul Ioan Botezătorul, care urma să îi fie și necropolă.

Situația foarte bună a călugărilor Sfântului Dominic se datora și faptului că aceștia făceau parte din Congregația Fraților Peregrinanzi (reînființată în 1376), sprijinită de papalitate, dar și de regii și nobilii polonezi. Apropierea lor de voievodul moldovean a fost determinată și de bunele raporturi dintre Petru al II-lea și Polonia. Influența lor poate fi explicată și prin interesul domnului de a rămâne apropiat de Biserica Catholică.

Bunele raporturi dintre domnie și dominicani

reies și din evenimentele din 1390 legate de o relicvă sfântă adusă la Siret. În 1390, Ioan Janitor Strenue, vicarul Congregației Fraților Peregrinanzi pentru provincia Rutenia-Valahia, a făcut un pelerinaj în Țara Sfântă. Acolo a cumpărat o bucată de in pe care a așternut-o în toate locurile sfinte de la Ierusalim. Întors acasă din hagiatic, el a împărțit această pânză în trei: o parte a fost lăsată conventului din Lvov, una la Kameniec (Căminia), iar o alta a fost dată conventului din Siret. În luna ianuarie a anului 1391 a apărut sânge pe stofa de la Siret. Cum în Moldova era prezent la acea dată un inchiizitor al ereticilor, Nicolae Goldberg, acesta a început procesul de autentificare a miracolului. După ce au fost interogați martorii, miracolul a fost declarat autentic. Au urmat procesiuni, la care au luat parte ortodocși și catolici, pelerinaje la Mănăstirea din Siret și o serie de miracole, printre care unul îl implica pe un boier ortodox scăpat de la moartea la care fusese osândit de voievod ca urmare a rugii sale la relicvă. După iertare,

*Statuia Margaretei,
mama lui Iașcu, din Siret*

el se convertește la catolicism și este botezat în biserica mănăstirii. În ceea ce privește identitatea acestui boier, *cancellarius Stephani, vavvode terre illius*, Matei Cazacu afirmă că este vorba despre Iașco de Suceava, cel care a citorit Ițcani și Sfântul Dimitrie din Suceava și care ar fi numit în izvoare și Iacob Toth, fiind strămoșul familiei boierești Tăutu. Procesiunile desfășurate la Siret, pelerinajele la Mănăstirea dominicană de acolo, cât și permisiunea de a face convertiri dovedeau influența pe care călugării dominicani o aveau în Moldova la acea dată. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

frățește, dorindu-ne succes și izbândă bună.

Noi ne-am dus la gazda noastră, fratele camaradului din Pătărlagele, trecând iarăși prin centrul orașului Buzău, erau forfote de nemți triști și posomorâți. Acum vedeau cu ochii lor prăbușirea armatelor lor, a falnicului Kaiser de împărat al lor și a lui von Mackensen, comandantul trupelor din România. O rușine pentru ei!

Noi, după o zi și o noapte de odihnă, a doua zi 8/XI-918 [26 octombrie/8 noiembrie 1918], la ora 5 dimineața, am luat-o din loc plecând din Buzău, iarăși pe jos, pe lângă șoseaua națională, în direcția Ploiești. [Într-un canton au găsit un ostaș, fost prizonier eliberat, omorât de cineva dintr-un grup de prizonieri ruși, deveniți și ei liberi și care se îndreptau de la Mizil spre Buzău – n.n.]

Noi ne depărtasem cam 300 de metri de canton. Atunci vedem un jandarm de-al nostru, ce căuta a traversa șoseaua. Îl oprim și îi spunem de cel mort din canton. El ne spune: „Voi raporta șefului în comuna unde mă duc. Trebuie să trec și eu, acum, linia ferată dincolo, dar băgați de seamă și d[umnea]voastră. Vă găsiți la Mizil acum, nu-i primul caz cu acesta, pe șoseaua aceasta.“ Eu îi spun: „Faceți-vă datoria de creștini și de oameni.“ „Bine“, îmi spune. Și ne-am despărțit.

La o depărtare de 200 metri venea o căruță cu doi cai. Atunci, văzând-o, îl rugăm să ne ia și pe noi până la Mizil, spuiindu-i că-i plătim. Căruțașul ne spune: „Urcați-vă!“ Ne-am urcat și pe drum ne spune: „V-ați întâlnit cu niște ruși?“ Îi zic: „Da!“ „și nu v-a făcut nimic? Uitați-vă, căruța [c] goală. Mi-au luat tot și haina groasă, și banii din buzunar, și m-au și bătut bine!“

Bietul căruțaș ne aduce până la Mizil. Se grăbea să se ducă la

*Generalul August von Mackensen
(1849 – 1945),
supranumit „spărgătorul de fronturi“*

autorități să anunțe cazul. „Postul de jandarmi de la bariera Buzău, unde este și armată de-a noastră sosită azi [spera căruțașul – n.n.], îi vor încurca și îi vor prinde [pe foștii prizonieri ruși jefuitori – n.n.], dând telefon imediat. Cred că ei nu au ajuns [încă] la Buzău. Le dau semnalmente și felul hainei groase și a altor lucruri ce m-au jefuit.“

Am căutat să-i plătim ceva [căruțașului], dar nu a primit. I-am mulțumit cuviincios, apoi am luat-o înainte, la bariera de ieșire din Mizil. Am așteptat acolo cam ½ ceas, am mâncat și noi și băut o jumătate [de litru] de vin de la hanul acela. Ne gândeam. „Ce vom face de acum încolo?“

Dar tocmai când eram îngândurați, sosește și trage la han un camion cu doi nemți, cu ceva bagaje în el. Atunci, îl rugăm pe negustor, care știa bine nemțește, să le spună. Nemții, de acord, îi spun: „Mergeți cu noi la Ploiești.“ Au băut amândoi un kg vin și ne-au dat și nouă încă o ½ de vin, au plătit ei totul și am plecat. Când am ajuns la ora 5^{1/2} [17.30], ne dăm jos. Nu au primit nimic de la noi. Mulțumind și acestora, le-am arătat drumul spre Predeal.

O luăm prin centru. O forfotă de nemți, toți erau grăbiți. La unele posturi, unde aveau co-

*Strada „Carol“ din Mizil,
pe unde trebuie să-l fi purtat pașii pe Theodor Pâslaru*

Dinspre Buzău veneau acum amărâții de soldați români și ruși, care au fost prizonieri la nemți în lagărele din România. Erau dechăinați de foame, ne cereau pâine. Le-am dat și noi două pâini, una am păstrat-o pentru noi.

Ne-a apucat seara. Acum eram morți de oboseala drumului și mai aveam de mers cam mult. Dar după două ceasuri ajungem în marginea orașului Buzău. Îi spunem celui care a zis că e din orașul Buzău. Acum o schimbă că e din com[una] Pătârlagele, dar are un frate proprietar aici și acum mergem la el. „Bine“, i-am zis eu. „Vezi cum suntem și acum s-a înserat bine, nu avem încotro“.

Ajungem, batem și la poarta acestuia. Ora era 9 seara. Pe străzi, forfotă de nemți. Cu mare greutate a ieșit el. Când se văd, se pupă și se îmbrățișează cam zece minute amândoi în fața porții și de bucurie mare plângeau amândoi. Nu se văzuseră de când au plecat în război.

Ne-au poftit înăuntru, ne prezintă soția și cei doi copii, apoi el se îmbrățișează și cu cumnata sa. Copiii se uitau speriați la toți. Ne-a primit bine, ne-a ospătat omenește și la noi doi ne-a dat o cameră, unde am dormit, făcând foc cât trebuie la sobă. Apoi am dormit până a doua zi duși de oboseală. Pe mine mă istoviseră greutatea de peste 30 kg ce o aveam în gcamantan. Atunci am făcut o zi pauză, ieșind prin oraș, și m-am dus și până în apropiere de stație, în fața gării, spre a mă interesa de pot călători pe c.f.r. Dar de unde! Din fața hotelului „Anghel și Zachiu“ nu era voie de a înainta un pas. Nemții cu armele făceau de pază. Orice român: „Turich, turich“.

Întâmplător, mă găsesc cu un ostaș din Reg[imen]t[ul] 16 Obuziere, ce a fost într-o unitate cu mine. Eu îl întreb: „Ce caută la Buzău!“ El îmi spune: „Am venit să vedem ce mai fac ticăloșii aceștia de nemți pe aici, că noi le-am dat de hac. Noi le-am pus o mină, ieri, pe șosea în

Generalul Constantin Prezan

dreptul comunci noastre, Poșta Călnăului și Montecoru – Stâlpu de azi – și i-am somat să ne predea circada de vite mari, peste 300 de capete. Nu au avut încotro și le-au predat, altfel nu scăpau de noi, îi seceram pe toți cu mitralierele și aveam și patru tunuri de 51, muniție suficientă pentru cei peste 200 de foști ostași români.“ „Dar cu vitele, ce ați făcut?“ Îmi fu întrebarea. „Hei, domnule Păslaru, le-am împărțit frățește pe comune.“ „Bine ați făcut, măi Panaite.“ „Acum ne trebuiesc caii, că în comunele noastre nu au mai rămas decât cinci perechi de cai. Acum plec acasă, ca pentru mâine să o luăm peste coaste, să

le ieșim înaintea la coloanele lor, să-i somăm să se predea, să ne luăm caii și căruțele, că înfundă valea Nehoiului până la Bâsca cu coloane și căruțe.“ „Ce spun ei? Au și tunuri la ei!“ El îmi spune: „Nu face nimic. Noi îi înconjurăm prin munți, îi luăm prin toate părțile și trebuie să se predea, dacă vor să scape cu viață și să le dăm drumul cu mâinile în buzunar.“ Îi mai spun: „Căutați și faceți legătura cu trupa regulată de ai noștri de la Nehoiu și Bâsca.“ „Chiar azi au plecat 12 călări [călăreți] de ai noștri peste coaste ca să ia contact cu cei de acolo. Iar aici suntem peste 100 de ai noștri înarmați cu mitraliere și puști, veniți de astă noapte, să vedem ce fac, să nu devasteze Buzăul. Nu-i vezi [pe nemți], umblă forfota. Ce mai scapă, fug cu trenurile.“ Apoi ne-am despărțit

Prizonieri români în gara Buzău (1917)

PATRIARHUL JUSTINIAN MARINA ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Abia deschiderea totală a arhivelor va arăta imaginea reală a Patriarhului Justinian Marina, ceea ce nu pare că se va petrece într-un viitor imediat. Deocamdată, o analiză rece și lucidă conturează portretul unui om care a încercat să salveze ceea ce se putea salva în cea mai grea perioadă prin care a trecut Biserica Ortodoxă Română în secolul XX.

Om al compromisului pragmatic, Patriarhul Justinian (1901 – 1977) a știut să facă un „joc” foarte abil tocmai pentru a nu se ajunge la desființarea totală a Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R.) odată cu instalarea comunismului, după modelul sovietic. Ales în scaunul patriarhal la 24 mai 1948, după moartea Patriarhului Nicodim, Justinian Marina avea două avantaje: acela al prieteniei cu Gheorghe Gheorghiu-Dej – pe care l-a găzduit în urma episodului binecunoscut al evadării celui din urmă din închisoarea de la Târgu Jiu (1944) –, așadar, era considerat un om de încredere al regimului nou-instalat, și, pe de altă parte, acela de a fi fost un foarte bun administrator, vocație deja demonstrată în activitatea bisericească anterioară.

REALITATEA A FOST ALTFEL

În contextul de față mai trebuie spus că întâlnirile și toate realizările grupului intitulat „Rugul Aprins al Maicii Domnului” porniseră deja din anul 1944, așadar cu binecuvântarea (aprobarea)

bătrânului Patriarh Nicodim Munteanu (1864 – 1948). Starețul Mănăstirii Antim, unde se desfășura activitatea Rugului Aprins, în prima sa perioadă, a fost o personalitate foarte apropiată de Patriarhul Nicodim, anume părintele Vasile Vasilache (*Magazin istoric*, nr. 6/2018).

Aflat în cărți pentru a intra în ierarhie, părintele Vasile Vasilache relatează în amintirile sale (vezi în special volumul *De la Antim la Pocrov*, Ed. Eikon, 2015) felul în care a fost îndepărtat brutal din funcția de stareț. Iar fiindcă nu reușește să mai primească niciun post mai serios, părintele V. Vasilache ajunge tocmai la Schitul Pocrov, o sihăstrie din zona Mănăstirii Neamț. Fără îndoială, în paginile sale de amintiri, revolta părintelui Vasile Vasilache se manifestă ostil în primul rând față de Patriarhul Justinian – ca reprezentant principal al autorității bisericești, care l-ar fi abandonat. Documentele arată însă că părintele V. Vasilache este foarte subiectiv. Tot din aceste mărturii ale fostului stareț al Antimului reiese că Patriarhul Justinian ar fi avut un rol hotărâtor la risipirea Rugului Aprins.

Trupe germane de ocupație mășăluiesc în Ploiești

mandamente ei, gheretele răsturnate de ai noștri. La Polițai comandatură, zarvă mare, lângă fosta bancă de credit. Aflăm că polițaiul comandant nemțesc a fost împușcat de un ovrei și a fugit. Nu l-au prins!

Noi ne-am strecurat din mulțimea adunată și am plecat spre Gara mare, pe bulevard. Tocmai atunci când sosim, un tren s-a format pentru București. În stație, acum, era personal românesc de două zile. Bucuria camaradului meu, Mitică! Își scoate bilet, apoi se urcă și el, despărțindu-ne frățeste amândoi, spuindu-i că peste câteva zile voi veni și eu la București, având chiar obligații pentru aceasta.

Eu, în seara aceea, am tras ca pasager neașteptat la nașu-meu, Ion Petrovici, pe strada Bărcănești, nr. 9, ca a doua zi, 10/XI-918 [28 octombrie/10 noiembrie 1918] să mă duc acasă la mine, unde am găsit odăile goale, o jale și ruină. Paturile de fier numai cu saltelele de paie, unde au dormit nemții. Garderobu stricat, o infecție de miros de lulele. Am acrisit camerele, măturat și șters praful, apoi am spălat dușumeaua și altele ce am făcut. Iar la ora 11 am plecat în centru.

Acum, război mare. Peste 2.000 de cetățeni dărau gheretele și dezarmau pe nemți. La un moment dat, de la Trandafir Roșu, acum magazin Buc[urești], ies nemții cu mitralierele și trag pe deasupra mulțimii. Când au început a trage cu mitralierele, lumea îngrozită a fugit în diferite părți. Eu atunci, de frică și groază, nu am știut cum am intrat pe ușa de la intrare a Primăriei orașului. Centrul [orașului] a rămas gol pe lângă Statuia libertății. Atunci se ivește un cazangiu beat. Venea din partea opusă, cu mâinile în șolduri, strigând la trupa ce trăgea. „Trageți,

mă! Eu sunt Mielu Cristescu, cu vă dezarmez!” În momentul acela sosește o mașină mică cu doi ofițeri francezi și un român spuindu-le la nemți a depune armele. [Probabil nu erau ofițeri din armata care trecuse Dunărea, în aceeași zi, pe la Giurgiu. Mai degrabă erau foști prizonieri eliberați ori militari cu misiune în teritoriul ocupat – n.n.]. Tot atunci a năvălit poporul de prin ganguri și de pe unde fugise, luându-le toată armătura de la ei și centiroanele cu revolve de la ofițerii nemți. Iar ofițerul român

a spus mulțimii că toți cetățenii români ce sunt apți și foști demobilizați să vină după el, să le dea arme ce au fost îngropate în lăzi prin curțile unor cetățeni lângă Reg[imentul] 32 Mircea și să formeze gărzii naționale până la sosirea trupelor regulate românești. La această chemare au răspuns toți românii, înrolându-se în unități civile gata pentru orice, menținând ordinea și disciplina și dezarmând pe oricare ostaș german.

Pe la orele 4 [post] m[eridian] trec în formațiuni, coloană de marș, un reg[imen]t de Ulani călări, bine înarmați cu sulite și carabine și patru mitraliere. Au fost somați să se predea. Neavând încotro, văzând primejdia, au descălecat de pe cai, au dat armele și tot ce aveau ca muniție. Caii i-am luat și băgat la Reg[imen]t[ul] 19 Art[ilerie], iar pe ostașii lor, câte patru în rând, au fost escortați la gară pentru îmbarcarea în vagoane lăsându-se ca mâncare hrana pe trei zile.

Corbii de pradă din mahalalele aproape de Gara mare au spart depozitele nemțești și cărau tot ce găsea în depozit, cu mic cu mare, iar cei din Sf[ântul] Sava căra cu camioanele, un jaf ce atunci mi-a văzut ochii.

Eu, de surmenaj și de oboseală prea mare, la 5 ½ seara m-am dus la cameră fluierând, că nu aveam cu ce face focul și nici cu ce a mă înveli în timpul nopții. Abia peste două zile am cumpărat două pături nemțești noi de la un cetățean, ce se asigurase cu de toate de la depozite.

În timpul acela, ca și mai pe urmă, mălai nu se găsea și unde aflai ceva era cu 7 lei pe kilo[gram], gaz 5 lei, cartofi 2 lei, toate cu preț de speculă nerușinată și aceasta a durat multă vreme. ■

Vizita Patriarhului Ecumenic Athenagoras în România, octombrie 1967

O RELAȚIE FOARTE CALDĂ

Un caz special este cel al tânărului frate, apoi monah Andrei Scrima – devenit una dintre cele mai importante personalități ale Rugului Aprins. Dată fiind inteligența și cultura părintelui Andrei Scrima (*Magazin istoric*, nr. 4/2018), acesta este preluat sub aripa Patriarhului Justinian, devine translator, lucrează la Biblioteca Sf. Sinod a Patriarhiei B.O.R., alături de un alt protejat al ierarhului, părintele Bartolomeu Anania (*Magazin istoric*, nr. 1/2021). Cu ajutorul nemijlocit al Patriarhului, în mod miraculos, părintele Andrei Scrima primește o bursă pentru studii doctorale în India și reușește să plece din țară cu foarte puțină vreme înaintea arestării confracților săi în lotul Rugului Aprins (1958).

Iar ceea ce este interesant abia urmează. Documente apărute recent – destul de puțin cunoscute, inclusiv între cercetătorii Rugului Aprins – demonstrează din nou relația cu totul specială dintre Patriarhul Justinian Marina și părintele Andrei Scrima, care alesese să nu revină în țară, tocmai pentru a nu risca arestarea. Corespondența dintre cele două personalități ilustrează cum nu se poate

mai elocvent că părintele Andrei Scrima a păstrat toată viața o relație foarte caldă cu Patriarhul Justinian. Și, știm din mărturiile făcute apropiaților săi, părintele A. Scrima i-a purtat un respect și un devotament filial, inclusiv după revenirea sa în țară, petrecută la începutul anilor '90, când se putea vorbi deschis, fără opreliști.

Cei doi, Patriarhul Justinian și părintele A. Scrima, se vor reîntâlni la Muntele Athos și în Occident, iar corespondența se va petrece prin intermediari de încredere, de pildă, prin fiul ierarhului, doctorul Ovidiu Marina, care putea să călătorească ceva mai des, începând cu dezghețul petrecut la finalul anilor '60. Iată un fragment din scrisoarea pe care A. Scrima i-o trimite Patriarhului tocmai din Liban – acolo unde părintele era mentorul unei comunități monahale (vezi volumul *Patriarhul Justinian Marina, corespondență inedită*, Ed. Basilica, 2018, p. 179), la 22 august 1966: „Venind după întâlnirea de la Geneva, această nouă regăsire, fie și pe calea mai îngustă a scrisului, reînvie în sine emoția scrisorilor de altădată (nu e chiar mult timp de atunci!), pe care vi le adreșam din India sau de pe alte drumuri și țări [...] De aceea vă rog să nu mi-o luați în nume de rău dacă voi relua aici ceea ce știți deja: că recunoștința mea pentru tot ceea ce, știut sau neștiut, am primit de la Preafericirea Voastră în acei adevărați ani de ucenicie petrecuți în preajma Preafericirii Voastre nu face decât să sporească odată cu trecerea anilor și cu deslușirea acestei rânduicli de taină a Domnului în care îmi este dat să trăiesc. Și tot astfel, legăturile vii, sufletești, se adâncesc și se întăresc, țesând o mai puternică apropiere și înțelegere, în ciuda depărtărilor.

Părintele Andrei Scrima (dreapta) alături de Patriarhul Ecumenic Athenagoras (mijloc)

Conform documentelor accesibile până astăzi, realitatea a fost cu totul altfel. Activitatea Rugului Aprins nu mai putea să se desfășoare odată cu desființarea asociațiilor religioase (1948). După moartea Patriarhului Nicodim, fiind considerat un „clement“ periculos (între altele, părintele V. Vasilache fusese predicatorul oficial al Catedralei Patriarhale, în plin război, iar cuvântările sale nu erau deloc prietenoase la adresa sovieticilor și comunismului), starețul Antimului din perioada Rugului Aprins este îndepărtat. În locul său devine stareț părintele Valerian Zaharia, personaj mai mult decât controversat. Nici acesta nu are viață lungă la Antim și, chiar dacă întâlnirile Rugului Aprins nu mai aveau loc decât pe ascuns (preponderent în casele câtorva membri: Al. Mironescu, Olga Greceanu, Constantin Joja, Vasile Voiculescu), între anii 1949 și 1950, Patriarhul Justinian îl numește stareț pe părintele Benedict Ghiuș (*Magazin istoric*, nr. 2/2018). Ulterior, date fiind problemele de „dosar“ ale părintelui Benedict, stareț devine părintele Sofian Boghiu (1950 – 1955). Reamintesc, și părintele Benedict Ghiuș, și părintele Sofian Boghiu (*Magazin istoric*, nr. 1/2019) erau deja membri însemnați ai Rugului Aprins.

Iar aceste acțiuni administrative au continuat în anii '50. Tocmai pentru a fi protejați, cu

ajutorul Patriarhului Justinian, părintele Andrei Scrima, părintele Benedict Ghiuș, părintele Sofian Boghiu, părintele Felix Dubneac, membri ai Rugului Aprins, cu toții, sunt trimiși pentru diverse activități în zona Mănăstirii Neamț, unii dintre aceștia predau la Seminarul Teologic de acolo. Este o mișcare tactică, tocmai pentru a-i îndepărta de București și de primejdia arestărilor. O parte dintre tinerii participanți la întâlnirile Rugului Aprins fuseseră deja arestați ori dați în urmărire, câțiva membri ai Rugului Aprins sufereau deja o primă închisoare (părintele Daniil Sandu Tudor, Anton Dumitriu, părintele Roman Braga, părintele Nicolae Bordașiu etc.).

Ceea ce rezultă din toată această poveste aparent întortocheată este că în realitate Patriarhul Justinian i-a ajutat cât a putut pe cei mai mulți dintre membrii emblematici ai Rugului Aprins. Așa cum a încercat să-i ajute – mai degrabă discret, dar ferm și decisiv – și pe alți clerici însemnați. De pildă, marele duhovnic părintele Cleopa Ilie, ascuns prin munți, în cel puțin trei etape, în ultima dintre acestea alături de părintele Arsenie Papacioc (el însuși membru tangent al Rugului Aprins), este chemat din sihăstrie printr-un „ambasador“, trimis al Patriarhului Justinian, anume părintele Daniil Sandu Tudor – care-i aduce vestea cea bună că pericolul a fost

îndepărat. Astfel, cu excepția unor anchete minore, părintele Cleopa Ilie a fost salvat, nu a intrat nicicând în închisorile comuniste. Iar fondatorul Rugului Aprins, părintele Daniil Sandu Tudor, mai primește cu alt prilej, tot în anii '50, și misiunea de a încerca o minimă limpezire a fenomenului spiritual de la Mănăstirea Vladimirești, destul de controversat nu numai în perspectiva politicii statului comunist, ci și în cea bisericească – fenomen despre care ar merita să vorbim la un moment dat, aici. Mai ales că sunt implicate și alte personalități ale Rugului Aprins, în special părintele Antonie Plămădeală, viitorul Mitropolit al Ardealului (*Magazin istoric*, nr. 6/2019).

Patriarhul Justinian Marina alături de, printre alții, Petru Groza (al treilea de la stânga), Gheorghe Gheorghiu-Dej (al patrulea din stânga), și Gheorghe Apostol (al cincilea din stânga) în tribuna oficială de pe stadionul „23 August“ din Capitală cu prilejul deschiderii Festivalului Mondial al Tineretului, 2.08.1953 (fototeca online a comunismului românesc; cota 50 (52)/1953)

CASA MEMORIALĂ „GEORGE BACOVIA“

GABRIELA GÎRMACEA

Fiecare loc are povestea lui, chiar dacă aceasta nu începe de fiecare dată cu formula știută: A fost odată ca niciodată... Însă poveștile ne fascinează la orice vârstă și ne ajută să înțelegem și să ne imaginăm istoria locului. Casele memoriale au istoria lor, iar vizitatorul, aflându-le trecutul, înțelege oamenii, gesturile, mentalitățile și faptele.

Construită la sfârșitul secolului al XIX-lea pe fundație de piatră, pe o suprafață de 171 m² și având o structură tip vagon, Casa Memorială „George Bacovia” din Bacău este locul în care poetul și-a scris cea mai mare parte din operă. Casa a fost cumpărată de familie, tata, comerciantul Dumitru Vasiliu, și mama, Zoc Langa, în 1906. George Bacovia (Bacău, 4 septembrie 1881 – București, 22 mai 1957), pe numele adevărat, Gheorghe Vasiliu, a locuit aici până în 1928, când s-a căsătorit cu Agatha Grigorescu și s-a mutat la București.

Cuplul Agatha și George Bacovia

În 1931, familia poetului a vândut casa, care timp de 40 de ani a avut mai mulți proprietari. Din 1971, municipalitatea a cumpărat-o și a decis să organizeze un muzeu memorial cu sprijinul soției poetului, care a adus mobilierul și obiectele personale pentru a reconstitui atmosfera familială.

Agatha Grigorescu-Bacovia a vizitat pentru prima dată casa în 1922 și a notat momentul în lucrarea intitulată *Bacovia. Viața poetului*. Iată ce mărturie ne-a lăsat: „Am ajuns în strada Liceului, în fața unei ogrăzi mari, cu pomi mulți, ce-și aplecau povara zăpezii. Am intrat pe o pârtie paralelă cu o casă-vagon, cu două cerdacuri. Geamurile păreau niște vitroure de gheață cu cele mai ciudate arabescuri. Sunărăm la a doua marchiză. Ne-au întâmpinat poetul și sora sa, Virginia. Am fost primiți în sufrageria luminată de un candelabru, ce-și răsfrângea luminile în două oglinzi mari, stil Ludovic al XV-lea. În mijloc, masa aștepta cu tacâmurile puse.”

Și astăzi, accesul vizitatorilor în casă se face tot prin a doua marchiză și prima încăpere care se vizitează este sufrageria, unde se pot admira masa din lemn de nuc și scaunele cu piele de Cordoba. Camera impresionează prin simplitate și sobrietate. Aici au avut loc mai multe evenimente de familie. Era locul unde se servea masa, se asculta muzică la patefon, se dansa, se citea și se recitau versuri, pentru că „toți erau sensibili la poezie” –

(Însă nu e mai puțin adevărat, până la urmă, că toate acestea mă fac să doresc cu atât mai mult puțința de a Vă revedea cu răgaz îndestulat, spre o adevărată împărtășire sufletească)“.

TIMPURILE NU SUNT COAPTE

Deosebit de valoroasă, corespondența respectivă evidențiază numeroase aspecte de diplomație ecleziastică, la care părintele A. Scrima era deja un actor important prin rolul său de consilier al Patriarhului Ecumenic Athenagoras și trimis al acestuia la Conciliul Vatican II. Cu alt prilej (17 septembrie 1967), părintele Andrei Scrima îi scrie, între altele, despre o proximă vizită a Patriarhului Ecumenic în România, vizită pe care și-a dorit-o el însuși și, cu siguranță, a sprijinit-o (p. 213): „Așadar, în curând Patriarhul Athenagoras va veni în România: împlinire a unei vechi și fierbinți năzuințe. (E foarte adevărat că Patriarhul Athenagoras nu e decât foarte «vag» grec: e român macedonean cu aliaj albanez – dar aceste amănunte nu sunt spuse în public și mai ales nu sunt de spus în fața anturajului lui grec). Nu vă voi ascunde faptul că, la un moment dat, am fost

ispitit de gândul de a veni în România ca să fiu de față la vizita Patriarhului Ecumenic: dar, bineînțeles, până la urmă mi-am spus că timpurile nu sunt încă coapte... De departe însă și, în același timp, de foarte aproape, mă bucur nespun de această întâlnire față către față între el și Preaferirea Voastră: știu cât de mult vă respectă și vă iubește, și cât dorea – după fugitiva ocazie de la Athos – o întâlnire prelungită cu Preaferirea Voastră. Veți putea constata astfel cât de departe e Patriarhul Athenagoras de orice țel politic sau de stăpânire «centralizată» asupra celorlalte Biserici, sau de intenția de a «părăsi învățătura ortodoxă»(!). Dorința lui, foarte simplă și lăudabilă (și care a devenit din ce în ce mai luminoasă pe măsură ce înaintea în vârstă), e, cred, aceea a oricărui ortodox conștient: de a promova efectiv unitatea interortodoxă; de-a pune, în sfârșit, capăt tristelor invidii și concurențe dintre Bisericile Ortodoxe“.

Din păcate, în pofida acestor oameni cu adevărat luminoși, istoria avea să ne arate că aceste discordii, al căror centru se afla la Moscova, ce se închipuie „a treia Romă“, aveau să continue în întreaga perioadă comunistă și postcomunistă, până astăzi. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 mai 2022, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– În ce dată au testat francezii un vehicul
propulsat cu gazogen în curtea Ministerului Muncii?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din februarie 2022 este:

„Un om a dăruit morarului niște struguri“

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Dragoș Gladcă, din Brașov**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2022.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, Calea 13 Septembrie nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sect. 5, București

E-mail-ul nostru: mistoric@gmail.com

UN TÂLHAR DE ALTĂDATĂ

THEO STĂNESCU-STANCIU

*Turnul Londrei
și Thomas Blood,
cel care...*

London Gazette, din 8 – 11 mai 1671, anunța: „Whitehall, 9 mai. În această dimineață, în jurul orei șapte, patru bărbați s-au prezentat la domnul Edwards, păzitorul Casei Bijuteriilor Regale din Turn; ei au dorit să vadă Coroana, una dintre cele mai de preț, cea care era în custodia acestuia; Dl. Edwards i-a condus în camera în care erau ținute toate bijuteriile și le-a arătat; dar, conform planului, răufăcătorii au pus în aplicare ceea ce au gândit de acasă: i-au îndesat bătrânului păzitor un căluș, de o formă ciudată, în gură; însă acesta nu s-a speriat: a început să facă cât de mult zgomot a putut și să depună rezistență; cei patru nu au mai avut loc de întoarcere: l-au înjunghiat cu un stilet, provocându-i o rană adâncă în stomac; pentru a fi siguri că nu mai exista niciun pericol, i-au mai aplicat câteva lovituri la cap, folosindu-se de un gen de box din lemn, pe care îl aduseseră în caz de nevoie, cu scopul de a-l folosi atât pentru a doborî pe oricine li se împotriva, cât și pentru a face de nerecunoscut Coroana, lovind-o, deformând-o, dar și, totodată, oferindu-i un aspect mai ușor de transportat; apoi, împreună cu globul, cele două au fost puse în sacii pregătiți dinainte; într-un final, cei patru au ieșit la fel de ușor precum au intrat, lăsându-l pe bietul bătrân la pământ, incapabil să se miște sau să scoată vreun zgomot“.

O poveste desprinsă parcă dintr-un film de acțiune, aproape incredibilă prin simplitate: cele mai importante simboluri ale Regalității britanice au căzut pradă unui jaf!

Sau numai așa părea?!... Pentru a încerca să descălcim ițele istoriei este nevoie să aruncăm o privire în trecut, pentru a descoperi protagoniștii, dar și contextul.

Liceu, – cimitir
 Al tinereții mele –
 Pedanți profesori
 Și examene grele...
 Și azi mă-nfiori
 Liceu, – cimitir
 Al tinereții mele!
 Liceu, – cimitir
 Cu lungi coridoare –
 Azi nu mai sunt eu
 Și mintea mă doare...
 Nimic nu mai vreau –
 Liceu, – cimitir
 Cu lungi coridoare...
 Liceu, – cimitir
 Al tinereții mele –
 În lume m-ai dat
 În vâltorile grele,
 Atât de blazat...
 Liceu, – cimitir
 Al tinereții mele!

Imagini cu mobilier ce dăinuie din timpul vieții poetului

conform mărturisirii Agathe. Tot aici, Iorguț (așa i se spunea în intimitate poetului) interpreta câte o melodie la vioară, i-a mărturisit iubirea viitoarei soții și i-a citit prima poezie.

Din sufragerie, vizitatorul este invitat să descopere camera poetului, unde poate observa aceeași simplitate: obiecte personale și manuscrise. Atmosfera acestei camere a fost reconstituită tot cu sprijinul Agathe, care a scris: „Aci își ținea cărțile încă de pe vremea când era elev. În fața măsuței rotunde, un cușor blindat. Acesta l-a însoțit pretutindeni, cât a fost student și funcționar. În el își ținea lucrurile ce-i erau mai dragi, cărțile preferate, reviste, manuscrise, corespondență foarte puțină, vioara“. În cameră se poate vedea biroul pe care stau atent aranjate obiectele personale (sugativă, tocul, călimara, sfeșnicul, penițele și un manuscris), iar pe pereți sunt atârnate două tablouri care arată talentul de artist grafic al poetului.

În dormitor, se păstrează mobilierul original: patul, comoda, oglinda, tablourile. În fostul antreu al casei, unde odinioară se primeau musafirii, este organizat un punct de informare turistică. În cerdacul antreului, obișnuia să stea bunică poetului. Imaginea și tabieturile ei au rămas în memoria Agathe: „Cu părul alb, strâns în conciu din creștetul capului, cu ochelarii pe nas, citea. Pe

umeri, purta un șal negru.“ Azi, în cerdac, se pot vedea câteva fragmente din stucatura casei unde s-a născut poetul și o bucată din salcia care se afla în grădina publică, la umbra căreia poetului îi plăcea să mediteze.

Salonul casei era locul unde familia primea vizitele. Se pot admira oglinzile venețiene și pianul cu plăci de bronz, la care surorile poetului cântau, deoarece educația muzicală era una dintre principalele preocupări ale familiei.

Parcu casei are și el povestea lui. Aici i-a dăruit poetul soției sale ediția a doua a volumului *Plumb*, care apăruse la Râmnicu Sărat, cu dedicația: „Poetei senzitive, Ag. Grigorescu, din partea lui G. Bacovia“. Peisajul din curtea casei este evocat în poezia *Decor*, despre care poetul le-a mărturisit studenților la Litere, într-o conferință: „Când ninge, orice copac rămâne negru în contrast cu zăpada, care nu-l acoperă pe tot trunchiul. Atunci, ai alternanța acestor două culori. Parcul casei părințești mi-a sugerat prima impresie, privind decorul de iarnă“.

Părăsind spre stânga incinta casei memoriale, vizitatorul poate merge pe urmele poetului spre Colegiul Național „Ferdinand I“, școală care i-a purtat numele o perioadă și pe care o evocă în poezia *Liceu*. ■

arestați, unii chiar condamnați la moarte; doar Blood a reușit să scape, inițial ascuzându-se într-o zonă muntoasă și apoi fugind în teritoriile olandeze, deghizându-se fie ca un quaker, fie ca un preot local. Rămânând fidel partenerilor, a încercat să îi elibereze, dar tentativa a rămas sortită eșecului... După unele surse, în acele încercări ar fi fost implicat și fratele lui Thomas, un anume Lackie, care ar fi fost prins și executat, la rândul-i, pentru înaltă trădare!

James Butler, duce de Ormond

le făcea cu regularitate. Împreună cu câțiva prieteni de nădejde, în noaptea de 6 spre 7 decembrie 1670 i-a ieșit în cale, tocmai când Ormond se plimba în caleașcă pe strada St. James. Unul dintre complicii lui Blood l-a tras afară și l-a forțat să urce pe șa, alături de el. În haosul dezlănțuit, unul dintre slujitorii ducelui a reușit să-și elibereze stăpânul. La rândul său, Blood s-a făcut încă o dată nevăzut, scăpând basma curată, și asta în special datorită faptului că a știut să țină ascunsă implicarea

directă în complot...

În opinia unor istorici, această a doua încercare de capturare a ducelui ar fi fost comandată de prietenul George Villiers; alții însă înclină să creadă că decisivă în punerea în aplicare a temerarei tentative ar fi fost recuperarea proprietăților de pe pământ irlandez. Oricum,

*George Villiers,
duce de Buckingham*

MAI MULTE VARIANTE

Pe pământ străin, Thomas și-a pus din nou la bătaie abilitățile, reușind să obțină sprijinul unuia dintre cei mai importanți oameni ai momentului, „Bunicul“, amiralul Michel de Ruyter (1607 – 1676), renumit pentru manevrele sale victorioase în timpul Războaielor anglo-olandeze. Dar și să se alieze cu personaje potente ale epocii, dintre care cel mai sonor exemplu ar fi fost cel de-al doilea

Amiralul Michel de Ruyter

duce de Buckingham, George Villiers (1628 – 1687).

Câțiva ani mai târziu, în 1667, îl vedem din nou implicat într-o acțiune extrem de riscantă: eliberarea unui alt prieten, un anume căpitan Mason, în timp ce era escortat spre o închisoare din York. În urma unei încăierări armate, cu toate că Thomas a fost rănit, a reușit să-și scape camaradul. Și prețul pe capul trădătorului Blood ajungea să se dubleze...

A reușit să se facă iarăși nevăzut, luându-și o nouă identitate – se pare sub numele de Thomas Allen –, și s-a refugiat inițial în Kent. Apoi, jucând rolul unui doctor (sau farmacist, după alți biografi) pe nume Ayloff, îl găsim practicând undeva în estul Londrei, în Piața Romford.

Dar eșecul înregistrat în răpirea ducelui de Ormond nu avea cum să fie uitat. Aflând că ducele se afla în Anglia, Thomas a pus la cale un alt plan. A studiat atent atât reședința ducelui, Clarendon House, cât și mișcările pe care acesta

Dintre cei patru tâlhari care au reușit să pătrundă atât de ușor în vestitul Turn al Londrei, locul cel mai păzit din Imperiul britanic, unul devenise, încă cu mult înainte de acel episod, un personaj extrem de cunoscut, o adevărată legendă a timpului: Thomas Blood, un rebel protestant irlandez.

Thomas s-ar fi născut undeva în jurul anului 1618, într-o familie înstărită din comitatul irlandez Meath. O mare parte a averii clădite de părinte ar fi pornit de la meșteșugul fierăritului: unul extrem de bănos, dacă e să luăm în calcul că, în doar câteva decenii, Blood senior ajunsese să achiziționeze mai multe terenuri și să se impună ca un proprietar important din zonă. Bunicul pe linie paternă – Edmund Blood – s-a numărat printre membrii Parlamentului irlandez ce-și ținea întâlnirile în castelul Kilnaboy, County Clare.

FUGE ÎN OLANDA

Lui Thomas i-a surâs așadar zeita Fortuna încă din primii ani de viață. S-a bucurat de afecțiunea familiei, beneficiind totodată și de o educație pe măsură, tânărul deprinzându-se cu ușurință cu principiile etichetei vremii. Avea o constituție atletică și era priceput în mânăuirea armelor. Cea mai mare parte a timpului și-a petrecut-o în Anglia, legând prietenii puternice și reușind să devină un curtean desăvârșit.

Tot acolo avea să își găsească și jumătatea – fiica unui politician englez, John Holcroft, Maria (1628? – 1718). După căsătorie, cei doi au ales să se stabilească în Irlanda și, la scurt

... i-a slujit, pe rând,
și pe regele Carol I,...

timp, li s-a născut și primul copil, botezat tot Thomas, la 30 martie 1651; acestuia, de-a lungul vremii, i se vor adăuga alți șase frați: patru băieți și două fete.

Undeva în jurul anului 1642, Blood a ales să se alăture taberei regaliste și să lupte sub stindardul lui Carol I. Însă, studiind atent evoluția conflictului, a ales apoi să schimbe direcția, transformându-se într-un fi-

... și pe Oliver Cromwell

del susținător al lui Oliver Cromwell.

Potrivit unuia dintre cei mai cunoscuți istorici specializați în furturi celebre, David C. Hanrahan, talentul natural al irlandezului de a se plia pe orice cauză, de a negocia și a găsi o cale de înțelegere cu oricine – în fond duplicitatea transformată în adevărată artă! – i-au deschis noi și nebaneuite până atunci căi lui Thomas Blood, care s-a transformat într-un personaj cheie în tratativele ce priveau achiziția de echipamente, resurse de hrană sau... susținători.

Însă, odată cu restaurarea monarhiei, în 1660, pentru familia Blood au început vremuri de restriște. După punerea în aplicare a așa-numitului Act of Settlement (1662), Thomas și-a pierdut toate proprietățile și s-a văzut dintr-odată ruinat. Iată-l, astfel, nevoit să găsească noi modalități menite nu numai să-i asigure traiul, ci, mai ales, să-i oblojească orgoliul rănit. În 1663 a ajuns să pună la cale un plan de a-l captura pe James Butler, primul duce de Ormond (1610 – 1688), cel care, după ce comandase forțele regaliste și alesese exilul alături de Carol al II-lea, devenise unul dintre cele mai importante personaje ale noii Irlande. Acesta își avea reședința în celebrul Castel Dublin, una dintre cele mai importante redute ale epocii. Deghizat, împreună cu câțiva complici aleși pe sprânceană, Thomas Blood a încercat să-și facă intrarea în forță. Numai că un plan cu o asemenea țintă nu avea cum să treacă neobservat. Unul dintre camarazi a fost prins chiar cu o seară înainte, iar întregul scenariu a fost dejucat. Toți conjurații au fost

Și totuși, de ce l-a iertat regele Carol al II-lea?

potrivit. Blood și complicii au fost arestați pe dată de gărzile regale. Chiar credeau că vor scăpa neprinși din celebrul Turn al Londrei?! Oricât a ripostat Blood, descărcându-și în mai multe rânduri arma de foc în direcția soldaților, soarta le-a fost pecetluită. Căci, între timp, și Elizabeth, fiica lui Edwards, pusă pe jar de lipsa pretendentului, dar și alertată de zgomotele care se auzeau dinspre camera comorilor, a dat alarma: „Trădare! Coroana a fost furată!“.

Până la urmă, aceasta, alături de celelalte bijuterii, au fost recuperate, în confruntare pierzându-se doar unele dintre pietrele prețioase, desprinse din locașuri, și rămânând nedescoperite până astăzi.

SĂ FI FOST CHIAR REGELE?

Odată ajuns în arest, indiferent de multitudinea dovezilor care îl incriminau, nu a vrut să răspundă niciunui anchetator:

„Îi voi mărturisi totul doar regelui! și numai lui!“.

Se baza Thomas pe faptul că își cunoștea regele, care avea o reputație de a fi ușor de cucerit de spiritele îndrăznețe?! Aceasta, împreună cu farmecul său irlandez aproape irezistibil ar fi fost de ajuns să îi salveze viața?! Sau poate era ceva mai mult decât atât?! Un susținător din umbră, un plan mult mai complicat?!...

Până la urmă, cartea pe care a jucat, oricât de periculoasă părea inițial, s-a dovedit una de succes: Blood a fost dus la Palat. Acolo, îl aștepta o comisie formată din regele Carol, prințul Rupert (1619 – 1682) și alte câteva figuri importante de la Curte. Blood a stârnit un val de uimire în rândul mării majorități când a susținut, fără nicio urmă de îndoială: „E adevărat că am încercat să fur bijuteriile Coroanei. Dar, Sire, acestea nu valorează prea mult! Se susține că ar face 100.000 de lire! Însă, v-o spun, nici măcar 6.000 nu aş fi luat pe ele!“.

Regele l-a privit direct și apoi, a început să râdă copios: „Chiar așa zici, nici măcar 6.000?!“.

„Și pentru asta sau pentru ce... ar trebui să îți cruț viața?!“.

Fără să stea prea mult pe gânduri, Blood ar fi replicat: „Nu, Sire, ci pentru că de acum înainte vă voi fi cel mai umil și mai dedicat servitor!“.

Decizia regală avea să nască numeroase controverse: nu numai că Blood a fost iertat, ci a și primit o soldă regală de 500 de lire pe an, el transformându-se într-un fidel și constant vizitator al Curții. Ducei de Ormond nu avea cum să îi fie pe plac o asemenea decizie. Și nu numai lui...

Au început să circule tot mai multe zvonuri. În epocă mulți au

îmbrățișat varianta că regele s-ar fi temut de camarazii lui Blood, rămași neprinși. Dar au fost și alte opinii. Scriitorul John Evelyn (1620 – 1706) își nota nedumerirea în Jurnal: „Cum a ajuns să fie grațiat și chiar să primească atâtea favoruri după aceasta, nu am putut ajunge niciodată să înțeleg. Unii credeau că el a devenit un adevărat spion care a lucrat pentru mai multe partide, avându-se bine cu toți, și în acest fel a făcut servicii Majestății Sale, servicii pe care niciunul în viață nu ar putea să le fi făcut atât de bine“.

Și astăzi, unii istorici, în special Nigel Jones, consideră că însuși Carol s-ar fi aflat în spatele complotului: regele, total ruinat atât de numeroasele recompense oferite pentru a-și atrage susținători, dar și de amante, cât și de repararea bijuteriilor Coroanei, ar fi găsit astfel o stratagemă prin care să iasă câștigător. Ținând cont de ultima variantă, reacția regelui la replica lui Blood, precum că ceea ce furase nu se ridicase nicidecum la o valoare prea mare, ar fi fost menită a-i închide gura, și așa prea mare, de irlandez!

Până la urmă, și norocul lui Blood (sau ceea ce ar fi fost, în cazul său!) a ajuns la final. În 1679, o dispută cu fostul susținător potent, ducele George Villiers, s-a terminat cu o hotărâre judecătorească fermă: Thomas Blood trebuia să plătească 10.000 de lire pentru că disprețuise caracterul ducelui de Buckingham. Deoarece nu a plătit, Blood a ajuns în spatele grațiilor. Eliberat, se pare tot cu ajutorul regelui, în iulie 1680 a fost lovit de o comă profundă, care, până la urmă, la 2 august, i-a și adus sfârșitul. ■

faptul că Blood a rămas și acum neprins ridică un mare semn de întrebare... Mai ales dacă luăm în calcul că, cu doar câteva luni mai târziu, îl vom găsi implicat într-unul dintre cele mai cunoscute jafuri din istorie!

Despre acțiunea propriu-zisă, chiar dacă s-au păstrat până astăzi mai multe variante, toate demonstrează că Blood a pregătit temeinic lovitura. Dar a și avut oameni de nădejde alături, inclusiv unul dintre fii, după toate aparențele cel mai mare, Thomas!

PIETRE PREȚIOASE PIERDUTE

Se scurseseră doar puțin peste șase luni de la tentativa eșuată de a-l captura pe ducele Ormond, când în aprilie 1671, Thomas Blood se hotărâ să treacă pragul Turnului Londrei pentru a admira vestitele Bijuterii ale Coroanei.

Istoricul Andy Grant a reconstituit un scenariu destul de simplu: împreună cu o falsă doamnă Blood, Thomas a jucat rolul unui vizitator obișnuit, purtând numele de dr. Ayliff. Dar nu un doctor oarecare, după cum avea să sublinieze un alt istoric, Robert Hutchinson, ci unul de divinație, purtând o haină lungă, un ceas pe măsură și o barbă impresioantă. La sfârșitul turului, din nefericire, consoarta i s-ar fi simțit rău: o durere atroce de stomac a lăsat-o fără grai. Custodele, Talbot Edwards, în vârstă de 77 de ani, și-a manifestat îngrijorarea și s-a oferit să o ajute. Poate o scurtă perioadă de odihnă, în propriul aparta-

Scena furtului, în viziunea pictorului englez Henry Perronet Briggs (1793 – 1844)

ment, situat chiar sub camera comorilor, ar fi ajutat-o. Zis și făcut – iar doamna Blood se pare că s-a refăcut de-a dreptul miraculos. În scenetă, adevărata doamnă Blood se pare că nu a avut nicio contribuție, ea chiar zăcând bolnavă acasă; pentru a juca atât de necesarul personaj, Thomas se pare că ar fi angajat o actriță, Jenny Blaine, tot de origine irlandeză!

Thomas a rămas pe veci îndatorat... Zi după zi, a început să-i facă vizite de curtoazie binefăcătorului. I-ar fi adus și unele daruri. La un moment dat i-ar fi și propus bătrânului și credulului Edwards o alianță: ce ar fi spus acesta de o căsătorie între prea-frumoasa și virtuoașă fiică a custodelui, Elizabeth, și un propriu nepot (inventat pe loc), care ar fi și devenit, în scurtă vreme, moștenitorul unei rude care se afla pe patul de moarte. Pentru Edwards, vorbele frumoase au căzut mănă: cineva îi aprecia ajutorul și, mai mult, se gândea cum să îi ajute familia!

Numai că... ajutorul avea să fie cu totul și cu totul altul. În dimineața zilei de 9 mai Blood s-a prezentat împreună cu pre-

supusul nepot și încă doi alți bărbați la locuința lui Edwards. Sosise momentul să se facă prezentările! și pentru că mireasa încă avea nevoie de timp pentru a se pregăti de primire, pentru o impresie cât mai favorabilă, Blood i-ar fi sugerat viitorului socru să îl lase pe ginere să admire și el vestitele bijuterii ale Coroanei. Ce idee bună – a gândit bătrânul Edwards! A luat repede cheile și a deschis drumul spre

tainița regatului. A fost tocmai ceea ce aștepta Blood. Cu o lovitură bine plasată l-a lăsat lat. Apoi l-a înjunghiat și i-a băgat un căluș în gură... Chiar și la pământ, doborât atât de forța atacului, cât, mai ales, de trădarea celui pe care îl și vedea ca pe o viitoare rudă, cu o ultimă efortare, amintindu-și de curajul din perioada în care a servit în armată, Edwards a reușit cumva-cumva să strige: „Crimă! Trădare!“. Unele relații contemporane implică și un alt personaj, fiul lui Edwards, întors tocmai atunci din serviciul militar. El ar fi reușit să își elibereze părintele și să dea alarma!

Neașteptându-se la o asemenea rezistență din partea bătrânului curator, Thomas a fost luat pe nepregătite. Chiar dacă unii dintre complici i-au cerut să îl omoare, considerând gestul o barbarie fără margini, a fost nevoit să recurgă la un alt plan. S-a gândit să lase sceptorul, care, prea mare și greu de ascuns, l-ar fi incomodat și a rupt-o la fugă! Avea în desagile pregătite de acasă coroana și globul regal. Îi erau de ajuns... Numai că socoteala inițială nu s-a mai

HERACLES

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

ORIZONTAL: 1) Fiică a lui Electryon, regele cetății Mycene, mama lui Heracles – Slav ce a dus lui Heracles cămașa otrăvită aducătoare de moarte. 2) Soția eroului, ce l-a ucis fără intenție cu tunica lui Nessus – Astfel a sfârșit Heracles devenind nemuritor (sing.). 3) Localitate în regiunea Friuli Venezia Giulia, Italia – Divinitate de origine sabină, considerat drept tatăl lui Sabus, fondatorul acestui popor, adesea identificat cu Heracles, care este apoi asimilat în religia romană drept un zeu al cinstei, încrederii și jurămintelor (... Sancus) – Rele! 4) Denumire a unei nome (diviziune administrativă) din Egiptul Superior, cunoscută și drept „Crocodilul” – Bucătar (reg.). 5) Conform autorilor antici Homer și Euripide, Eurystheus, cel care i-a poruncit cele 12 munci lui Heracles, ar fi domnit în această cetate – Aspru. 6) Tatăl lui Aiax din Locres, regele acestei cetăți și participant la expediția Argonauților, alături de Heracles – Prăjină. 7) În cel al Hydrei și-a înmuiat eroul nostru

săgețile ce devin astfel otrăvite – Fiul lui Dedal, care din trufia sa a pierit după ce a zburat prea aproape de soare, topindu-i-se aripile. 8) Cele! – Scutier și amant al lui Heracles, care l-a însoțit pe acesta în cadrul expediției argonauților, însă a sfârșit răpit de nimfe, eroul rămânând în urmă în căutarea lui. 9) Zeiță a înțelepciunii și războiului, ce l-a ajutat pe erou să aducă Cerberul din împărăția umbrelor – Zeu al luminii, poeziei, muzicii și tămăduirii, cel ce a poruncit lui Heracles să lucreze 12 ani la Eurystheus. 10) Vestit pentru înțelepciunea sa, acest fiu al lui Neleus a fost cruțat de Heracles în timpul când eroul i-a ucis familia, ajungând astfel să domnească în Pylos zeci de ani de zile – Dânsul – Aer! 11) International Economic Association (siglă) – Ființă mitologică, un exemplu fiind Nessus, ucis de Heracles după ce a încercat să îi răpească soția, pe care a păcălit-o însă, provocând moartea eroului (sing.). 12) Aici (trans.) – Personaj legendar elen, fondatorul orașului Atena, în anumite mituri și văr al lui Heracles, pe care eroul nostru l-a salvat din Infern după ce acesta ar fi încercat să o răpească pe zeița Persefona

VERTICAL: 1) Transliterația originală a numelui zeului Infernului, ce i-a dat Cerberul lui Heracles – Fiu al lui Aeneas, purtat de tatăl său din Troia incendiată în Italia, personaj din care familia romană Julia spunea că își trage obârșia. 2) Lac unde sălășluia Hydra, monstru ucis de erou – Soția lui Oeneus, regele Calydonului, ce l-a găzduit o vreme pe erou. 3) Munte în Beotia, unde sălășluia un leu ucis de Heracles la 18 ani, înainte să își înceapă cele 12 munci – Fiu al regelui Priam al Troiei, care, încercând să se sinucidă după ce iubirea sa, nimfa Hesperia, a fost ucisă de șarpe, este în schimb transformat în cormoran de zeița Tetis. 4) Rege al demonilor în mitologia japoneză – Fii ai lui Uranus, adversari ai zeilor, eroul nostru având cel mai important rol în înfrângerea lor (sing.). 5) Pene! – Fiica regelui Eurystheus din Oechalia, iubită de Heracles, provocând astfel gelozia soției sale – Air Operations Center (siglă). 6) Însoțitor al lui Aeneas, cunoscut pentru abilitățile sale de vânzător, ce moare alături de prietenul și amantul său Eurystheus în timpul unui raid de noapte în tabăra tribului rutuli – Seleniu – Sat din județul Hunedoara. 7) Zeu al războiului al cărui fiu, Cynus, a fost ucis de Heracles, provocându-i mânia divinității, care l-a atacat pe erou și a fost învins de acesta – Sat din județul Mureș – Nelu Hera. 8) O altă denumire a zeului latin al iubirii, echivalentul lui Eros, care era venerat de grecii antici, alături de Heracles, în a patra zi a fiecărei luni – Când era retezat unul dintre acestea ale Hydrei, îi creșteau două în loc (pl.). 9) A cuceri – Localitate în Spania. 10) Miros – Ține de agoră – Diftong latin. 11) Doi frați, locuitori ai pădurii, ce au încercat să îi fure armele lui Heracles, care, drept pedeapsă, i-a legat cu capul în jos de un par (pl.) – Limba unui popor nigerian, ce aparține de familia lingvistică Kainji. 12) Port din Elada de unde au plecat elinii spre Troia, călăuziți de Telephus, fiul lui Heracles, după ce aceștia i-au atacat cetatea din greșeală – Fiica zeului suprem Kugu Jumo din mitologia poporului Mari, din Rusia de astăzi (Jumon...)

Dicționar: ERT, SNE, MAO, AOC, RET, UILA, OLAS, LARU, UDOR

Laurian BUTURE

POTRIVNICILE EXILULUI

Scrisoarea pe care o prezentăm în continuare provine tot din fondul Constantin Vișoianu, păstrat la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Publicăm de mulți ani documente din respectivul fond grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

No. 247/59

14 august 1959

Sire,

Comitetul Național Român a continuat examinarea evoluției situației din țară pe baza publicațiilor organizațiilor internaționale, a publicațiilor comuniste și a informațiilor obținute pe alte căi. În ultima vreme situația din țară a fost caracterizată prin o înăsprire a regimului polițist, care s-a tradus adesea prin numeroase arestări. În țara noastră pare să se fi întors faza cea mai aspră cunoscută pe vremea lui Stalin. Așa spre exemplu, foștii oameni politici care fuseseră scoși din închisori și transferați în lagărele de pe Bărăgan sau din alte regiuni au fost din nou duși la închisori; mulți alți cetățeni au fost arestați fără motiv și aruncați în închisoare fără procese sau în urma unor procese organizate ca de obicei de poliția comunistă. Această grea apăsare s-a întors asupra tuturor categoriilor sociale și profesionale. Printre sportivi au fost operate arestări și multe eliminări; activitatea scriitorilor și artiștilor a fost din nou îndrumată cu brutalitate către vechile forme ale așa-zisului realism socialist; unii dintre scriitori au fost admonestați în mod public și au fost nevoiți să-și facă autocritica. Printre artiști și oamenii de știință au fost, de asemenea, operate arestări și au fost înscenate procese publice cu mare zarvă, care au culminat în judecarea „de către popor” a binecunoscutului compozitor Andricu, precum și în condamnarea profesorului dr. Nasta. Se poate, de asemenea, semna un control din ce în ce mai riguros asupra intelectualelor pe care regimul îi trimite în străinătate

și ale căror conversațiuni sunt urmărite îndeaproape prin agenții pe care comuniștii i-au putut infiltra printre refugiații români.

Din cauza lipsei de mijloace materiale care se simte din ce în ce mai mult la populația română pe urma salariilor de mizerie pe care, cu foarte mici excepții, lucrătorii le primesc, puterea de cumpărare este așa de scăzută, încât produsele, puține și de proastă calitate, nu pot găsi cumpărători. Aceste produse rămase fără cumpărători se ruinează treptat în depozitele statului. De aceea, încercând, pe de o parte, să îmbunătățească oarecum situațiunea muncitorilor de toate categoriile, precum și, pe de altă parte, dorind să le pună la dispoziție mai multe mijloace de cumpărare, guvernul comunist a sporit salariile și pensiunile. Desigur, acest spor nu este atât de mare, încât să permită lucrătorilor o viață omenească. Salariile rămân încă inferioare nevoilor populațiunii.

Printre țărani nemulțumirea este mare pentru că așa-zisul guvern continuă, prin mijloace brutale, colectivizarea pământurilor și obligă pe țărani să predea statului cea mai mare parte din produsele lor la prețuri derizorii. Nemulțumirile au fost atât de mari, încât în unele regiuni au izbucnit revolte locale.

În sfârșit, munca și economia țării continuă să fie supusă (sic!) la exploatarea sovietică, comerțul exterior, mai ales, fiind îndreptat către țări din Asia și Orientul Mijlociu pentru a servi interesele politice și strategice ale Rusiei Sovietice. Comuniștii de la București rămân cei mai slugarnici funcționari ai Rusiei Sovietice.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) **D. Drăghicescu** The typical Romanian rarely starts something and gives up quickly ● **C. Nițulescu** Romanian diplomats pursued by the Securitate (III) ● **A. Spânu** The quarrel between Alexandrina Fălcoianu and Sabina Cantacuzino, two high society ladies of the previous century ● **M. Rădoi, Al. Tănase** The story of the Anglo-Romanian Bank Ltd ● **M.-C. Ene** The stories of Bucharest: dress codes in modern-era Romanian society ● **M.E. Ionescu** The man with the iron hand ("the vizier") in Romanian politics (V) ● **I. Bistoreanu** A love unfulfilled: Roxandra Sturdza – Ioannis Capodistria ● **R.C. Pop** New leaves in the history of Sibiu ● **L. Alexandrescu** The end of navy ensign Horia Olteanu; three letters (II) ● **C. Borangie** Dacian and Getic horses, horsemen and horse-riding gear ● Photographs from the magazine's infancy, 55 years ago ● **N. Cristea** An invitation to the Romanian Academy Library: documents regarding Florica Bagdasar, the first female minister ● **G. Roșu** Once upon a time, there was: the water witch ● **C.-F. Dobre** Catholic conversions in medieval Moldavia ● **T.D. Lazăr** Theodor Pâslaru – recollections from the year of the Great Union (VII) ● **M. Vasileanu** Patriarch Justinian Marina and the Burning Bush ● **G. Gîrmacea** The „George Bacovia“ Memorial House ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXCII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Д. Дрэгическу Румын трудно начинать и быстро теряет охоту ● К. Ницулеску Румынские дипломаты, преследуемые Секуритате (III) ● А. Спъну Спор между Александриной Фэлкойану и Сабиной Кантакузино, две дамы высшего общества прошлого века ● М. Рэдой, А. Тэнасе История Anglo-Romanian Bank Ltd ● М.-К. Ене Истории Бухареста: кодексы одежды в современном румынском обществе ● М.Е. Ионеску Сильный сановник (визирь) в румынской политике (V) ● И. Бистриану Нереализованная любовь: Роксандра Стурдза – Иоанн Каподистрия ● Р.К. Поп Новые страницы старого города Сибиу ● Л. Александреску Смерть аспиранта флота Хория Олтяну – три письма (II) ● К. Боранджик Лошади, всадники и упряжь гето-даков ● Фотографии начала журнала, 55 лет тому назад ● Н. Кристя Приглашение в Библиотеку Академии: документы о первой женщине-министре, Флорика Багдасар ● Дж. Рошу Жили-были: дух озёр ● К.-Ф. Добре Обращения к католическому духовенству в средневековой Молдове ● Т.Д. Лазэр Теодор Пыслару – Воспоминания года Великого Объединения (VII) ● М. Василиану Патриарх Юстиниан Марина и Неополимая Купина ● Г. Гырмача Мемориальный дом «Джордж Баковия» ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXCII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

DIALOG CU CITITORII

LA 55 DE ANI

Domnul CONSTANTIN BĂRBUTĂ, mai vechi corespondent al revistei, ne urează: Anul acesta, în luna aprilie, se împlinesc 55 de ani de la apariția primului număr al *Magazin istoric*, eveniment plin de semnificații și motiv de mândrie pentru toți iubitorii și pasionații Clio, deținători ai colecției, între care mă regăsesc. Am bucuria de a transmite întregii redacții felicitări și mulțumiri pentru tot ceea ce *Magazin istoric* a realizat și reprezentat în spiritualitatea românească de-a lungul a cinci decenii și jumătate, rolul imens în cunoașterea istoriei universale și naționale de către tână generație, a cărei importanță este ilustrată de evenimente recente, preocupante pentru prezentul și viitorul umanității. Nu am nicio îndoială și nici teamă, parafrazându-l pe Kogălniceanu, să afirm încrederea nemărginită în continuitate și calitate, adresând redacției și colaboratorilor deopotrivă multă sănătate!

ARTICOLE PIERDUTE

Domnul TUDOR VIȘAN-MIU ne-a comunicat: Din dosarul de urmărire informativă deschis pe numele ofițerului Mircea Tomescu (1899 – 1973), rezultă că acesta a trimis revistei *Magazin istoric* două articole care au rămas nepublicate: „Despre educația prinților” în 1967 și „Școala Voievodului” în 1968. Mircea Tomescu a fost, în anii 1936 – 1940, director de studii al Clasei Marelui Voievod de Alba Iulia (regele Mihai). În arhiva revistei nu am regăsit aceste texte. Nu este greu de ghicit de ce nu au apărut.

GARA DE LA STADION

Domnul CLAUDIU DUMITRU, din București, ne adresează o întrebare: Am citit cu interes articolul domnului Pompiliu-Nicolae Constantin din numărul 2/2022 al revistei, *Stadionul Giulești, un loc al memoriei sportive și sociale*. În text se spune că locul a fost construit în vecinătatea șinelor de tren și

ați publicat și o fotografie ce arată Gara Cuibușorul în prim-plan, alături de stadion. Puteți să oferiți mai multe amănunte?

Gara Cuibușor era folosită de un trenuleț de copii care circula pe lângă tribunele Stadionului Rapid și parcul de tehnică al Muzeului C.F.R., aflat pe locul unde acum sunt Sala de Sport Rapid și primele blocuri de pe Calea Giulești. Trenulețul circula pe o cale ferată îngustă. În filmarea de pe YouTube de la inaugurarea stadionului Rapid pot fi observate câteva cadre cu trenulețul amintit. Cititorii interesați pot viziona videoclipul la următorul link: <https://www.youtube.com/watch?v=hvtqnS5uBQc>

Cuibușor era o gară făcută după cele mai importante standarde ale vremii, fiind ultramodernă, cu semnale electrice, iar locomotiva folosită era diesel. A funcționat până la bombardamentele din 1944, când a fost distrusă și s-au pierdut câteva locomotive și vagoane vechi, cum ar fi vagoanele regale Carol I.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Clădirea Academiei Române, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706, de la poartă, sau numerele de telefon 0755 290 606 și 021 312 68 77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040081 22004